

РЕАЛІЗАЦІЯ ВИМОГ ЄС ЩОДО ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

ХАРЧОВА
ПРОМИСЛОВІСТЬ

АГРАРНИЙ
СЕКТОР

ТУРИЗМ

Громадська
Синергія

УКРАЇНСЬКА СТОРОНА
ПЛАТФОРМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНА-ЄС

НАЦІОНАЛЬНА ПЛАТФОРМА
Форуму громадянського суспільства
СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА

УДК 389.14:621.317:006.354

ББК 30.10

Р 31

Видання підготовлене за сприяння Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження» в рамках проекту «Громадська синергія» (<http://www.irf.ua/programs/eu/civicsynergy/>).

Зміст публікації є виключною відповідальністю авторського колективу ГО «Сіверський інститут регіональних досліджень» і не обов'язково відображає точку зору Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження»

Р-31 Реалізація вимог щодо технічного регулювання в Україні (аграрний сектор, харчова промисловість, туризм) / Т. Васильківська, Ю. Кабаков, М. Козловська, О. Остапенко, О. Правдива, М. Селінний, Т. Тимошенко, Л.Чабак / Сіверський інститут регіональних досліджень. – Чернігів: Сіверський центр післядипломної освіти, 2017. – 138 с.

ISBN 978-617-7062-21-8

Видання призначене для фахівців у сфері технічного регулювання, а також суб'єктів підприємницької діяльності – представників аграрного сектору, харчової промисловості, туризму, громадських активістів, державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування, всіх, хто цікавиться питаннями запровадження в Україні правил та механізмів технічного регулювання за вимогами поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) згідно Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (в тому числі вимог щодо безпечності продукції).

УДК 389.14:621.317:006.354

ББК 30.10

ISBN 978-617-7062-21-8

© Сіверський інститут регіональних досліджень, 2017

ЗМІСТ

Стор.

ВСТУП	4
Розділ I. ОГЛЯД НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ВИМОГ ЄС ДО ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	6
1. Перспективи і можливості розвитку підприємництва при запровадженні технічного регулювання за європейськими підходами.....	6
2. Роль, значення, складові системи технічного регулювання	8
3. Міжнародні та регіональні організації в системі технічного регулювання.....	16
4. Система технічного регулювання в країнах ЄС. Принцип створення єдиного ринку.....	22
5. Міжнародні вимоги до системи менеджменту.....	29
Розділ II. СУЧАСНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ТРЕНДИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ ТА АГРАРНО-ХАРЧОВОМУ СЕКТОРІ	38
6. Впровадження системи технічного регулювання у туристичній сфері: міжнародна практика, сучасні європейські тренди.....	38
7. Впровадження системи технічного регулювання в аграрному секторі: міжнародна практика, сучасні європейські тренди.....	44
8. Впровадження системи технічного регулювання в харчовій промисловості: міжнародна практика, сучасні європейські тренди.....	52
Розділ III. АНАЛІЗ СТАНУ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ (В СЕКТОРАЛЬНИХ НАПРЯМАХ: АГРАРНИЙ СЕКТОР, ХАРЧОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ, ТУРИЗМ)	58
9. Загальна система технічного регулювання, стандартизації та метрології в Україні.....	58
10. Впровадження системи технічного регулювання в туристичній сфері України.	67
11. Впровадження системи технічного регулювання в аграрному секторі України	77
12. Впровадження системи технічного регулювання в харчовій промисловості України	85
13. Україна в системі міжнародної технічної допомоги. Програми міжнародної технічної допомоги в галузі технічного регулювання.....	91
ДОДАТКИ ТА ІНФОГРАФІКА	105
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА АБРЕВІАТУР	132

ВСТУП

Ефективна система технічного регулювання є одним із важелів підтримки позицій національного виробника та входження до міжнародних форм стимулювання підприємництва, запровадження безпечних умов праці, захисту прав споживачів та довілля в умовах відкритого ринку. Поширення зони вільної торгівлі в глобальних масштабах дозволяє значно зменшити чи взагалі виключає витрати на сплату податкових мит, і концентрує увагу на подоланні немитних бар'єрів, що і є предметом технічного регулювання.

Відтак, реформа системи технічного регулювання в Україні має стратегічне значення в розбудові простору вільної торгівлі, спільного з ЄС та іншими країнами світу. Для підвищення конкурентоспроможності, виходу на європейський та світовий ринки українські виробники мають виробляти продукцію, що відповідає вимогам європейських регламентів, задовольняє європейських і національних споживачів, передбачає безпечні умови праці.

Питання конкурентоспроможності при цьому мають поєднуватись із посиленням процесів оцінки та управління ризиками в «життєвому циклі продукції», процесі виробництва, зберігання, пакування, транспортування, споживання, утилізації відходів та нейтралізації усіх можливих чинників впливу довілля (таким чином забезпечуючи умови торгівлі на засадах сталого розвитку). Застосування стандартів супроводжується значними позитивними змінами, сприяючи економічному взаємопроникненню на внутрішніх ринках, стимулюючи розвиток нових і покращених продуктів або ринків, поліпшення умов постачання. Стандарти, як правило, збільшують конкуренцію, знижують витрати на виробництво та продаж, підтримують якість, забезпечують сумісність та комплектність, підвищуючи безпеку та цінність продукції для споживачів.

Опитування, проведені авторами посібника свідчать, що більшість респондентів, відзначаючи вимоги інвесторів в дотриманні стандартів безпеки та якості продукції, як фактори інвестиційної привабливості, на мінімальному рівні оцінюють підтримку у запровадженні норм технічного регулювання від національних урядових та регіональних структур. А це означає низьку конкурентоспроможність вітчизняної продукції в порівнянні з імпортованою в процесі відкриття внутрішнього ринку для продукції з країн СОТ.

Відповідно до принципів заснування СОТ та ЄС, важливо, щоб усі зацікавлені сторони, включаючи державні органи і малі та середні підприємства (МСП), були належним чином залучені до національного та європейського процесу стандартизації¹.

¹ Regulation (EU) No 1025/2012 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on European standardisation, amending Council Directives 89/686/EEC and 93/15/EEC and Directives 94/9/EC, 94/25/EC, 95/16/EC, 97/23/EC, 98/34/EC, 2004/22/EC, 2007/23/EC, 2009/23/EC and 2009/105/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Decision 87/95/EEC and Decision No 1673/2006/EC of the European Parliament and of the Council Text with EEA relevance (points 2-5) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32012R1025>

Отже, в Україні можна констатувати недостатню обізнаність учасників ринку – представників малого та середнього бізнесу, а також широких кіл громадськості щодо програм і практик запровадження правил та механізмів технічного регулювання за вимогами поглибленої зони вільної торгівлі (ПЗВТ) (в тому числі вимог щодо безпечності продукції).

Саме для допомоги у вирішенні цієї проблеми розроблено зазначений збірник. Видання підготовлене в рамках проекту Сіверського інституту регіональних досліджень «Посилення участі громадськості у реалізації вимог ЄС щодо технічного регулювання», який реалізується за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження» в межах грантового компоненту проекту «Громадська синергія». Серед авторів посібника – представники Української сторони Платформи громадянського суспільства Україна – ЄС та Національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства.

Розділ І. ОГЛЯД НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ВИМОГ ЄС ДО ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

1. ПЕРСПЕКТИВИ І МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА ПРИ ЗАПРОВАДЖЕННІ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ПІДХОДАМИ

Поява технічного регулювання, як механізму подолання торгівельних бар'єрів між різними країнами світу, викликана процесами поширення вільної торгівлі, які зумовили потребу в узгодженні та уніфікації процедур і вимог, що застосовуються до товарів та послуг.

Вимоги до безпечності продукції традиційно співвідносилися з ознаками якості та корисності. Однак з початком 21-го століття на перше місце виходять параметри сумісності продукції (за умов міжнародного розподілу ланцюгів виробництва та постачання). Первинним доказом безпечності та сумісності продукції слугує її маркування, що виконується за вимогами технічного регулювання різного секторального типу, з дотриманням певної ієрархії світових вимог. Таким чином визначаються обсяги державних чи приватних закупівель.

Особливості горизонтального та вертикального регулювання

Напрями, що отримали назву *«горизонтального» регулювання*, застосовуються до управління та оцінки питань безпеки *загальносуспільного значення*. Тобто в рівній мірі важливі для всіх видів соціально-економічної та природоохоронної діяльності, зокрема:

- *безпечного поведіння на робочому місці* (стандарти охорони праці),
- *продовольчої безпеки* – як сукупного забезпечення населення планети продуктами харчування з необхідними поживними речовинами, *харчової безпеки* – за ретельного відстеження критичних рівнів залишків небезпечних речовин на всіх етапах виробництва, переробки і постачання «від лану до столу»,
- *біологічної безпеки* – за інтегрованого відстеження всіх можливих факторів порушення біологічного балансу (гомеостазу) людини.

«Горизонтальні» вимоги для кожного сектору економіки, а деякі – і на рівні міжсекторального впливу, є обов'язковими для галузевих напрямів, які в свою чергу утворюють систему *«вертикального» регулювання*.

Економічну діяльність з дотриманням певних пакетів стандартів управління системами виробництва товарів чи надання послуг за окремими напрямами визначають як *«добродійна практика»*, що є провідною ознакою для торгівлі без кордонів, а знаки відповідності вимогам норм

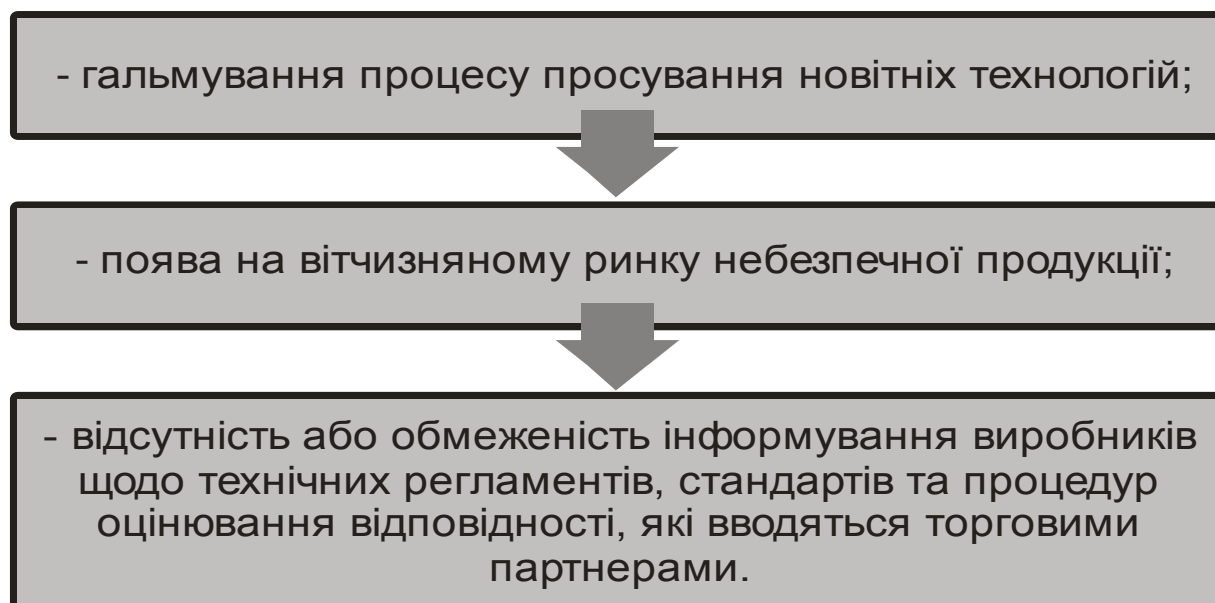
технічного регулювання – обумовлюють порозуміння між виробниками та споживачами поза мовними та іншими суспільними бар'єрами.

Особливість глобальних форм технічного регулювання – зростаюче відстеження інформаційних потоків пересування ресурсів між різними регіонами та стадіями виробництва, що супроводжуються постійною оцінкою ефективності використання природних, кадрових, фінансових і виробничих ресурсів. Набуває поширення практика першочергового стимулювання виробників до переходу на прозорі форми інноваційного виробництва, що акумулює в собі актуальні ознаки безпечності, якості продукції в глобальних ланцюгах виробництва та постачання.

Зокрема, у рамках ЄС лише питання безпеки та якості харчових продуктів у ланцюгу «від поля до столу», регулюється в обсязі близько 4 тис. актуальних європейських директив. Ринковий нагляд поєднується із програмами сталого розвитку, сільських територій, в цілісній системі запровадження інноваційної економіки кожної країни і глобальних торговельних мереж.

Виклики для національного ринку

Недостатні обізнаність та навички з боку українських виробників й споживачів у використанні технічного регулювання як дієвого інструменту під час планування і ведення виробництва, оцінювання та вибору продукції, призводять до виникнення на національному ринку наступних суттєвих ризиків:

Як наслідок – унеможливлення вчасного отримання донорської підтримки для оперативного реагування на жорсткі вимоги, які встановлюють країни-імпортери, мінімальне застосування стимулів для міжнародного партнерства, низька конкурентоспроможність національної продукції на ринках розвинених країн світу.

Перспективи та можливості посилення конкурентоспроможності виробника

Для наближення до європейського рівня, підприємствам необхідно, аби їх система менеджменту відповідала рекомендаціям моделей досконалості та вимогам міжнародних стандартів із систем менеджменту, починаючи з ISO 9001, 14001 тощо. Кожен такий стандарт містить вимоги до систем менеджменту, виконання яких дозволяє організації досягати одну з своїх важливих цілей. Крім того, відповідність системи менеджменту підприємства вимогам одного або декількох таких стандартів часто є вимогою споживачів або інших зацікавлених сторін.

Програми переведення виробничих і торгових систем на засади сталого розвитку наразі займають провідне місце в системах менеджменту і світових інвестиційних програмах, нерідко виступаючи синонімом «зелених» (екологічно сприятливих) інвестицій, нових робочих місць, комфортних умов праці та споживання. Запровадження екологічного маркування продукції у відповідності до критеріїв сталого розвитку забезпечує доступ до основних ринків та надає додаткові переваги – за умов посилення параметрів якості та безпечності продукції, її смакових та поживних цінностей.

Спроможність підприємств з випуску такої продукції залежить насамперед від рівня ділової досконалості та інноваційності технологій підприємства. Масштабні фінансові ресурси для стимулювання виробництва європейської зони вільної торгівлі, до якої належить і Україна, застосовуються виключно на стимулювання виробництва, що відповідає європейським директивам, і характеризується високим рівнем безпечності в поєднанні з конкретними споживчими характеристиками.

2. РОЛЬ, ЗНАЧЕННЯ, СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Технічне регулювання - правове регулювання відносин у сфері визначення та виконання обов'язкових вимог до характеристик продукції або пов'язаних з ними процесів та методів виробництва, а також перевірки їх дотримання шляхом оцінки відповідності та/або ринкового нагляду і контролю нехарчової продукції чи інших видів державного нагляду (контролю)³.

Призначення технічного регулювання - максимальна міжнародна уніфікація процедур підтвердження якості, безпечності і сумісності продукції, за максимального охоплення всіх галузей і різноманітних чинників біо (техногенних) загроз, в процесі виробництва, надання послуг чи утилізації, відходів, викидів.

³ Про технічні регламенти та оцінку відповідності: закон України від 15 січня 2015 р. № 124-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/124-19>

Технічний регламент - нормативно-правовий акт, в якому визначено характеристики продукції або пов'язані з ними процеси та методи виробництва, включаючи відповідні процедурні положення, додержання яких є обов'язковим. Технічні регламенти повинні встановлювати мінімальні вимоги, що гарантують безпеку.

Розвиток технічного регулювання в глобальному масштабі в сучасному ринковому розумінні розпочався з укладання Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (далі – ГАТТ), надалі поступово трансформованого до системи Угод Світової організації торгівлі (далі – СОТ), і підкріпленого в найбільш ефективному вигляді регуляторними механізмами ЄС.

Регуляторна система ЄС співпрацює на партнерських засадах з Міжнародною організацією стандартизації, але віддає перевагу європейським стандартам, частково оригінальним, а частково адаптованим за вихідними міжнародними нормами. Окрім стандартів, є інші форми ринкових норм і правил, відносно яких Угода СОТ акцентує увагу на максимальному наближенні між цілями учасників ринку у задоволенні спільних потреб, з урахуванням стандартів праці, галузевих норм біо - і техногенної безпеки, екологічних норм – в цілому це отримало назву «*економіка і торгівля за цілями сталого розвитку*».

Європейська політика технічного регулювання ґрунтується на пріоритетах запровадження технічного регулювання з метою досягнення максимальної прозорості та доступності спільного європейського ринку, з повагою до національних систем стандартизації, що визначене на етапах укладання і подальшого вдосконалення Угоди про заснування ЄС.

Норми екологічної безпеки та технічне регулювання

Питання дотримання екологічної безпеки для всіх форм ринкової діяльності має високий рівень міжнародного врегулювання та відповідальності. Оскільки, наприклад, при порушенні стандартів праці чи харчової безпеки громадяни можуть нашкодити собі та споживачам лише в межах своєї країни, а при порушенні екологічних конвенцій, вироблених на підтвердження міжнародних норм і стандартів – чинники біогеноциду розповсюджуються, не зважаючи на адміністративні кордони. Порушення таких норм супроводжується фінансовою, кримінальною та адміністративною відповідальністю.

Сучасні системи врегулювання біо- і техногенної безпеки спираються на знання щодо факторів небезпеки, економічні та соціальні стимули для оновлення технологій, активізації громадської свідомості.

Стаття 8 Орхуської конвенції «Участь громадськості у підготовці нормативних актів виконавчої влади і (або) загальнообов'язкових юридичних актів» розкриває спільну відповідальність громадян та органів влади за зміст та дотримання регуляторних норм: «Кожна зі Сторін докладає зусиль для сприяння ефективній участі громадськості на

відповідному етапі, доки залишаються відкритими можливості вибору, в підготовці державними органами нормативних положень, які мають безпосередню виконавчу силу, та інших загальноприйнятих юридичних правил, обов'язкових для виконання, які можуть істотно впливати на навколишнє середовище».

З цією метою вживаються такі заходи:

а) визначаються терміни, достатні для забезпечення ефективної участі;

б) проекти правил публікуються або доводяться до відома громадськості;

в) громадськості надається можливість висловлювати свої зауваження безпосередньо або через представницькі консультативні органи.

Результати участі громадськості враховуються максимальним чином.

Однак, реалізація потреб громадян на чисте і безпечне довкілля, умови життя і виробництва, продукти харчування та всі інші товари для задоволення своїх потреб, в умовах сьогодення можлива лише в форматах узгодженої співпраці на локальних і глобальних рівнях.

Необхідним є вдосконалення процесів використання власних ресурсів громад, що первинно проявляється на рівні аграрного виробництва та споживання продуктів харчування.

Роль технічного регулювання

Усі складові сфери системи технічного регулювання демонструють тенденцію до уніфікації, одночасно надаючи додаткову гнучкість виробникам, які суворо конкурують між собою.

Для усунення технічних бар'єрів в торгівлі в рамках СОТ було укладено Угоду про технічні бар'єри в торгівлі (прийняття від 15 квітня 1994 р.)⁴ та Угоду про застосування санітарних і фітосанітарних заходів (підписання від 15 квітня 1994 р.)⁵. Цими угодами передбачається усунення технічних перешкод у міжнародній торгівлі, гармонізація технічних вимог і процедур у різних країнах, а також заохочується укладення угод про взаємне визнання (чи еквівалентність) між країнами та їхніми об'єднаннями.

Складові системи технічного регулювання

I. Метрологія

Метрологія – фундамент усієї системи технічного регулювання, що має на меті забезпечити однаковість вимірювань, а також їхню точність і надійність.

Метрологія є предметом міжнародної гармонізації. Всі країни користуються сучасними метрологічними системами, що включають схеми порівняння еталонів усередині країни та між країнами і дають можливість передачі точності вимірювань із первинних через вторинні до третинних і робочих еталонів.

Численні документи у сфері метрології встановлюють вимоги до вимірювальних засобів і правила вимірювання. Метрологічний стан засобів, якими користуються виробники та оцінювачі відповідності, їх відповідність встановленим вимогам та еталонам періодично перевіряються або спеціалізованим державним органом, або виробником, або ж самим оцінювачем відповідності.

II. Стандартизація

Стандартизація – діяльність, що полягає у встановленні положень для загального та неодноразового використання щодо наявних або потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального рівня впорядкування в певній сфері.

⁴ Угода про технічні бар'єри у торгівлі (укр/рос): міжнародний документ від 15 квітня 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_008/page

⁵ Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів (укр/рос): міжнародний документ від 15 квітня 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_006

Стандартизація забезпечує сумісність і взаємозамінність продукції та її комплектуючих, однаковість виробничих процесів, безпеку продукції, а також, наскільки можливо, якість виробів⁶.

Стандарт – документ, розроблений на основі консенсусу та затверджений уповноваженим органом, що встановлює призначені для загального і багаторазового використання правила, інструкції або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, включаючи продукцію, процеси або послуги. Дотримання вимог стандартів в ЄС є обов'язковим.

Стандартизація – предмет діяльності міжнародних організацій. Стандарти, прийняті в країні, повинні відображати рівень наявної технології. Є також численні регіональні організації з питань стандартизації, які займаються встановленням стандартів на регіональному рівні.

У 1970-х рр. стандарти були визнані технічними бар'єрами в торгівлі, внаслідок чого члени **ГАТТ** та **СОТ** об'єднали свої зусилля, щоб запровадити певні підходи для вирішення цієї проблеми⁷.

Сучасні тенденції у сфері стандартизації:

- перехід від обов'язкового характеру стандартів до їх добровільного застосування. Вимоги до продукції, процесів і послуг, які переважно стосуються безпеки, мають бути викладені в технічних регламентах;
- активне поширення міжнародних стандартів, розробка технічних регламентів на основі відповідних міжнародних стандартів;
- відкритість і прозорість розробки стандартів і технічних регламентів на основі Кодексу добросовісної практики підготовки, прийняття та застосування стандартів (*Додаток 3 до Угоди про технічні бар'єри в торгівлі*);
- заохочення обміну інформацією у сфері стандартизації;
- розширення процесів стандартизації – від встановлення технічних вимог до продукції до розробки стандартів для процесів і систем менеджменту.

⁶ ДСТУ 1.1:2015 Національна стандартизація. Стандартизація та суміжні види діяльності. Словник термінів (ISO/IEC Guide 2:2004, MOD) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=65662

⁷ Луценко Д. Адаптація українського законодавства до європейських вимог: дослідження гармонізації системи технічного регулювання (13 грудня 2005 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://parlament.org.ua/2005/12/13/adaptatsiya-ukrayinskogo-zakonodavstv/>

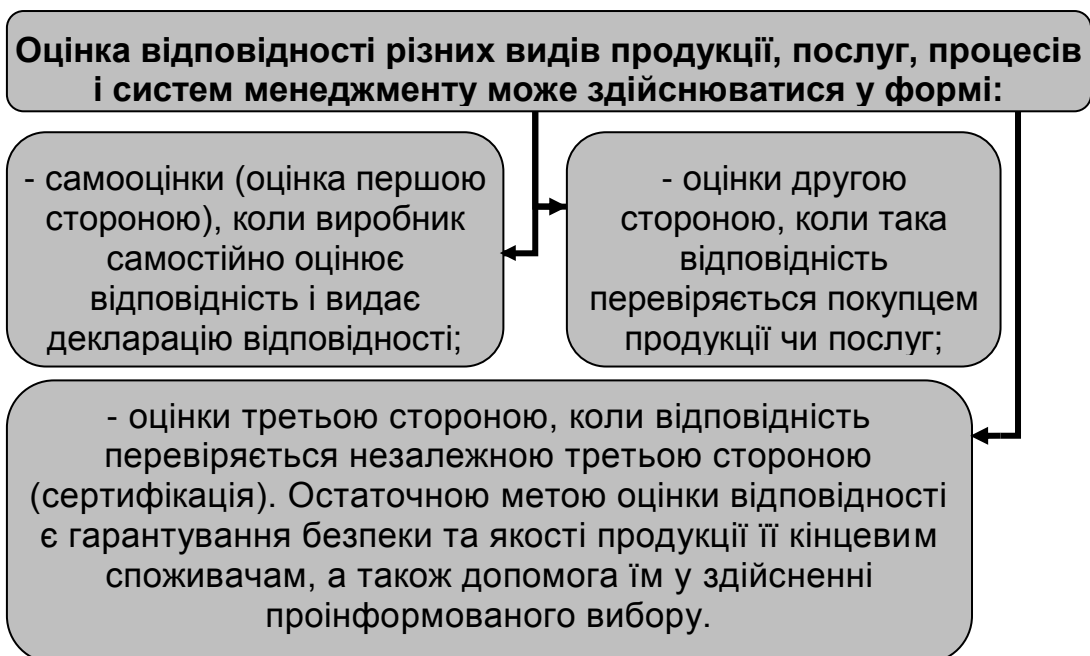
III. Оцінка відповідності (сертифікація)

Оцінка відповідності – діяльність, пов'язана з визначенням того, що продукція, системи менеджменту, персонал відповідають визначеним вимогам.

Оцінка відповідності може здійснюватися обов'язково або добровільно. Обов'язкова оцінка відповідності зазвичай обмежується безпекою певних видів продукції. Добровільна сертифікація покликана покращити репутацію виробника та здійснити незалежну перевірку якості його продукції або системи менеджменту, допомогти споживачам зробити поінформований вибір.

Сертифікація – підтвердження відповідності третьою стороною (особою, яка є незалежною від особи, що надає об'єкт оцінки відповідності, та від особи, що заінтересована в такому об'єкті як споживач чи користувач), яке стосується продукції, процесів, послуг, систем або персоналу⁸.

Тобто сертифікація – окремий випадок оцінки відповідності.

Як правило, держави або затверджують переліки продукції, що підлягає обов'язковій оцінці відповідності, або встановлюють в окремому законодавчому акті вимогу щодо обов'язкової оцінки відповідності певних товарів. Така продукція утворює так звану законодавчо регульовану

⁸ Про технічні регламенти та оцінку відповідності: закон України від 15 січня 2015 р. № 124-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/124-19>

сферу. Товари, для яких не встановлено вимог щодо оцінки їхньої відповідності, можуть бути сертифіковані добровільно. Вони утворюють законодавчо нерегульовану сферу.

Ринок накладає на виробників зобов'язання запевняти покупця у якості його продукції та/або системи менеджменту за допомогою третьої сторони. Хоча така сертифікація належить до добровільної сфери, оскільки ця вимога не встановлена законом, більшість виробників має дотримуватися вимог покупців, щоб залишатися на ринку і зберігати свою ринкову частку. Відтак добровільна сертифікація, по суті, набирає рис обов'язкової, але такої, що вимагається покупцями, а не державою.

Як Угода про технічні бар'єри в торгівлі, так і Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів заохочують гармонізацію процедур оцінки відповідності та взаємного визнання результатів обов'язкової оцінки відповідності, а також вимагають повідомляти СОТ про чинні процедури оцінки відповідності, (визнано, що вони можуть становити значну перешкоду для міжнародної торгівлі).

Закон України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності»⁹, що встановлює правові, організаційні та економічні засади акредитації органів з оцінки відповідності в Україні, визначає наступне:

- **оцінка відповідності** – процес доведення того, що визначені вимоги, які стосуються продукції, процесу, послуги, системи, особи чи органу, були виконані.

- **орган з оцінки відповідності** – випробувальна або калібрувальна лабораторія, орган сертифікації, орган контролю, які провадять діяльність у сфері оцінки відповідності продукції, процесів, послуг і персоналу вимогам, встановленим законодавством;

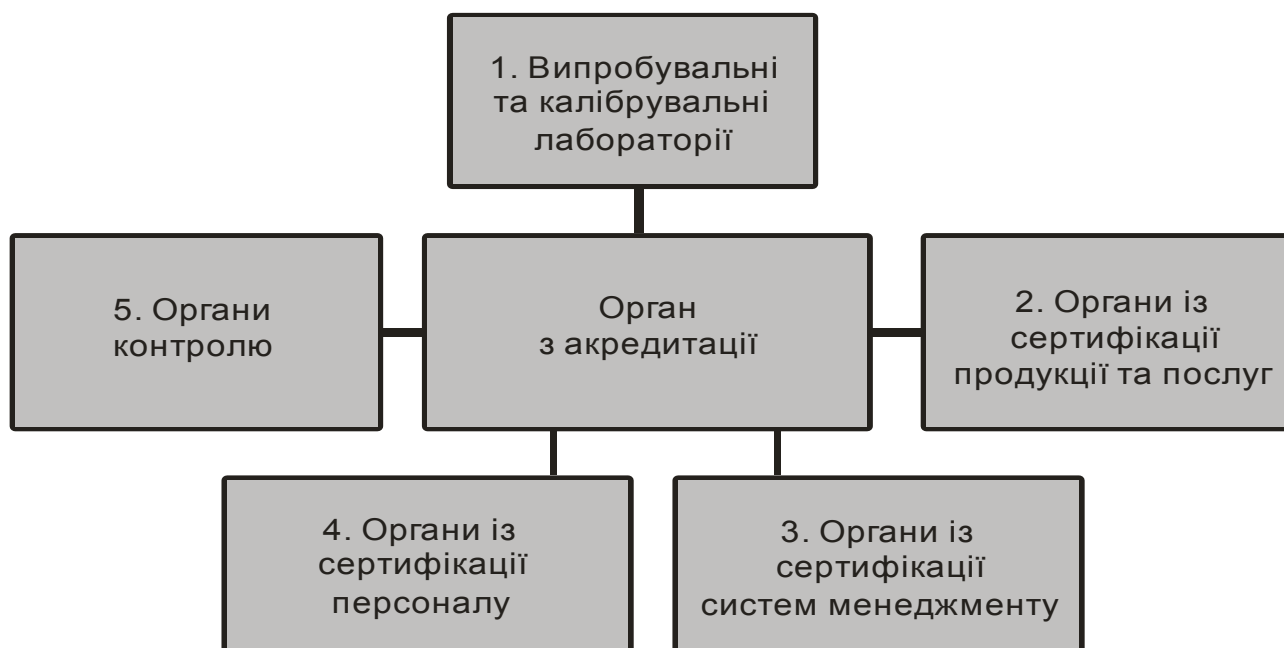
- **акредитація** – процедура, у ході якої національний орган з акредитації документально засвідчує компетентність юридичної особи чи відповідного органу з оцінки відповідності виконувати певні види робіт (випробування, калібрування, сертифікацію, контроль)¹⁰. Тобто орган з акредитації дає право органам з оцінки відповідності, зокрема, органам з сертифікації, здійснювати свою діяльність і підтверджує їх компетентність для виконання цієї діяльності).

- **орган контролю** – орган, який здійснює оцінювання відповідності шляхом спостережень і висновків, які супроводжуються відповідними вимірами, випробуваннями і калібруванням.

⁹ Про акредитацію органів з оцінки відповідності (Редакція від 11.02.2015): закон України від 17 травня 2001 р. № 2407-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2407-14>

¹⁰ Про акредитацію органів з оцінки відповідності (Редакція від 11.02.2015): закон України від 17 травня 2001 р. № 2407-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2407-14>

Як правило, для підтвердження своєї компетентності потребують акредитації **такі категорії органів із сертифікації та лабораторії**:

Для підтвердження того, що орган з акредитації здійснює свою діяльність у повній відповідності до існуючих вимог (ISO/IEC 17011), він має брати участь у системах рівноправної оцінки. Такі системи забезпечують перевірку з боку інших органів з акредитації.

Акредитація органів з оцінки відповідності по суті добровільна: вона допомагає здобути репутацію на ринку послуг сертифікації та випробувань. Однак як уряди, так і широко визнані системи добровільної сертифікації часто вимагають, щоб лабораторії та органи із сертифікації пред'являли атестат акредитації, виданий авторитетним органом з акредитації, для одержання повноважень на діяльність у законодавчо регульованій (обов'язковій) сфері або в рамках широко визнаної добровільної системи сертифікації.

Акредитація може здійснюватися або спеціалізованими органами (наприклад, окремо для випробувальних і калібрувальних лабораторій та для органів із сертифікації), або єдиним національним органом з акредитації для всіх видів лабораторій і органів із сертифікації. Останній підхід є більш економним і заохочується на певних регіональних рівнях, зокрема в Європі.

Акредитація органів з оцінки відповідності може значно полегшити шлях до укладання угод про взаємне визнання, що передбачається Угодою про технічні бар'єри в торгівлі і, таким чином, посприяти усуненню технічних бар'єрів у міжнародній торгівлі. Однак це можливо лише за умови, що національні органи з акредитації, які діють як у країнах-експортерах, так і в країнах-імпортерах, використовують аналогічні принципи та підходи у своїй діяльності, що забезпечує надійність результатів акредитації.

3. МІЖНАРОДНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Міжнародні та регіональні організації зі стандартизації

Питаннями стандартизації у світі займаються організації міжнародного, регіонального та національного рівнів.

Головні міжнародні організації у сфері стандартизації: Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) і Міжнародна електротехнічна комісія (IEC, МЕК). У цій сфері працюють і такі міжурядові організації, як Світова організація торгівлі (СОТ) і Європейська економічна комісія ООН (UN/ECE). На регіональному рівні у сфері стандартизації працюють наприклад, Європейський комітет зі стандартизації (CEN), Європейський комітет зі стандартизації в електротехніці (CENELEC). До важливих організацій у сфері стандартизації належать також Продовольча й сільськогосподарська організація ООН (FAO), Міжнародна організація законодавчої метрології (OIML), Міжнародне агентство з атомної енергетики (IAEA), Всесвітня організація охорони здоров'я (WHO), Європейське економічне співтовариство (ЕЕС), та інші.

Міжнародна організація зі стандартизації (ISO)¹¹ створена рішенням ООН у 1946 р. **Головна мета ISO** – сприяння розвитку стандартизації в світовому масштабі для полегшення міжнародного товарообміну і взаємодопомоги; для розширення співпраці в галузі інтелектуальної, наукової, технічної та економічної діяльності. ISO є розробником і видавцем міжнародних стандартів, але не проводить самостійних аудитів, оцінок або сертифікації. Такі послуги надаються незалежними від ISO органами з акредитації й сертифікації. ISO не контролює ці органи, а розробляє міжнародні стандарти.

Міжнародна електротехнічна комісія (International Electrotechnical Commission, IEC, IEC/CEI, МЕК) створена у 1904 р.¹² **Головна мета IEC** – сприяння та підтримка міжнародної співпраці у вирішенні проблем стандартизації; розробка, узгодження, перевірка та публікація міжнародних стандартів у галузі електротехніки, радіоелектроніки і суміжних з ними галузях.

¹¹ International Organization for Standardization (ISO) [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <https://www.iso.org>

¹² International Electrotechnical Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iec.ch/>

Світова організація торгівлі (СОТ) створена у 1994 р.¹³
Головна мета СОТ – лібералізація і стабілізація світової торгівлі, що досягається шляхом встановлення правил і укладання угод, а також переговорів між учасниками.

Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН, UNECE)¹⁴ – одна з п'яти регіональних комісій ООН. Створена у 1947 р. **Головна мета UNECE** – розвиток економічної діяльності, зміцнення економічних зв'язків всередині регіону ЄЕК ООН та між цим регіоном і рештою світу. ЄЕК ООН служить для урядів регіональним форумом для розробки конвенцій, норм і стандартів з метою гармонізації дій і полегшення обміну думками між державами-членами.

Європейський комітет зі стандартизації (CEN) створений у 1961 р.¹⁵ **Головна мета CEN** – сприяння розвитку торгівлі товарами і послугами шляхом розробки європейських стандартів (євро норм, EN), на які могла б посилатись в своїх директивах ЄС, ЄАВТ та інші міжурядові організації; шляхом забезпечення однакового застосування в країнах-членах міжнародних стандартів ISO та IEC; співпраці з усіма організаціями регіону, що займаються стандартизацією; надання послуг із сертифікації на відповідність європейським стандартам. CEN розробляє європейські стандарти в таких галузях, як обладнання для авіації, водонагрівальні газові прилади, газові балони, комплектуючі деталі для піднімальних механізмів, газові плити, зварювання та різка, трубопроводи і труби, насосні станції та інше.

Європейський комітет зі стандартизації в електротехніці (ЄКСЕ, CENELEC) створений у 1972 р.¹⁶
Головна мета CENELEC – розробка стандартів на електротехнічну продукцію у тісній співпраці з ЄС і нормативне забезпечення єдиного ринку товарів та послуг у країнах регіону. Стандарти CENELEC розглядаються як необхідний засіб для створення єдиного європейського ринку.

¹³ World Trade Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wto.org/>

¹⁴ United Nations Economic Commission for Europe [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <https://www.unece.org/info/ece-homepage.html>

¹⁵ European Committee for Standardization [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <https://www.cen.eu/>

¹⁶ European Committee for Electrotechnical Standardization [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <https://www.cenelec.eu/index.html>

Міжнародні та регіональні організації з метрології

Міжнародні метрологічні організації працюють в контакт з ISO та IEC, що відповідає більш широкому міжнародному розповсюдженню єдності вимірювань.

Міжнародна організація мір і ваг (МОМВ, BIPM) створена у 1875 р.¹⁷ **Головна мета BIPM** – сприяння практичному поширенню метричної системи мір у міжнародному масштабі, зберігання міжнародних прототипів еталонів метра, кілограма та інших одиниць виміру, проведення їх дослідження і звіряння з ними національних еталонів, а також ведення наукових робіт щодо вдосконалення метричної системи.

Міжнародна організація законодавчої метрології, МОЗМ (фр. Organisation Internationale de Métrologie Légale, OIML, англ. International Organization of Legal Metrology)¹⁸ заснована у 1955 р. **Головна мета МОЗМ** – гармонізація регуляторних актів та процедур метрологічного контролю, які застосовуються національними метрологічними службами або відповідними органами країн-членів.

Міжнародна конфедерація з вимірювання (ІМЕКО)¹⁹, створена у 1958 р. **Головна мета ІМЕКО** – обмін досвідом між вченими різних країн з питань наукових основ і техніки вимірювань, а також наукового приладобудування.

Всесвітня метеорологічна організація – ВМО (World Meteorological Organization, WMO) – спеціалізований міжурядовий заклад ООН в області метеорології,²⁰ заснований в 1950 р. на базі Міжнародної метеорологічної організації (ММО), яка діяла з 1873 р. **Головна мета ВМО** – сприяння організації мережі станцій та центрів для метеорологічних і гідрологічних спостережень та служб; створення і функціонування системи швидкого обміну метеорологічною

¹⁷ Bureau international des poids et mesures [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <http://www.bipm.org/>

¹⁸ International Organization of Legal Metrology [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <https://www.oiml.org/>

¹⁹ International Measurement Confederation [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <https://www.imeko.org>

²⁰ World Meteorological Organization [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <https://www.wmo.int/pages/>

інформацією у цій сфері; стандартизація метеорологічних та пов'язаних з ними спостережень та забезпечення публікації результатів цих спостережень та статистичних даних; застосування метеорології в авіації, мореплавстві, сільському господарстві для розв'язання проблем водних ресурсів тощо; діяльність у сфері оперативної гідрології; тісне співробітництво метеорологічної та гідрологічної служб; дослідження і підготовка фахівців цих галузей.

Міжнародні та європейські організації в галузі акредитації та оцінки відповідності

У стандартах ISO/IEC оцінка відповідності визначена як «діяльність, яка забезпечує доказ того, що специфічні вимоги до виробу, процесу, системи, людині або органу виконані». Вона охоплює дії з калібрування, випробувань, догляду та сертифікації, а також акредитації органів оцінки відповідності».

Комітет ISO з оцінки відповідності (CASCO – Committee on conformity assessment)²¹ засновано в 1985 р. **Головна мета Комітету ISO** – створення єдиного підходу до вирішення питань сертифікації та вироблення відповідних міжнародних рекомендацій. Настанови CASCO за основними аспектами сертифікації покладені в основу національних систем сертифікації в ряді країн, використовуються в якості бази для розробки угод з оцінки відповідності продукції на рівні регіонального торговельно-економічного співробітництва.

Міжнародна конференція з акредитацій випробувальних лабораторій (ILAC)²² – це міжнародний форум, де представники різних країн і міжнародних організацій обмінюються інформацією та досвідом з усіх аспектів випробувань, взаємного визнання результатів цієї діяльності, що є предметом міжнародної торгівлі. **Головна мета ILAC** – узагальнення даних щодо чинних міжнародних угод про взаємне визнання національних систем акредитації випробувальних лабораторій, результатів випробування продукції та інших даних про якість продукції, а також створення нормативної бази з акредитації спільно з провідними організаціями ISO та IEC. Важливим напрямком роботи ILAC є розроблення рекомендацій

²¹ Committee on conformity assessment [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <https://www.iso.org/casco.html>

²² International Laboratory Accreditation Cooperation [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <http://ilac.org/>

з оцінювання якості випробувань, які проводяться випробувальними лабораторіями.

Міжнародний форум з акредитації (IAF) – це всесвітня асоціація органів з акредитації²³. **Головна мета IAF** – розвиток міжнародних програм акредитації, які сприяють усуненню нетарифних бар'єрів у торгівлі. Органи з акредитації підтверджують компетентність органів з сертифікації в області продукції, послуг, систем менеджменту, персоналу й інших програм оцінки відповідності. Членство в IAF забезпечує взаємне визнання результатів акредитації та сертифікації.

Європейська кооперація з акредитації (EA) заснована в 2000 р. і є асоціацією національних органів з акредитації Євросоюзу²⁴. **Головна мета EA** – координація та управління інфраструктурою акредитації Європи для того, щоб результати послуг з оцінки відповідності, наданих в одній країні, були визнані в іншій країні без додаткових перевірок. Членами EA є національні органи з акредитації країн-членів Європейського Союзу й Європейської асоціації вільної торгівлі (EFTA). Для інших європейських країн в EA працює система асоційованого членства. Для всіх членів EA використовується єдина система договорів про взаємне визнання виданих сертифікатів.

Міжнародні та регіональні організації в галузі якості, безпеки та споживчої політики

В Європі є дві провідні організації в сфері управління якістю – EOQ та EFQM.

Європейська організація якості (European Organization for Quality – EOQ)²⁵, створена в 1956 р., є незалежною некомерційною асоціацією, що поєднує національні організації якості європейських країн. Її членами є також компанії та приватні особи. **Головна мета EOQ** – підвищення конкурентоспроможності європейських організацій на основі використання досягнень в сфері менеджменту якості. З 1994 р. для уніфікації і взаємного визнання національних програм підготовки аудиторів і фахівців з різних систем менеджменту введена «Програма реєстрації (сертифікації) фахівців». Ряд

²³ International Accreditation Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iaf.nu/>

²⁴ European co-operation for Accreditation (EA) [Електронний ресурс]

– Режим доступу: www.european-accreditation.org

²⁵ Organization for Quality [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eoq.org/>

національних європейських організацій в сфері якості одержали дозвіл на підготовку фахівців і видачу Сертифікатів підтвердження кваліфікацій EOQ в сфері менеджменту якості, охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища та інших цільових систем менеджменту. Щорічно, починаючи з 1997 р., у другій декаді листопада під егідою EOQ проводиться Всесвітній тиждень якості і День якості.

EFQM (раніше – European Foundation for Quality Management, Європейський фонд управління якістю)²⁶

займається здебільшого підвищенням рівня ділової досконалості і якості організацій. EFQM заснований в 1989 р. керівниками 67 провідних європейських компаній. EFQM розробив, підтримує та розвиває Модель досконалості. З одного боку – це зразок, що показує шлях розвитку та вдосконалення для організацій будь-яких країн, галузей, розмірів. З іншої сторони модель дозволяє оцінити за визначеною шкалою рівень досконалості як всієї організації, так і її окремих видів діяльності та результатів. Можливість кількісного оцінювання рівня досконалості організацій дозволила заснувати Європейську нагороду з якості (зараз – Нагорода з досконалості EFQM). Європейські конкурси за цією нагородою проводяться з 1992 р. Конкурси за цією моделлю проводяться також на регіональному рівні та на рівні країн. Українська асоціація якості, яка протягом багатьох років представляла Україну в EOQ та EFQM, з 1998 р. проводить за моделлю досконалості EFQM Український національний конкурс, а з 2006 р. – турнір для країн Центральної та Східної Європи.

Українська асоціація якості (заснована в 1992 р.)

/ Українська асоціація досконалості та якості, заснована у 2016 р. (УАЯ/УАДЯ)²⁷

є провідною організацією в сфері досконалості та якості в Україні. **Головна мета УАЯ/УАДЯ** – формування громадської думки та політики в сфері якості. Останні 15 років основна діяльність УАЯ зосереджена на формуванні в Україні нової філософії якості, узагальненні й розповсюдженні кращої вітчизняної та світової практики сучасного ведення бізнесу, сприянні українським підприємствам у підвищенні ділової досконалості й конкурентоспроможності та виведенні їх на міжнародні ринки, сприянні інтеграції України до ЄС. Організації УАЯ/УАДЯ надають українським та іноземним підприємствам послуги з вдосконалення систем менеджменту, професійного навчання, проведення науково-технічних заходів, міжнародній сертифікації систем менеджменту, міжнародній сертифікації персоналу.

Продовольча й сільськогосподарська комісія ООН (FAO)

відіграє провідну роль у міжнародній діяльності, спрямованій на

²⁶ EFQM Excellence Model [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.efqm.org/>

²⁷ Українська асоціація якості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uaq.org.ua>

боротьбу з голодом²⁸. Обслуговуючи як розвинені країни, так і країни, що розвиваються, FAO виступає як нейтральний форум, де всі держави зустрічаються на рівноправній основі з метою обговорення угод і проведення дискусій з питань політики. FAO є також джерелом знань та інформації для країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою щодо модернізації й вдосконалення методів ведення сільського, лісового й рибного господарств, забезпечення належного харчування для всіх.

**CONSUMERS
INTERNATIONAL**

Міжнародна організація споживачів (Consumers International – CI)²⁹ – всесвітня федерація споживчих груп; виступає єдиним незалежним і авторитетним глобальним органом для споживачів. CI заснована в 1960 р., є членом ISO/COPOLCO. CI допомагає національним асоціаціям споживачів багатьох країн світу, координує їхню діяльність із захисту прав і інтересів споживачів.

Комітет ISO з захисту інтересів споживачів (ISO/COPOLCO)³⁰ утворений в 1977 р. з метою стандартизації в галузі інформації споживача, тобто забезпечення зв'язку між ISO і міжнародними організаціями, що займаються питаннями, які цікавлять споживачів. Результат діяльності COPOLCO – періодичне видання списків національних і міжнародних стандартів, що цікавлять організації споживачів, а також підготовка настанов з питань споживчих товарів.

4. СИСТЕМА ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В КРАЇНАХ ЄС. ПРИНЦИП СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО РИНКУ

Фундамент створення та функціонування єдиного європейського ринку – вільне переміщення товарів. Наявність в міжнародній торгівлі технічних бар'єрів створює перешкоди як для виходу української продукції на європейські та міжнародні ринки, так і для доступу вітчизняних споживачів до якісних закордонних товарів. Механізми подолання технічних бар'єрів у торгівлі базуються на взаємному визнанні результатів оцінки відповідності, що може бути забезпечено тільки в результаті технічної гармонізації.

²⁸ Food and Agriculture Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/>

²⁹ Consumers International [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <http://www.consumersinternational.org/>

³⁰ ISO/COPOLCO. Committee on consumer policy [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <https://www.iso.org/committee/55000.html?view=participation>

Основні регуляторні аспекти функціонування Єдиного ринку Європейського Союзу

Європейський Союз – колективний член СОТ

Регламенти, директиви та рішення ЄС регуляторного характеру відповідають Угодам СОТ про ТБТ

Всі держави-члени або асоційовані з ЄС держави повинні впровадити у своє законодавство та практики вимоги Регламентів, Директив та рішень ЄС, а також європейські гармонізовані стандарти на продукцію

Відповідність продукції до вимог, встановлених на рівні ЄС, є достатньою передумовою для розміщення продукції на ринку будь-якої держави-члена або асоційованої держави. Будь-які додаткові вимоги стосуються лише виробників країни, що їх запровадила, а отже, зменшила конкурентоздатність своїх виробників

Для категорій продукції, щодо яких вимоги на рівні ЄС не встановлені, діє режим загальної безпечності продукції (Директива 2001/95/Е, яка охоплює продукцію, що не передбачена галузевим законодавством; доповнює положення галузевого законодавства в частині обов'язків виробників, а також повноважень і завдань органів влади, передбачає впровадження системи сповіщення (RAPEX) між державами-членами та Комісією.)

Головний принцип технічного регулювання в країнах ЄС - комплексний підхід до взаємного визнання результатів сертифікації. Враховуючи, що процеси управління (біо-) техногенними ризиками потребують відповідальності і компетентності, всі зацікавлені особи, що мають відповідний рівень знань і практики, незалежно від своїх посад в урядових чи неурядових інституціях, поєднують свої зусилля в сфері стандартизації – в рамках профільних асоціацій, міжнародних і національних організацій зі стандартизації, що мають високу специфіку, і ведуть внутрішні бібліотеки та матеріали досліджень, за якими обґрунтовується наступна діяльність у запровадженні стандартів.

Деякі стандарти оприлюднюються у відкритому вигляді, інші - реалізуються як ринковий продукт. Члени профільних технічних комітетів мають доступ до всіх нових проектів стандартів міжнародного чи

національного рівнів, що забезпечує для них пріоритетність в знаннях та комунікаціях для кожного ринкового напрямку.

Для багатьох стандартів керівники технічних комітетів встановлюють платний доступ, але просвітницькі матеріали розповсюджують безкоштовно. З іншого боку, існують великі обсяги стандартів, доступних через Інтернет-портали, особливо для аграрного, харчового сектору, рибництва. Ці стандарти мають узгодженість між собою, однак здебільшого потребують системних планів запровадження.

У країнах ЄС вільне переміщення товарів базується на основі Нового підходу до технічної гармонізації і стандартизації (прийнятий Радою Європи 7 травня 1985 р.), та Глобального підходу у сфері оцінювання відповідності (прийнятий Радою Європи 21 грудня 1989 р.). Такі підходи реалізуються через відповідні інструменти – Директиви ЄС, які також затверджуються Радою Європи.

Директиви ЄС як вид законодавчого документу ЄС. Вимоги Директив ЄС

Директива ЄС – тип законодавчого акту Європейського Союзу.

На відміну від Постанови або Регламенту, інструментів прямої дії, Директива вводиться через національне законодавство. Вона зобов'язує державу-члена ЄС у зазначений строк вжити заходів, спрямованих на досягнення встановлених у ній вимог. Директиви повинні відбивати положення договорів, але вони так само, як і договори, мають верховенство над національним правом. Директиви ЄС встановлюють істотні вимоги, яким повинна відповідати продукція, що постачається на внутрішній ринок країн членів ЄС.

Вимоги формулюють для кожної з Директив таким чином, щоб можна було застосовувати для широкого спектру устаткування, яке підпадає під сферу її дії. Вони становлять основу регламентуючих приписів Директиви і є обов'язковими для виконання. В істотних вимогах ідентифікуються можливі ризики, пов'язані з використанням продукту. Виробник зобов'язаний довести, що ризики, які стосуються його продукції, усунуті або мінімізовані. Тобто істотні вимоги визначають необхідний результат, не конкретизуючи при цьому способи його досягнення, що забезпечує виробникові певну гнучкість у виборі технічного рішення³¹.

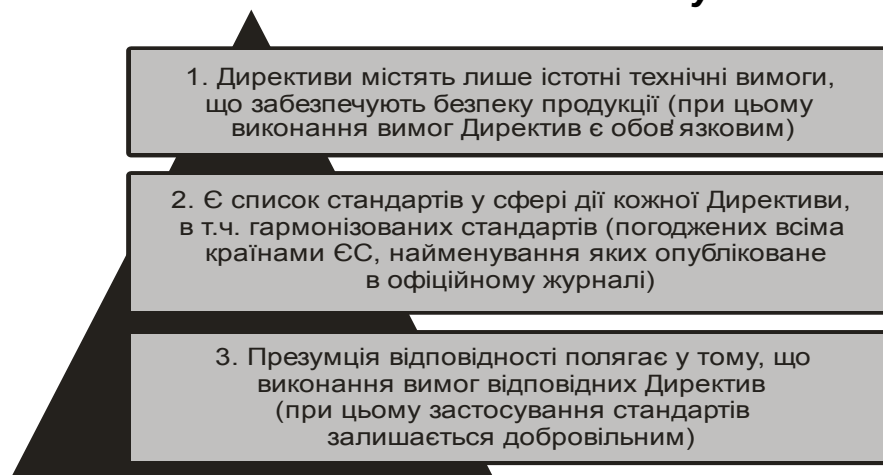
Новий підхід

Новий підхід до технічного регулювання був визначений у резолюції Ради Європи у травні 1985 р. та фактично зіграв ключову роль у розвитку

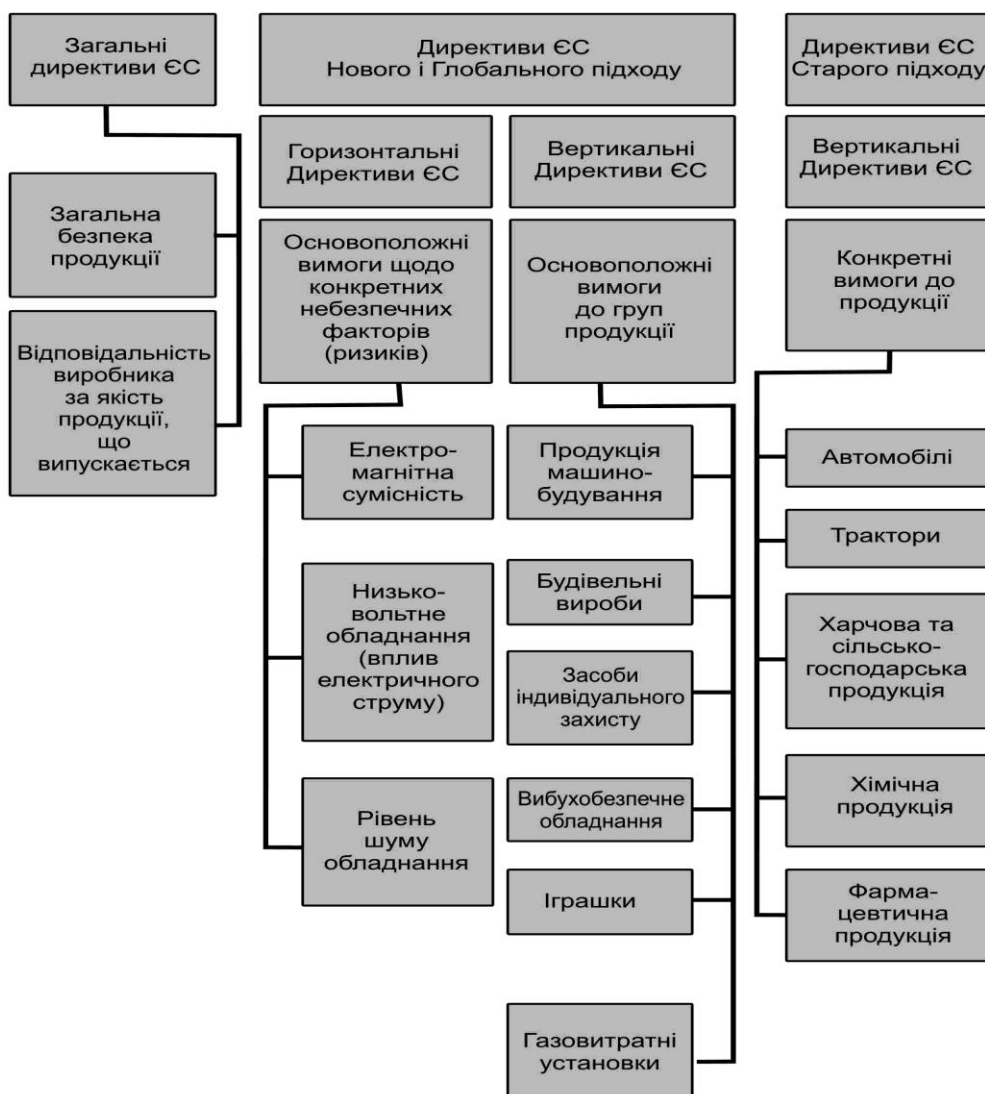
³¹ Щупак С. Вимоги ЄС до безпечності промислової продукції. Директиви ЄС. Маркування CE. Оцінка відповідності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.exportdesk.org.ua/files/6/.../67197af-euro

Єдиного ринку для Європейського Союзу. Він полягає у сприянні гармонізації характеристик продукту, усуненні технічних бар'єрів у торгівлі та забезпечення вільного пересування товарів у країнах ЄС.

Особливості Нового підходу:

Види директив

Принципи Нового підходу:

1. Чіткий розподіл між законодавством ЄС і Європейською стандартизацією.

2. Законодавство ЄС (Директиви) обмежується істотними вимогами щодо охорони здоров'я і безпечності товарів, які реалізовуватимуться на ринку ЄС.

3. Розробка відповідних технічних специфікацій (стандартів) повністю в компетенції органів стандартизації.

4. Продукти, виготовлені у відповідності з гармонізованими стандартами, вважаються такими, що відповідають істотним вимогам безпеки, встановленим Директивами.

5. Застосування стандартів є добровільним і необов'язковим.

6. Допускаються альтернативні засоби підтвердження відповідності істотним вимогам за умови пред'явлення виробником доказів відповідності.

7. Виконання стандартів повинно *гарантувати* виконання істотних вимог, встановлених у Директивах.

8. Органи державної влади також несуть відповідальність за виконання вимог захисту населення на своїй території, через такі засоби, як нагляд за ринком.

9. Умови безпеки вимагають від країн-членів вжиття всіх відповідних заходів для вилучення небезпечних продуктів з ринку.

У нових Директивах є правова і технічна частини, наводяться принципи систем оцінки відповідності й посилання на стандарти. Отже, європейський стандарт, який не має обов'язкового характеру, будучи згаданим у новій Директиві, забезпечує доступ на ринок продукції, що відповідає його вимогам, без будь-яких перешкод і обмежень.

Глобальний підхід

Глобальний Підхід до підтвердження відповідності визначений у резолюції Ради Європи в грудні 1989 р.

В доповнення до Нового підходу він визначає всеохоплюючу політику й структурну основу щодо:

- умов надійної оцінки відповідності;
- формування довіри завдяки компетентності й прозорості.

Основна мета цієї концепції – створення довіри до сертифікатів постачальників, до результатів випробувань, до діяльності контрольних і повноважних органів шляхом застосування сертифікації й акредитації.

При використанні цього порядку необхідна впевненість в:

- якості й безпеці продукції;
- якості й компетенції випробувальної лабораторії;
- якості й компетенції органу сертифікації;

- якості й компетенції органів, що акредитують випробувальні лабораторії та органи сертифікації.

Для досягнення цієї мети:

- створюється однорідність у вигляді модулів для різних етапів оцінки відповідності, розробляються критерії використання даних процедур з метою призначення органів, що працюють за цими процедурами, а також органів для присвоєння СЕ-маркування;

- застосовуються гармонізовані стандарти щодо оцінки якості (серія EN ISO 9000) і вимог, яких повинні дотримуватися органи з оцінки відповідності (наразі це серія ISO/IEC 17000);

- запроваджуються схеми акредитації й застосовуються методи взаємного порівняння, розроблені в країнах-членах на рівні ЄС;

- розробкою відповідних програм зводяться до мінімуму розбіжності в інфраструктурах оцінки якості (системи калібрування і метрології, випробувальні лабораторії, органи сертифікації і інспектування, органи акредитації).

Крім того, існує низка проектів Директив Нового і Глобального підходів, розроблених Комісією, але не затверджених Радою ЄС та Парламентом ЄС. У деяких випадках Директиви Нового підходу можуть застосовуватися паралельно з іншими Директивами ЄС, наприклад, із Директивою щодо загальної безпеки товарів, Директивою щодо безпечності товарів, якщо останні містять положення, не охоплені Директивами Нового підходу.

Директиви Старого підходу

Сюди належать всі інші Директиви з гармонізації – ISSN 1995-6134 348 технічних норм і стандартів держав – членів ЄС. Старі Директиви мають галузевий характер, точніше, вимоги, які в них містяться, не уніфіковані, немає також посилань на стандарти. У зв'язку з цим до кожної старої Директиви потрібно прийняти багато доповнень і поправок, що ускладнює їх застосування на практиці.

Окрім великої кількості Директив так званого Старого підходу до окремих видів продукції, діють спеціальні закони або урядові рішення про стандартизацію та сертифікацію, метрологію, контроль на ринку, акредитацію. Окремими законами та актами регулюється безпека харчової продукції та захист прав споживачів.

Нормативна база кожної з країн ЄС включає всі європейські стандарти (нині їх близько 18000), ухвалені європейськими організаціями зі стандартизації CEN і CENELEC. Кожна країна приймає їх як національні. Суто національні стандарти становлять незначну кількість (від 2 до 30% загальної кількості), які відображають специфіку економіки окремої країни. Стандарти є добровільними до застосування. Частина стандартів є доказовою базою відповідності вимогам європейських Директив.

У більшості країн ЄС функції стандартизації, сертифікації, метрології, ринкового нагляду, акредитації та захисту прав споживачів розмежовано. Існують окремі інститути зі стандартизації (асоціації, незалежні органи сертифікації, державні установи з метрології, розвинені калібрувальні недержавні служби, державні або недержавні служби з акредитації). Ринковий нагляд здійснюють відповідні інспекції за галузями економіки або інспекція нагляду за безпекою промислових товарів та окремо інспекція нагляду за безпекою харчової продукції. У деяких країнах існують державні органи захисту прав споживачів, а в інших цим питанням займаються незалежні громадські організації.

Чинні системи оцінки відповідності виробів та їх якості складаються з двох підсистем: обов'язкової та добровільної. Підсистема обов'язкової оцінки стосується всіх товарів, що постачаються на єдиний ринок виробниками країн-членів чи третіх країн. Вона покликана піклуватися про те, щоб в обороті перебували лише безпечні для людини та довкілля вироби.

Символом відповідності виробу нормам, зазначеним у Директивах ЄС, є маркування CE (Certified for Europe). Наявність цього символу на продукції (імпоротної чи внутрішнього виробництва) означає, що виробник провів необхідну процедуру оцінки цього товару і може вільно реалізовувати його на ринку ЄС. Знак розміщується безпосередньо на виробі, упаковці чи на супровідній документації.

В Україні проведено розмежування вказаних функцій у відповідності до Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», в якому визначені компетенції органів із стандартизації, оцінки відповідності та захисту прав споживачів.

Отже, міжнародний досвід забезпечення якості продукції свідчить про необхідність законодавчого закріплення відповідних вимог щодо її безпечності. Таке закріплення відбувається у спеціальному законодавстві, яке у сфері технічного регулювання базується на європейських Директивах Нового та Глобального підходів» та доповнюється так званою тріадою Директив щодо відповідальності за дефектну продукцію, загальної безпеки продукції та модульного підходу до оцінки відповідності та маркування знаком CE, які в сукупності можна вважати узагальненою європейською моделлю системи технічного регулювання.

Становлення та формування Єдиного внутрішнього ринку Європейського Союзу відбувається при досягненні кожної наступної форми міжнародної економічної інтеграції і характеризується запровадженням нових законодавчих ініціатив щодо регулювання економіко-політичних питань та жорстких економічних регуляторів із метою досягнення стабільності Єдиного внутрішнього ринку.

5. МІЖНАРОДНІ ВИМОГИ ДО СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ

Системи управління безпечністю та якістю товарів та послуг. Міжнародні та національні стандарти з управління якістю.

Продукція та послуги є результатом діяльності підприємств. Тому, аби продукція та/або послуги відповідали певним вимогам (в тому числі відносно їх якості або безпечності), необхідно висувати відповідні вимоги до діяльності підприємств. Саме в цьому полягає основний сенс міжнародних стандартів на системи менеджменту. Зокрема, стандарт ISO 9001 містить вимоги до організації, яка хоче випускати якісну продукцію, тобто продукцію, яка відповідає вимогам споживачів та іншим нормативним та законодавчим вимогам. Стандарт ISO 22000 містить вимоги до харчових підприємств, які хочуть випускати безпечну продукцію.

Стандарт ISO 9001 [ISO9001:2015 «Quality management systems – Requirements», IDT]. Його перша версія вийшла у 1987 р. Зараз чинна п'ята версія цього стандарту **ISO 9001:2015** та відповідний йому український національний стандарт ДСТУ ISO 9001:2015. Ціллю системи менеджменту якості у відповідності до ISO 9001 є випуск продукції та/або надання послуг, які відповідають вимогам споживача та іншим нормативним та законодавчим вимогам, у тому числі обов'язковим вимогам відповідних технічних регламентів, Кодексу Аліментаріус тощо. Оскільки така ціль є основною вимогою для досягнення ринкової відповідності та конкурентоспроможності в діяльності будь-якого підприємства чи організації, то **система менеджменту якості** (далі – СМЯ) становить базу загальної системи менеджменту організації. Поняття та принципи управління якістю, описані в останній версії стандарту, дають змогу організації приймати виклики маркетингового середовища, яке докорінно змінилося за останні десятиліття.

Стандарт ISO 9001 може використовуватися організаціями будь-якої галузі, розміру, форми власності, в тому числі, звичайно, і підприємствами в сфері аграрного сектору, харчової промисловості і туризму. В європейських директивах «Нового підходу» передбачено активне використання стандартів серії ISO 9000, що є одним із основоположних принципів резолюції Європейської Ради про глобальний підхід до оцінки відповідності. Наявність системи менеджменту якості значно спрощує сертифікацію продукції.

Основні вимоги стандарту ISO 9001:2015.

Стандарт базується на процесному підході. Це означає, що організації управляють своєю діяльністю не як сукупністю ієрархічно побудованих підрозділів, а як сукупністю взаємопов'язаних процесів, виходом кожного з яких є закінчений результат, що має цінність для однієї чи декількох зацікавлених сторін. Таким чином, управління на базі процесного підходу – управління, націлене на результат.

Елементами процесного підходу є:

- «Plan–Do–Check–Act» (PDCA, цикл Демінга) («Плануй–Виконуй–Перевірй–Дій»);
- ризик–орієнтоване мислення.

Цикл «Plan–Do–Check–Act» (PDCA) передбачає, що будь-яку діяльність треба спочатку спланувати, потім виконати її, проаналізувати результати та ступінь досягнення цілей діяльності, і, нарешті, за результатами цього аналізу, вдосконалити цю діяльність, після чого цикл повторюється на новому рівні. Цикл PDCA дає змогу організації забезпечувати впевненість у тому, що її процеси адекватно забезпечені ресурсами та керовані, а можливості для поліпшування визначено та реалізовано. Цикл PDCA може бути застосовано як до кожного окремого процесу, так і до всієї системи менеджменту організації в цілому.

Ризик–орієнтоване мислення дає змогу організації визначати чинники, які можуть спричиняти відхилення її процесів та її системи управління від запланованих результатів, щоб встановлювати запобіжні заходи управління для мінімізації негативних впливів і максимального використання позитивних можливостей, відповідно до їх виникнення.

Що повинна зробити організація, аби запровадити цей стандарт?

При впровадженні СМЯ організація повинна враховувати особливості її внутрішнього та зовнішнього середовища, потреби та очікування зацікавлених сторін. **Необхідно визначити сферу застосування СМЯ, потрібні для неї процеси, входи, виходи, послідовність і взаємодію цих процесів, методи та критерії їх оцінювання, необхідні для них ресурси, пов'язані з процесами ризику, відповідальних за них фахівців.**

Керівництву організації слід демонструвати свої лідерські якості, беручи на себе відповідальність за результативність СМЯ, її побудову та оцінку відповідності, забезпеченість ресурсами.

Встановлюються вимірні цілі для всіх рівнів організації, доречні з погляду відповідності продукції і послуг діючим вимогам, в т.ч. з технічного регулювання, для підвищення задоволеності замовників, та заплановані заходи для досягнення цих цілей. Організації потрібно визначити та забезпечити наявність ресурсів, необхідних для розробки, запровадження, підтримки та постійного поліпшення СМЯ.

Важливо, щоб організація управляла задокументованою інформацією, яку вимагає стандарт, або яку організація вважає необхідною для результативності СМЯ.

Організація планує, запроваджує та контролює процеси, необхідні для задоволення вимог щодо надання продукції та послуг. Також аналізуються вимоги замовника, всіх потенційних зацікавлених сторін та власні можливості щодо їх виконання. Необхідно розробити, запровадити та підтримувати належний процес проектування та розроблення, щоб забезпечити подальше стабільне виготовлення продукції, надання послуг у контрольованих умовах. Водночас забезпечується відповідність вимогам (в т.ч. технічного регулювання) процесів, продукції та послуг, що надаються ззовні (закупівлі, аутсорсинг, співпраця з використанням донорських фондів тощо).

Для оцінки відповідності продукції та всієї СМЯ відповідним вимогам, організація має проводити моніторинг процесів та продукції, внутрішні аудити, аналіз СМЯ з боку вищого керівництва. Вона має постійно визначати та обирати можливості для поліпшення своєї діяльності, виконання вимог та підвищення рівня задоволеності замовника, потенційних споживачів та оточуючого суспільства (зокрема, з боку територіальної громади).

Відповідний національний стандарт ДСТУ ISO 9001:2015 – це повний письмовий переклад міжнародного стандарту ISO 9001:2015, а тому вимоги в ньому ідентичні з міжнародним стандартом. Він дозволяє підприємству на основі аналізу ризиків і можливостей, зовнішнього та внутрішнього контексту побудувати систему менеджменту, спрямовану на стабільне задоволення вимог споживачів та інших зацікавлених

сторін, постійне самовдосконалення та підвищення власної конкурентоспроможності.

Стандарт ISO 22000 [ISO 22000:2005 Food safety management systems – Requirements for any organization in the food chain] *встановлює вимоги до системи управління безпечністю харчових продуктів* (далі – СУБХП), яка, поєднує такі загальновизнані ключові елементи, як інтерактивне інформування, системне керування, програми-передумови та принципи *Аналізу Небезпечних Чинників та Критичних Точок Керування (Hazard Analysis and Critical Control Point, HACCP)*, щоб гарантувати безпечність харчових продуктів усього харчового ланцюга до стадії кінцевого споживання. Найбільш результативними є системи управління безпечністю харчових продуктів, які працюють у межах структурованої системи управління та є частиною загальної діяльності з управління організацією. Цей стандарт узгоджено з ISO 9001 для сумісності цих двох стандартів. ISO 22000:2005 поєднує принципи HACCP і кроки її застосування, розроблені Комісією Codex Alimentarius. Одночасно існують сукупності європейських директив, міжнародних стандартів і правил, що стосуються усієї системи ринкового контролю безпечності продукції в «харчовому ланцюзі».

Стандарт ISO 22000 є одним із ринкових механізмів запровадження СФЗ, за напрямками харчової безпеки. Він спирається на пакети вимог секторальних і галузевих стандартів в системі «харчового ланцюга».

Цей стандарт вимагає, щоб усі небезпечні чинники, виникнення яких у харчовому ланцюгу можна обґрунтовано очікувати, було поідентифіковано й оцінено. Стандарт можуть застосовувати всі організації, незалежно від їх розміру та складності, які залучені до будь-якого аспекту харчового ланцюга та бажають запровадити системи, які гарантують безпечні продукти на постійній основі.

Багато вимог СУБХП подібні до СМЯ. Серед спільних вимог – відповідальність найвищого керівництва, управління документованою інформацією, управління ресурсами, внутрішні аудити, аналіз з боку найвищого керівництва, поліпшення.

СУБХП базується на семи принципах HACCP

Принцип 1. Проведення аналізу небезпечних факторів, пов'язаних з виробництвом харчових продуктів, на всіх стадіях життєвого циклу продуктів в «харчовому ланцюзі», починаючи від розведення або вирощування і до кінцевого споживання, охоплюючи стадії обробки, переробки, зберігання, транспортування та реалізації. Виявлення умов виникнення небезпечних факторів і застосування заходів щодо їх контролю на всіх стадіях.

Принцип 2. Визначення критичних контрольних точок (етапів, операцій) технологічного процесу, в яких необхідно їх контролювати, щоб усунути (мінімізувати) вплив небезпечних факторів або можливість їх появи. Під «етапом (операцією)» розуміють будь-яку стадію життєвого циклу харчових продуктів.

Принцип 3. Визначення критичних меж, яких потрібно дотримуватися для того, щоб упевнитися, що критична контрольна точка знаходиться під контролем.

Принцип 4. Розробка системи моніторингу, яка дає можливість забезпечити контролювання в критичних контрольних точках технологічного процесу за допомогою запланованого випробування або спостереження.

Принцип 5. Розробка і застосування коригувальних дій у разі, якщо результати моніторингу свідчать про відхилення від встановлених критичних меж.

Принцип 6. Розробка процедури перевірки, яка дає можливість переконатися в ефективності функціонування СУБХП.

Принцип 7. Документування процедур і реєстрування даних, необхідних для функціонування системи

Метод НАССР ґрунтується на тому, що ризики, які впливають на безпеку харчових продуктів, можна більш ефективно усунути або мінімізувати завдяки попереджувальним заходам в ході виробництва, ніж це можна зробити в ході перевірки готового продукту.

Що повинна зробити організація, аби запровадити цей стандарт?

1. **Визначити сферу застосування СУБХП**, яка має визначати продукти та категорії продуктів, процеси та виробничі ділянки, охоплені цією системою.

2. **Спланувати та розробити процеси**, необхідні для випуску безпечних продуктів, й наступного проходження незалежного оцінювання відповідності до вимог технічного регулювання та СФЗ. Вона має встановити, впровадити та підтримувати програми-передумови (ПП, PRP), для управління ймовірністю потрапляння небезпечного чинника до харчового продукту. При цьому організація повинна взяти до уваги та

використати відповідну інформацію (наприклад, законодавчі та нормативні вимоги, вимоги замовників, визнані настанови, принципи та кодекси Комісії Codex Alimentarius, національні, міжнародні та галузеві стандарти). Ці дії повинні спиратись на наукові обґрунтування за визначеними в ЄС і прийнятими УАс переліками директив, за окремими регуляторними напрямами і базовими міжсекторальними вимогами. Запровадження системи НАССР в кожній країні супроводжується напруженою діяльністю галузевих асоціацій з вироблення технологічних карт і методик для різних типів оцінки ризиків, що мають відповідати європейським нормам, і бути затверджені відповідними Науковими Комітетами ЄС, за вимогами Регламенту 178/2002.

3. Призначити групу безпечності харчових продуктів, яка повинна мати багатодисциплінарні знання та досвід розроблення й запровадження СУБХП. Такі знання стосуються продуктів організації, процесів, устаткування та небезпечних чинників харчових продуктів у межах сфери застосування СУБХП, але не обмежуються ними. Всю сировину, інгредієнти та матеріали, що контактують з продуктом, характеристики кінцевих продуктів і способи їх використання, потрібно описати в документах настільки докладно, наскільки це необхідно для аналізу небезпечних чинників.

4. Визначити законодавчі та нормативні вимоги до безпечності харчових продуктів. Для кожного продукту слід визначити групи користувачів і, коли доречно, групи споживачів, зокрема ті, що відомі як особливо уразливі до конкретних небезпечних чинників харчових продуктів. Група безпечності харчових продуктів повинна проаналізувати небезпечні чинники. Усі небезпечні чинники харчових продуктів, виникнення яких є обґрунтовано очікуваним, потрібно проідентифікувати та запротоколювати, вказуючи при цьому дотримання відповідних норм технічного регулювання та СФЗ. Спираючись на оцінювання небезпечних чинників, треба вибрати відповідну комбінацію заходів управління, здатну запобігти цим небезпечним чинникам. Вибрані заходи управління розподіляються за категоріями стосовно того, чи їх треба виконувати за допомогою операційних ПП чи плану НАССР.

5. Задokumentувати план НАССР з відповідною інформацією щодо кожної ідентифікованої критичної точки керування (КТК). Для кожного небезпечного чинника, який буде під керуванням плану НАССР, потрібно проідентифікувати КТК відповідно до ідентифікованих заходів керування. Для кожної КТК, треба визначити обґрунтовані вимірні критичні межі та систему моніторингу для демонстрації того, що КТК перебуває під керуванням. В плані НАССР наводяться й коригування та коригувальні дії, які застосовуватимуться в разі перевищення критичних меж. Необхідно встановити та застосовувати систему простежуваності, яка дає змогу ідентифікувати партії продукції та їх зв'язок з партіями сировини, протоколами щодо оброблення та постачання.

6. Забезпечити, щоб у разі перевищення критичних меж у КТК або втрати керування операційними ПП, продукти, які зазнали негативного

впливу, було поідентифіковано та ними керували з урахуванням їх використання та випуску. В разі перевищення критичних меж, або коли бракує відповідності операційним ПП, потрібно ініціювати дії з усунення причини виявленої невідповідності або іншої небажаної ситуації. Невідповідними продуктами оперують через заходи щодо запобігання потраплянню невідповідної продукції до харчового ланцюга. Група безпечності харчових продуктів планує та впроваджує процеси, необхідні для підтвердження заходів керування та/чи їх комбінацій, і для перевірки та поліпшення системи управління безпечністю харчових продуктів.

7. Подати докази про відповідність визначених методів та устаткування для проведення моніторингу. Група безпечності харчових продуктів аналізує результати дій щодо перевірки, зокрема результати внутрішніх і зовнішніх аудитів. Найвище керівництво повинне забезпечувати, щоб організація постійно поліпшувала результативність СУБХП.

8. Найвище керівництво забезпечує, щоб СУБХП постійно оновлювали, з урахуванням змін і доповнень до регуляторних норм, потреб модернізації технологічних процесів та навчання персоналу, завдань зростання конкурентоспроможності та ринкової привабливості продукції, досягнення цілей громадського порозуміння в територіальних громадах за цілями безпеки, суспільного розвитку і ефективного використання суспільних ресурсів.

Операторам ринку харчових продуктів України потрібно розробити та запровадити ефективну систему НАССР, що дозволяє контролювати усі небезпечні фактори, які можуть бути у харчовому продукті, згідно з «Вимогами щодо розробки, впровадження та застосування постійно діючих процедур, заснованих на принципах Системи управління безпечністю харчових продуктів (НАССР)», затверджених Наказом Міністерства аграрної політики і продовольства України від 1 жовтня 2012 р. № 590³² та Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» (остання редакція № 2042-VIII від 18 травня 2017 р.³³).

Стандарти BRC, IFS, GlobalGap, програма ЄС щодо оповіщення про небезпечні товари RAPEX.

Ці стандарти також засновані на принципах НАССР, інших важливих вимогах до виробництва харчової продукції і мають за мету підвищення

³² Про затвердження Вимог щодо розробки, впровадження та застосування постійно діючих процедур, заснованих на принципах Системи управління безпечністю харчових продуктів (НАССР): наказ Міністерства аграрної політики і продовольства України від 1 жовтня 2012 р. № 590 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1704-12/page>

³³ Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: закон України від 23 грудня 1997 р. № 771/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80>

довіри до постачальників; скорочення часу, що витрачається на перевірку, в першу чергу з боку торгових мереж.

Глобальний стандарт Британського консорціуму роздрібної торгівлі для харчової безпеки BRC слугує для оцінки відповідності постачальників власних торгових марок роздрібних торгових мереж.

Асоціація торговців Великобританії BRC (British Retail Consortium) визначила свої вимоги до підприємств, що постачають продукти харчування в торговельні мережі, та іншим підприємствам визнаним на міжнародному рівні стандартом BRC. BRC описує вимоги до безпеки харчових продуктів, якості та виробничих процесів, відповідність яким має забезпечити виробник, з метою виконання вимог законодавства і захисту прав споживача. **В основі стандарту** лежить використання принципів HACCP, ефективна система менеджменту якості, контроль постачальників, виробництва і виробничого середовища.

Вимоги стандарту застосовні до підприємств, діяльність яких пов'язана з виготовленням, упаковкою, зберіганням, а також з дистрибуцією продуктів харчування, з метою забезпечити безпеку кінцевого продукту. Стандарт BRC **може бути впроваджений** в організаціях у всіх країнах, незалежно від того, яку саме харчову продукцію вони виробляють. Багато міжнародних підприємств роздрібної торгівлі вимагають використання цього стандарту. Він також прийнятий як рівноцінний по відношенню до інших стандартів безпеки харчових продуктів організацією роздрібної торгівлі Глобальна ініціатива харчової безпеки (Global Food Safety Initiative) GFSI. Сертифікат вищого рівня BRC на глобальному ринку продуктів харчування вважається еталоном належної виробничої практики та безпеки продукції. Отриманий сертифікат сприяє зростанню репутації підприємства, бо великі торговельні мережі та їх клієнти в усьому світі високо цінують цей стандарт як гарантію високої якості продукції, нешкідливості і надійності для споживача.

Міжнародний харчовий стандарт (International Food Standard) IFS слугує для проведення аудиту роздрібних і оптових постачальників і виробників фірмових продуктів харчування. Він розроблений німецькою та французькою федераціями торговців. У 2006 р. до нього приєдналося італійське об'єднання торговців. Впровадження стандарту особливо важливе для виробників, орієнтованих на співпрацю з продавцями брендової (марочної) продукції та їх постачальниками. Основна увага приділяється безпеці продуктів харчування і гігієни. Вимоги стандарту побудовані на принципах HACCP, GMP (Good Manufacturing Practice), GLP (Good Laboratory Practice) і GHP (Good Hygiene Practice). Цілями IFS є встановлення загального стандарту для єдиної системи оцінки, робота з акредитованими органами з сертифікації, забезпечення відповідності та прозорості всього ланцюга поставок, зменшення витрат, часу для постачальників і ритейлерів. Переваги від впровадження стандарту IFS – підвищення довіри до постачальників і продуктів; скорочення часу, що витрачається на перевірку постачальника, в т.ч. з боку торгових мереж, на

переробку або повернення продукту; захист при ретельних перевірках, свідоцтва експертів; можливість скорочення окремих витрат на перевірки шляхом їх об'єднання; поліпшення ділової репутації постачальника високоякісної продукції; можливість торгівлі з клієнтами, які наполягають на незалежній перевірці.

Система стандартів GlobalGAP (Good Agricultural Practice) слугує для забезпечення безпеки вирощеної сільгосппродукції. Сертифікація відповідно до стандартів GlobalGAP добровільна. Її основна відмінність в тому, що оцінка безпеки охоплює весь цикл виробництва, а не тільки оцінку якості кінцевої продукції. Стандарт створений на основі вимог GHP, GMP і HACCP. Стандарти GlobalGAP – це жорсткі вимоги до циклу виробництва, які виключають вміст шкідливих для людини хімічних речовин в кінцевому продукті незалежно від того, застосовувалися вони в процесі виготовлення чи ні. Стандарт GlobalGAP можна застосовувати як на підприємствах, що вирощують продукцію, так і на тваринницьких і рибальських господарствах. Його вимоги поширюються на всі системи, що забезпечують виробництво продукції (наприклад, зрошувальні системи, безпека та гігієна праці, технічні пристрої, що застосовуються у виробництві). В умовах жорсткої конкуренції на сучасному ринку в сільськогосподарській галузі, сертифікат GlobalGAP підтверджує, що продукція відповідає всім вимогам якості, що сприяє підвищенню лояльності споживача і зростанню продажів.

Програма ЄС щодо оповіщення про небезпечні товари RAPEX – це система оперативного оповіщення про небезпечні споживчі товари (за винятком продуктів харчування, лікарських препаратів, хімічних речовин і медичного обладнання). Вона діє в країнах ЄС, дозволяє обмінюватися інформацією про неякісну продукцію, що представляє загрозу життю і здоров'ю людей. Інформація про подробиці та небезпечні товари регулярно вноситься в спеціальну базу системи RAPEX і оперативно стає доступною для всіх зацікавлених органів і споживачів. Щотижня публікується огляд повідомлень про небезпечну продукцію. Ознайомитися з ним можна на офіційному інтернет-порталі³⁴.

Отже, знання в сфері технічного регулювання можуть допомогти українським підприємствам вийти на ринок Євросоюзу і успішно конкурувати на цьому ринку. Технічні регламенти покажуть їм обов'язкові вимоги до безпечності продукції/послуг та допоможуть у виконанні цих вимог. Добровільні стандарти з систем менеджменту дозволять підприємствам стабільно визначати, задовольняти та перевищувати вимоги нинішніх та потенційних споживачів та інших зацікавлених сторін.

³⁴ Rapid Alert System for dangerous non-food products [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/consumers/consumers_safety/safety_products/rapex/alerts/repository/content/pages/rapex/index_en.htm

Розділ II. СУЧАСНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ТРЕНДИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ ТА АГРАРНО-ХАРЧОВОМУ СЕКТОРІ

6. ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ: МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА, СУЧАСНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ТРЕНДИ

Сфера туризму та курортів стає однією з основних галузей, які впливають на загальний стан і тенденції світової економіки. За оцінкою Всесвітньої туристичної організації ООН (ЮНВТО), внесок туризму до світового валового внутрішнього продукту з урахуванням непрямого ефекту становить 10%. Загальна кількість робочих місць, що прямо або опосередковано стосуються сфери туризму, становить 11%.

Оскільки зазначена сфера пов'язана з діяльністю більш як 50 галузей, її розвиток сприяє підвищенню рівня зайнятості, диверсифікації національної економіки, збереженню і розвитку культурного потенціалу, збереженню екологічно безпечного навколишнього природного середовища, а також підвищує рівень інноваційності національної економіки, сприяє гармонізації відносин між різними країнами і народами.

Тим не менш, *сектор туризму висуває серію викликів, які можна згрупувати в наступні категорії:*

- **Питання безпеки та охорони:** екологічна, політична та соціальна безпека, безпека харчових продуктів та проживання туристів, охорона туристів та туристичних об'єктів, туристичних дестинацій, загрози соціокультурної стійкості;

- **Економічна конкурентноспроможність:** сезонний характер туристичної галузі, регуляторне та адміністративне навантаження, оподаткування туризму, складність пошуку та утримання кваліфікованого персоналу;

- **Технологічне середовище:** глобалізація інформації та швидкі зміни в технологіях (цифрові інструменти, соціальні мережі, що надають поради щодо туристичних послуг), актуальне вдосконалення ІТ-розробок, викликане глобалізацією інформації та досягненням в області технології.

Сталий розвиток туризму

Конкурентоспроможність туристичної галузі тісно пов'язана з її сталістю, оскільки туристичні дестинації сильно впливають на природне та культурне середовище і на соціальний розвиток місцевих громад.

*Сталий туризм – форма туризму, що сприяє довгостроковому менеджменту ресурсів з метою задоволення економічних та соціальних потреб, підтримки культурної цілісності, природного середовища та довкілля*³⁵.

Сьогодні сталий розвиток та стійкість є невід'ємною частиною дискусії про те, як туризм повинен використовувати природні та соціальні ресурси для отримання економічної вигоди. Це призвело до поступового визнання того, що суб'єкти державного та приватного туризму мають враховувати баланс між максимізацією економічних вигод, мінімізацією соціокультурного впливу на місцеве населення та туристів, а також захистом природного середовища.

У глобальному масштабі декілька світових організацій – Світова туристична організація ООН (UNWTO)³⁶ та Глобальна рада сталого туризму (GSTC), поставили сталий туризм у свій порядок денний³⁷.

Подібні ініціативи розробляються та впроваджуються інституціями ЄС, такими як Європейська комісія та Європейське агентство з охорони довкілля³⁸, Рада Європи через Європейський інститут культурних маршрутів³⁹.

Різноманітні заходи, що проводяться вищезазначеними міжнародними та європейськими організаціями, намагаються зменшити труднощі практичного застосування концепції сталого розвитку для різних зацікавлених сторін, до яких входять приймаюча громада / дестинація, туристичний бізнес, влада (головним чином на місцевому та регіональному рівнях), неурядові організації, мережі, кластери та туристи. В цілому, однією з головних проблем залишається складність концепції сталого туризму.

Міжнародні ініціативи сталого розвитку туризму

У 1996 р. під егідою Всесвітньої туристичної організації (UNWTO) було проголошено ключові принципи концепції сталого розвитку туризму у

³⁵ Barlet S. Approches de Quelques Definitions, in *Tourisme Solidaire et Developpement Durable* / S. Barlet, J.-M. Colombon. – Paris: Les Editions du Gret, 2004. – 120 p.

³⁶ United Nations World Tourism Organization [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <http://www.e-unwto.org/>

³⁷ Global Sustainable Tourism Council [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <https://www.gstcouncil.org/>

³⁸ European Environment Agency [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eea.europa.eu/>

³⁹ Council of Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eea.europa.eu/>; European Institute of Cultural Routes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://culture-routes.net/>

XXI ст., які пізніше доповнено тезами Всесвітньої ради туризму і подорожей (WTTC) та Всесвітнього фонду дикої природи (WWF).

Загалом, можна визначити наступні **принципи концепції сталого туризму та способи їх впровадження**:

- ефективне та заощадливе використання ресурсів;
- зниження рівня надмірного споживання та шкідливих викидів;
- збереження природної та культурної спадщини;
- стратегічне планування розвитку туризму;
- сприяння розвитку туризму для підтримки місцевої економіки;
- залучення місцевих громад;
- системний підхід до підготовки персоналу, маркетингу туризму, моніторингу^{40,41,42}.

Цілі сталого розвитку 2016–2030⁴³ включили розвиток сталого туризму у Ціль 8 «Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх»: до 2030 р. забезпечити розробку і здійснення стратегій заохочення сталого туризму, який сприяє створенню робочих місць, розвитку місцевої культури і виробництву місцевої продукції.

На міжнародному рівні діють дві основні ініціативи – це індикатори сталого туризму GSTC та UNWTO.

Обидві ініціативи полягають у сприянні досягненню цілей порядку денного Організації Об'єднаних Націй 2030 для забезпечення сталого розвитку.

Глобальна рада сталого туризму (GSTC) була офіційно створена в 2010 р. як орган для впровадження глобальних стандартів для сталого туризму та подорожей (GSTC Criteria). GSTC розроблені «Стандарти мінімальної стійкості», яким повинні відповідати підприємства, уряди та інші зацікавлені сторони, щоб досягти соціальної, екологічної, культурної та економічної стабільності у напрямку сталого розвитку. На сьогоднішній день розроблені два комплекти критеріїв GSTC: для туристичних дестинацій, а також для готелів та туроператорів. Це основні принципи та мінімальні вимоги, яких повинні дотримуватись будь-який туристичний бізнес чи туристична дестинація, щоб захистити природні та культурні ресурси, і одночасно використовувати туристичний потенціал в якості інструменту подолання бідності в туристичних регіонах. Крім того, Програма акредитації

⁴⁰ Davos Declaration: Climate Change and Tourism – Responding to Global Challenges / Second International Conference on Climate Change and Tourism, Davos, Switzerland, 3 October 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sdt.unwto.org/sites/all/files/docpdf/decladavose.pdf>

⁴¹ The Cape Town Declaration: Responsible Tourism in Destinations / The Cape Town Conference on Responsible Tourism in Destinations, August 2002, World Summit on Sustainable Development in Johannesburg [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://responsibletourismpartnership.org/cape-town-declaration-on-responsible-tourism/>

⁴² Johannesburg Plan of Implementation of World Summit on Sustainable Development, Johannesburg, 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/WSSD_PlanImpl.pdf

⁴³ Представництво ООН в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholitia/tsili-staloho-rozvytku>

GSTC Integrity Program підтверджує відповідність інших сертифікаційних програм та схем критеріям GSTC для сталого туризму.

Всесвітня туристична організація (UNWTO) сприяє впровадженню індикаторів сталого розвитку туризму з початку 1990-х рр. Її довідник з показників сталого розвитку для туристичних дестинацій покликаний допомогти визначенню ключових факторів, що роблять місце призначення надійним, життєздатним та привабливим. До 2030 р. UNWTO має намір розробляти та впроваджувати політику сталого туризму, який створює робочі місця, сприяє розвитку місцевої культури та виробництву місцевої продукції. Організація також розробляє та впроваджує інструменти для моніторингу впливу туризму на сталий розвиток. Відповідно до 10-річної програми зі сталого споживання та сталих моделей виробництва (10YFP)⁴⁴ використання цих інструментів полягає в прийнятті рішень на основі фактичних даних, впровадженні інновацій, співпраці між зацікавленими сторонами, прийнятті підходу життєвого циклу з метою постійного вдосконалення туристичної діяльності. **Головними цілями 10YFP є** сприяння ефективному використанню ресурсів, економічному зростанню без погіршення стану навколишнього середовища, створення гідних робочих місць та економічних можливостей, сприяння спільному процвітанню та подолання бідності.

Ініціативи Європейської Комісії, що сприяють сталому розвитку

Європейська Комісія взяла на себе зобов'язання сприяти сталому розвитку туризму в Європі. Було запроваджено низку ініціатив, спрямованих на сприяння раціональному екологічному, соціальному, культурному та економічному менеджменту туристичного бізнесу та дестинацій. До них відносяться: Схеми екологічного управління та аудиту ЄС (EMAS) та екологічне маркування, Механізм звітування про туризм та навколишнє середовище (TOUERM), Ініціативи з корпоративної соціальної відповідальності (CSR).

Схема екологічного управління та аудиту ЄС

EMAS⁴⁵ є інструментом, що дозволяє суб'єктам сектора туризму покращити екологічні показники та підвищити якість своїх послуг. Це добровільна схема інструментів та сертифікації, яка має на меті допомогти своїм користувачам досягти підвищення ефективності.

Зареєстровані організації мають пройти перевірку представлених показників незалежним версифікатором (екологічна заява EMAS).

Європейська комісія, за погодженням із державами-членами ЄС та іншими зацікавленими сторонами, розробила секторальні довідкові

⁴⁴ UN Environment [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <http://www.unep.org/10yfp/about/what-10yfp>

⁴⁵ EU Eco-Management and Audit Scheme [Електронний ресурс].

– Режим доступу: www.emas.eu

документи (SRDs)⁴⁶. SRDs для сектора туризму охоплює найкращі практики екологічного менеджменту організацій в секторі туризму, які надають послуги з проживання, харчування, менеджменту місць призначення, або організації поїздок, розміщення чи інших туристичних послуг (туристичні агенти та туроператори).

Екологічне маркування ЄС

Екологічне маркування ЄС⁴⁷ є добровільним знаком екологічної досконалості Європейського Союзу. Це допомагає споживачам ідентифікувати товари та послуги, які мають зменшений вплив на навколишнє середовище протягом всього їх життєвого циклу, від видобутку сировини до виробництва, використання та утилізації.

Механізм звітування про туризм та навколишнє середовище

The Tourism and Environment Reporting Mechanism (TOUERM), розроблений Європейським агентством з навколишнього середовища, базується на використанні системи показників. Ці показники відповідають регулюючим нормам ЄС та регулярно оновлюються для того, щоб бути досяжними та відображати як вплив на навколишнє середовище, так і тенденції сталого розвитку. Деякі з показників можуть стосуватися певних географічних об'єктів, таких як прибережні зони, сільські райони та міські райони. Також може бути включена деяка відповідна інформація щодо туристичних дестинацій.

Корпоративна соціальна відповідальність (CSR)

У своєму комюніке «Корпоративна соціальна відповідальність» у 2011 р. Європейська Комісія визначила корпоративну соціальну відповідальність (КСВ, англ. CSR) як «відповідальність підприємств за їх вплив на суспільство». Відповідно до цього комунікаційного документу підприємства повинні мати налагоджені процеси та процедури, які інтегрують у діяльність соціальні, етичні, екологічні норми.

КСВ є міжсекторальним питанням, що стосується різноманітних європейських політик, включаючи підприємництво та промислову політику, соціальні питання, зайнятість, корпоративне управління та корпоративне право; навколишнє середовище, споживання та торгівлю; розвиток, зовнішні зв'язки, права людини, правосуддя, внутрішні справи, дослідження, освіту та навчання.

З початку 2000-х рр. Європейська Комісія активно підтримувала розвиток КСВ (CSR)⁴⁸, а стратегія «Європа-2020» визначила КСВ (CSR) як сприяння інклюзивному зростанню.

⁴⁶ Sustainable Production and Consumption [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <http://susproc.jrc.ec.europa.eu/activities/emas/>

⁴⁷ European Commission. Environment [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/products-groups-and-criteria.html>

⁴⁸ European Commission. Growth. Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/growth/industry/corporate-social-responsibility/>

Останнім часом КСВ (CSR) все більше розглядаються як невід’ємна частина конкурентоспроможності і лояльності бренду, оскільки сучасні підприємства стикаються з більш сильним тиском з боку зацікавлених сторін та споживачів. У той же час, КСВ залишається добровільним питанням і розглядається як доповнення до дотримання законодавства ЄС.

Інші ініціативи приватних зацікавлених сторін

Кілька приватних організацій, що представляють індустрію туризму, створили інструменти моніторингу та схеми сертифікації у сфері сталого туризму.

Наприклад, Мережею європейських регіонів для сталого і конкурентного туризму (NECSTouR)⁴⁹, починаючи з 2007 р., впроваджено 10 принципів порядку денного сталого та конкурентоспроможного європейського туризму.

Європарк (Федерація європейських природоохоронних територій)⁵⁰ створила та розповсюдила Європейську хартію сталого туризму в заповідних територіях. Це практичний інструмент управління, який забезпечує збалансований економічний, соціальний та екологічний розвиток заповідних територій Європи.

З 1993 р. Європейська мережа сталого розвитку туризму Ecotrans допомагає зробити туризм більш сталим шляхом обміну досвідом та ноу-хау між її членами; через глобальні мережі, підтримку та сприяння спільним проектам через портал DestiNet⁵¹. DestiNet управляється компанією Ecotrans як зареєстроване ООН партнерство для забезпечення сталого розвитку туризму і підтримки Цілей сталого розвитку 2030. «Зелені карти подорожей» на DestiNet забезпечують прозорість сертифікації сталого туризму по всьому світу і допомагають туристичним дестинаціям та бізнесу розвивати зелений туризм.

7. ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ: МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА, СУЧАСНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ТРЕНДИ

Регуляторна політика в аграрному секторі в контексті вимог біобезпеки національного і світового масштабу

Регуляторні системи зовнішньоторговельних відносин різних країн ЄС, у розрізі двосторонньої торгівлі аграрною продукцією, визначені засадами

⁴⁹ Network of European Regions a Sustainable and Competitive Tourism [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.necstour.eu/>

⁵⁰ Europarc Federation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europarc.org/nature/european-charter-sustainable-tourism/>

⁵¹ Tourism 2030. DestiNet Services [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://destinet.eu/>

Спільної аграрної політики Євросоюзу (САП), що перебуває в динамічному процесі реформування⁵².

Трансформація старих підходів з використання природних і соціальних ресурсів – до сучасних рівнів конкурентоспроможності, що базуються на інноваційних системах технічного регулювання та виробництва, здійснюється завдяки наданню міжнародної правової, консультаційної, просвітницької, фінансової, організаційної підтримки.

Програми низки країн зі стимулювання інноваційних форм економічно-соціальної активності дозволяють швидко налагоджувати регуляторні процеси та технології для аграрного сектору на загально-секторальних та прикладних (галузевих) рівнях соціальної захищеності та навчання персоналу, безпеки та відновлення здоров'я довкілля і споживачів.

В контексті аграрного сектору, започаткований в 1980–1990-х рр. підхід збереження і відновлення біорізноманіття поєднав проблематику технічного врегулювання контролю забруднення ґрунтів та інших складових екосфери, руйнування ландшафтів, поводження із насіннєвими, племінними і генетичними ресурсами, сукупної мінімізації техногенних впливів від аграрної діяльності для природи і людини в форматах «зеленої» економіки.

Виникла низка провідних світових інституцій, які опікуються питаннями регуляторних норм для аграрного сектору і сільських територій, мають різні програми для вироблення та втілення сталої аграрної політики, що все більше стають доступними для українців.

Регуляторні норми для аграрного сектору за компонентами економічної та соціальної, біологічної та екологічної, продовольчої та харчової безпеки є ключовими для вироблення і дотримання параметрів життєздатності населення і довкілля. Зокрема, акумульовані фактори різних форм загроз для всіх форм життя відстежуються за довгостроковою Програмою НАТО «Наука заради миру та безпеки». Її метою є наукове підтвердження безпеки технологій та захисту навколишнього природного середовища для всіх видів економічної та соціальної діяльності. Відзначається, що **екологічна безпека є важливою складовою системи національної безпеки**, яка забезпечує захищеність життєво важливих інтересів людини, суспільства, довкілля від реальних або потенційних загроз, що створюються антропогенними чи природними чинниками.

До пріоритетів забезпечення екологічної безпеки, визначених НАТО, віднесені⁵⁴:

I. Збереження природних екосистем, підтримка їх цілісності та функцій життєзабезпечення;

⁵² Клименко І.В., Бугрій М.Г., Ус І.В. Спільна аграрна політика Європейського Союзу: можливості та виклики для України. Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/685/>

⁵⁴ Про затвердження Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2017 рік: указ Президента України від 8 квітня 2017 р. № 103/2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/103/2017/page>

II. Створення ефективної системи моніторингу довкілля;

III. Ресурсозбереження, забезпечення збалансованого природокористування; зниження рівня забруднення навколишнього природного середовища, забезпечення контролю джерел забруднення атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод, зниження рівня забруднення та забезпечення відтворення родючості ґрунтів;

IV. Очищення територій від промислових і побутових відходів;

V. Удосконалення системи переробки та утилізації відходів виробництва і споживання;

VI. Мінімізація негативних наслідків аварії на Чорнобильській АЕС;

VII. Недопущення неконтрольованого ввезення на територію екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів, трансгенних рослин і збудників хвороб.

Визначені вектори змін у напрямі до відповідального та збалансованого використання природних ресурсів, їх повноцінного відновлення, стають визначальними для оновлення свідомості виробників і споживачів аграрної продукції, модернізації технологій та суспільних відносин в аграрному секторі.

Більшість отруйних речовин для захисту рослин і тварин можуть бути порівняні з біологічною зброєю, і тому потребують максимальної обережності і суспільної організованості при їх застосуванні.

Процес досягнення комплексної безпеки життєдіяльності в Україні у найближчій перспективі, в економічному ракурсі, за рекомендаціями НАТО⁵⁵, має спиратись на пріоритет впровадження *поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з Європейським Союзом*, як це передбачено Угодою про асоціацію.

⁵⁵Про затвердження Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2017 рік: указ Президента України від 8 квітня 2017 р. № 103/2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/103/2017/page2>

Регуляторні аспекти для аграрного сектору в процесі утворення ПВЗВТ з ЄС для країн Східного партнерства

Створення поглиблених та всеохоплюючих зон вільної торгівлі (ПВЗВТ), лібералізацію візового режиму між ЄС та країнами-партнерами було започатковано 7 травня 2009 р. на Празькому установчому саміті за пропозицією Польщі та Швеції з метою поглиблення співпраці держав Східної Європи і Південного Кавказу з ЄС⁵⁶. Ініціатива Європейського Союзу, яка поширюється на 28 держав-членів ЄС та 6 східноєвропейських сусідів ЄС – Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Грузію, Молдову та Україну, отримала назву «Східне партнерство»⁵⁷. Запровадження багатостороннього виміру політичного та експертного діалогу є однією з основних відмінностей «Східного партнерства» від Європейської політики сусідства. Стратегічним інтересом України щодо Східного партнерства є надання зацікавленим країнам-партнерам перспективи членства в ЄС і, як наслідок, перетворення ініціативи на з'єднуючу ланку з політикою розширення ЄС. Реалізація Східного партнерства базується на принципах диференціації, спільної власності та спільної відповідальності, а також підході «більше за більше» (чим більший прогрес країн-партнерів у здійсненні реформ, тим більшу підтримку вони отримують з боку ЄС)⁵⁸.

Для аграрного сектору мають особливе значення наступні флагманські ініціативи, що діють в рамках відповідних тематичних платформ:

1) *«Інтегроване управління кордонами»* (особливості пересування різних груп товарів та кадрів між кордонами), *«Попередження, підготовка та запобігання наслідкам природних та техногенних катастроф»*.

2) *«Інструмент сприяння малому та середньому бізнесу»* (питання торговельного та регуляторного наближення; соціально-економічного розвитку; довкілля та зміни клімату).

3) *«Розвиток регіональних ринків електроенергії, підвищення енергоефективності та використання відновлювальних енергоресурсів»* та *«Управління довкіллям»*, енергетична безпека.

4) *Питання культури; освіти та науки; інформаційного суспільства та медіа* (що мають особливе значення в просуванні етно-продуктів аграрного сектору та інформуванні міжнародних спільнот про переваги таких продуктів).

⁵⁶ Східне партнерство. Стисла характеристика / Представництво України при Європейському Союзі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/eu-policy/east-partnership>

⁵⁷ Загальна інформація щодо Східного партнерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mtu.gov.ua/content/shidne-partnerstvo.html>

⁵⁸ Eastern Partnership – multilateral platforms [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://collections.internetmemory.org/haeu/content/20160313172652/http://eeas.europa.eu/eastern/platforms/index_en.htm

Для вирішення пріоритетних завдань, утворюються національні та міжнародні робочі групи (панелі) для підтримки роботи тематичних платформ у конкретних сферах.

За результатами Ризького саміту, що відбувся у 2015 р., було наголошено на *важливості співробітництва та регуляторного зближення, включаючи використання торговельних можливостей в рамках ПВЗВТ, зокрема, в галузі сільського господарства та розвитку сільських територій.*

Втілюється низка програм підтримки реформ, серед яких можна визначити такі важливі для аграрного сектору напрями:

Адміністративна реформа

- спрямована на сприяння співпраці з партнерами, щоб підвищити ефективність публічної адміністрації, покращити цілісність державної служби та розвинути можливості електронного урядування та захисту даних, сприяти місцевій демократії, *зосереджуючи увагу на підтримці реформ та отримання можливостей для проектів іноземної допомоги, обміну досвідом реформ та аналізу основних перешкод для секторальних реформ;*

Боротьба проти корупції

- має допомогти ділитися інформацією та прогресивними практиками щодо того, як найкраще будувати цілісність, запобігати та переслідувати корупцію, а також відповідати міжнародним стандартам, зокрема тим, які закріплені у відповідних конвенціях Ради Європи та ООН;

Проекти підтримки малого бізнесу в регіоні

- фінансуються з боку ЄС. Провідну роль відіграє **Бізнес – форум Східне партнерство**, що зміцнює контакти між підприємцями, зокрема співпрацю між малими підприємствами. Для країн-партнерів все більш доступними стають Програми **конкурентоспроможності підприємств, зокрема малих та середніх підприємств (COSME)**. Програма COSME має бюджет понад 1,3 млрд євро для фінансування цих фінансових інструментів, що полегшують доступ до кредитів та фінансування різноманітний активностей для малих і середніх підприємств, де були виявлені прогалини ринку. Фінансові інструменти управляються *Європейським інвестиційним фондом (ЄІФ) у співпраці з фінансовими посередниками у країнах ЄС, їх запровадження врегульовано низкою директив ЄС щодо страхування, маркування продукції та відстеження походження товарів, захисту прав споживачів тощо (ці компоненти присутні і у вимогах більшості директив для аграрного сектору);*

Навколишнє середовище та зміна клімату

- дає можливість отримати інформацію щодо конкретного *acquis* (базових актів європейського права) та обмінюватися кращими практиками щодо її впровадження в різних секторах економіки;

Збирання, обмін та використання даних для розробки та впровадження екологічної політики

- дозволяє впроваджувати сучасні системи моніторингу впливів на довкілля від різних видів економічної діяльності, де забруднення від діяльності аграрного сектору, а також чинники негативного впливу на екологічну безпеку аграрної продукції відіграють найважливішу роль;

Торгівля і пов'язана з цим регуляторна співпраця

- зосереджується на контролі якості та сертифікації товарів та послуг; **на заходах з охорони тварин та рослин**; полегшенні обігу товарів на митниці за міжнародними нормами;

Сільське господарство та розвиток сільської місцевості

- стимулює використання досвіду країн ЄС, допомагаючи розробляти та впроваджувати сучасні, життєздатні, стійкі сільськогосподарські та сільські стратегії розвитку;

Статистика

- має забезпечувати надання достовірних даних в кожній сфері економічної діяльності, як основи для належного управління та прийняття рішень та моніторингу впроваджених політик;

Підтримка з боку Європейського навчального фонду

- забезпечує доступ для професійної освіти та навчання світового класу.

Науково-технологічне забезпечення напрямів біобезпеки в аграрному секторі за програмами НАТО

Застосування високих технологій при запровадженні та вдосконаленні норм технічного регулювання для цілей біологічної безпеки в аграрному секторі, відбувається здебільшого за напрямками забезпечення моніторингу забрудненості ґрунтів, автоматизації та інформатизації сільськогосподарських процесів, полегшення важких умов праці при обробі

ґрунтів та виробленні аграрної продукції⁵⁹, організації прозорого обліку земельних ресурсів^{60,61}. При цьому запровадження технологій високого рівня вимагає суттєвого посилення якості і повноцінності освіти, завдяки чому питання аграрної конкуренції значною мірою забезпечуються завдяки технологічним рішенням, виробленим жителями урбаністичних комплексів⁶². В сукупності це призвело до кількарізного зростання напрямів та обсягів стандартизації за техногенними і екологічними ризиками для аграрного сектору.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС демонструє *новий формат торгівельних відносин*, що ставить на меті врегулювання міжнародних норм політичного, соціального та економічного розвитку, і відповідно організації системи ринкового нагляду – *на рівноправних засадах*. В Преамбулі Угоди наголошується на відданості дотриманню всіх *принципів і положень Статуту Організації Об'єднаних Націй*, а також цілям і завданням забезпечення процесів створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ) як невід'ємної частини цієї Угоди, відповідно до прав та зобов'язань, що випливають із членства Сторін у Світовій організації торгівлі (СОТ), *за допомогою широкої регуляторної адаптації, загальноекономічної підпорядкованості посиленню співробітництва у сфері захисту навколишнього середовища, принципам сталого розвитку і зеленої економіки*, що повинні бути забезпечені для всіх сфер міжнародної торгівлі⁶³.

Нижче наведений стислий опис регуляторних сфер і підходів для аграрного сектору, визначених Статутом ООН, Угодами СОТ і сукупними правовими нормами ЄС.

Регуляторні системи та інституції ООН для аграрного сектору

Оновлення аграрної регуляторної політики відбувається на основі первинних цілей і завдань Організації об'єднаних націй (ООН). Згідно із

⁵⁹ David Gress. From Plato to NATO: The Idea of the West and Its Opponents, 2010 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books..nato+agrarian&source..nato%20agrarian...>

⁶⁰ Jeffrey Simon. NATO and the Czech and Slovak Republics: A Comparative Study in Civil-Military Relations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books...nato%20agrarian&f=false>.

⁶¹ Land and Agrarian Reform in Zimbabwe / Sam Moyo, Walter Chambati, 2013, Language Arts & Disciplines [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books...nato+agrarian&source.....nato%20agrarian>

⁶² NATO in the Fifth Decade / Keith A. Dunn, DIANE Publishing, 1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://books...nato+agrarian&hl=ru&source=gbs_navlinks_s

⁶³ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони Україна, Європейський Союз, Євратом, Бельгія, Болгарія, Чеська Республіка, Данія, Німеччина, Естонія, Ірландія, Греція, Іспанія, Франція, Хорватія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Угорщина, Мальта, Нідерланди, Австрія, Польща, Португалія, Румунія, Словенія, Словаччина, Фінляндія, Швеція, Великобританія; Угода, Список, Міжнародний документ від 27.06.2014 / (надалі по тексті – Угода про асоціацію) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

статутом ООН, питання міжнародної економічної та соціальної співпраці (глава IX), передбачають створення умов стабільності і благополуччя, необхідних для мирних і дружніх відносин між націями (Стаття 55), й забезпечення міжнародної відповідальності в галузі економічної, соціальної, культури, освіти, охорони здоров'я і подібних областях (Стаття 57). Для вироблення рекомендацій та впровадження секторальних політик, передбачене утворення спеціалізованих установ ООН. Діяльність всіх спеціалізованих організацій ООН відбувається під керівництвом Генеральної Асамблеї, до складу якої входять на рівних правах і представники європейських країн та України (з моменту заснування ООН).

Міжсекторальне координування діяльності спеціалізованих організацій здійснює **Економічний і Соціальний Комітет ООН** (The Economic and Social Council – **ECOSOC**), що уповноважений робити дослідження, складати доповіді, а також виробляти на основі таких досліджень рекомендації Генеральній Асамблеї, членам ООН та зацікавленим спеціалізованим установам (Стаття 62). До складу ECOSOC входять 6 потужних НУО аграрного спрямування⁶⁴. ECOSOC є глобальним координатором процесу сталого розвитку^{65,66}, розподілу фінансів для вироблення процесів та управління процедурами вироблення норм сталого розвитку⁶⁷, в форматі інтеграційного сегменту для досягнення трьох основних напрямків сталого розвитку – економічного, соціального та екологічного. *Регуляторна база ECOSOC охоплює більшість напрямів контролю екологічних впливів і викидів як з боку аграрного виробництва, так і з боку інших секторів економіки, що в свою чергу негативно впливають на показники якості та безпечності продукції*⁶⁸, і потребують екосистемного врегулювання. Одним з прикладів високоорганізованої діяльності ECOSOC є **Форум ООН з питань сталого розвитку лісів**, що виступає міжурядовим органом для зміцнення політичної прихильності та дій за напрямками сталого лісівництва⁶⁹. Він є⁷⁰ допоміжним органом **Економічного та Соціального Комітету**, основне завдання якого – сприяння виробленню правил та їх впровадження для управління, збереження та сталого розвитку усіх видів лісів (галузь лісівництва належить до сектору аграрної політики).

⁶⁴ NGO Branch/Department of Economic and Social Affairs [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <http://esango.un.org/civilsociety/login.do>

⁶⁵ Sustainable Development [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <https://www.un.org/ecosoc/en/sustainable-development>.

⁶⁶ Guiding Operational Activities for Development [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <https://www.un.org/ecosoc/en/oas-qcpr>.

⁶⁷ ECOSOC brings people and issues together to promote collective action for a sustainable world [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.un.org/ecosoc>

⁶⁸ Regulation [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <https://search.un.org/results...regulation&tpl=un&lang=en&rows=10>

⁶⁹ United Nations Forum on Forests (UNFF) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/esa/forests/>

⁷⁰ Civil Society Participation Forest Management Forest Management Major Groups [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://esango.un.org/civilsociety/displayForestSearch>

Питанням сталого розвитку аграрного сектору присвячений позиційний документ ООН «Уряди та сільське господарство»⁷¹, де проголошується потреба глобальної зміни сценаріїв сільськогосподарської діяльності, зокрема спрямування зусиль наукової, освітньої спільноти та всіх зацікавлених учасників аграрного сектору до вироблення нових регуляторних норм для аграрного маркетингу.

Процеси пересування товарів, послуг і фінансів між різними країнами передбачають врегульовані на міжнародному рівні умови застосування стандартів та інших норм. Для кожного галузевого напрямку діяльності в аграрному секторі, мають бути узгоджені і підтверджені за міжнародними нормами відповідність щодо класу вимірювального обладнання для всіх типів відстеження ризиків, системи перевірки обладнання в процесі його використання, методики проведення та аналітичної обробки результатів вимірювань, процедури захисту інформації та обміну інформацією між різними інституціями локального і глобального рівнів. Отримані параметри мають застосовуватись в національних системах управління різними типами небезпеки для населення та довкілля таким чином, щоб надавати співставний результат для використання в різних регіонах та країнах. Впровадження міжнародних норм потребує підготовки кваліфікованого персоналу на всіх рівнях планування, проведення незалежного аудиту, державного ринкового нагляду та подальшого управління ризиками.

Продовольча та харчова безпека (тобто забезпечення балансу якості та обсягів продовольства – із нормами безпечності за різноманітними показниками за всіма ланками «харчового ланцюга»), набуває комплексного врегулювання за вимогами ПВЗВТ.

8. ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВІСТІ: МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА, СУЧАСНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ТРЕНДИ

Включення міжнародних стандартів на харчову продукцію до Угоди СФЗ СОТ та до Угоди ТБТ СОТ забезпечило рівні правила для країн, що займаються торгівлею сільськогосподарською та харчовою продукцією. Угоди по СФЗ та ТБТ також створили нові можливості для країн, що розвиваються, та для держав із перехідною економікою для стимулювання економічного розвитку завдяки збільшенню експорту сільськогосподарської та харчової продукції. Відповідно до Угоди СОТ про СФЗ Члени СОТ, з метою гармонізації санітарних та фітосанітарних заходів на якомога ширшій основі, повинні базувати свої санітарні чи фітосанітарні заходи на міжнародних стандартах, інструкціях чи рекомендаціях, якщо такі існують.

У межах своїх можливостей, Члени СОТ повинні брати участь у роботі відповідних міжнародних організацій та їх філій, зокрема Комісії з

⁷¹ Governance and agriculture: One Nature – One World – One Future/ COP 9 MOP 4 Bonn Germany 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/en/ecosoc/docs/pdfs/governance.pdf>.

«Кодекс Аліментаріус», Міжнародного епізоотичного бюро, а також міжнародних та регіональних організацій, що діють у рамках Міжнародної конвенції із захисту рослин, сприяти в рамках цих організацій розвитку та періодичному перегляду стандартів, інструкцій та рекомендацій зі всіх аспектів санітарних та фітосанітарних заходів.

Відповідно до Угоди СОТ СФЗ *під міжнародними стандартами, інструкціями та рекомендаціями розуміється:*

(а) у випадку забезпечення безпеки продуктів харчування – стандарти, інструкції та рекомендації, які встановлені Комісією з «Кодекс Аліментаріус» і стосуються харчових добавок, залишків ветеринарних препаратів і пестицидів, забруднюючих речовин, методи аналізу і вибіркового контролю, а також правила та інструкції стосовно норм гігієни;

(b) у випадку охорони здоров'я тварин та запобігання зоонозам – стандарти, інструкції та рекомендації, які розроблено під егідою Міжнародного епізоотичного бюро;

(c) у випадку охорони здоров'я рослин – стандарти, інструкції та рекомендації, які розроблено під егідою Секретаріату Міжнародної конвенції із захисту рослин у співробітництві з регіональними організаціями, що діють у рамках Міжнародної Конвенції із захисту рослин;

(d) у випадку питань, що не охоплюються діяльністю вищезазначених організацій, – відповідні стандарти, інструкції та рекомендації, які оприлюднено іншими відповідними міжнародними організаціями, членство в яких є відкритим для всіх Членів СОТ, і які виявлено Комітетом⁷².

Кодекс Аліментаріус, або харчовий кодекс, став глобальним орієнтиром для споживачів, виробників та переробників харчової продукції, національних органів з контролю якості харчових продуктів та міжнародної торгівлі харчовими продуктами. Цей кодекс вплинув на погляди і підхід виробників харчової продукції та на рівень інформованості кінцевих користувачів-споживачів. Стандарти Кодексу Аліментаріус, як правило, стосуються характеристик продукту і можуть охоплювати всі властиві йому характеристики, регламентовані державою, або тільки одну характеристику. Методичні вказівки Кодексу Аліментаріус діляться на дві категорії: принципи, якими визначається політика в певних ключових областях, і методичні вказівки по тлумаченню цих принципів або по тлумаченню положень загальних стандартів Кодексу Аліментаріус.

У випадках харчових добавок, забруднюючих домішок, гігієни харчових продуктів і м'ясопереробки основні принципи, що визначають

⁷² Комплексне порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України у сфері нетарифних бар'єрів в торгівлі між Україною та ЄС: технічні бар'єри та санітарія і фітосанітарія. – К.: Державний департамент з питань адаптації законодавства, 2011. – 256 с.

регламентацію цих питань, включені у відповідні стандарти й технічні норми й правила.

Найбільшу групу спеціальних стандартів Кодексу Аліментаріус становлять так звані «*стандарти на окремі товари*», яких набагато більше, ніж інших стандартів. Серед основних товарів, включених до Кодексу Аліментаріус, наступні: зернові, бобові і похідні продукти, у тому числі рослинні білки; жири й масла, продукти споріднених категорій; риба і рибні продукти; свіжі фрукти й овочі; перероблені та свіжоморожені фрукти й овочі; фруктові соки; м'ясо і м'ясні продукти; супи та бульйони; молоко та молочні продукти; цукор, продукти з какао та шоколад, інші різні продукти.

Питанням продовольчої безпеки у політиці Європейського Союзу приділяється надзвичайно багато уваги. Європейське законодавство містить жорсткі вимоги щодо безпечності продуктів харчування.

З моменту створення Європейського Союзу було визначено, що політика в сфері сільського господарства і рибальства спрямовується на формування спільного ринку. Вільний рух сільськогосподарської продукції було ускладнено внаслідок існування суттєвих розбіжностей у гігієнічному та ветеринарному законодавстві держав-членів, що стало причиною появи нетарифних бар'єрів у просуванні продуктів харчування та продовольчої сировини. Тому, ще в 1960-х рр. минулого сторіччя розпочалася робота з розробки єдиного підходу до безпечності та якості продуктів харчування.

Основоположними вимогами ЄС в системі державного контролю у сфері безпеки продуктів харчування та кормів стало прийняття «*Білої книги*» з питань безпеки харчових продуктів. Також в рамках Кодексу Аліментаріус розроблена модель аналізу ризиків, комплексний підхід до харчового ланцюгу та система аналізу небезпек та критичних контрольних точок. *Парадигма аналізу ризиків*, яка включає в себе оцінку ризиків, оповіщення про ризики, є *основним принципом харчового законодавства Європейського Співтовариства* та складає правове підґрунтя систем забезпечення харчової безпеки в державах-членах.

У 2002 р. прийнятий основний законодавчий акт у сфері безпеки харчових продуктів – Регламент Європейського Парламенту та Ради 178/2002 від 28 січня 2002 р. про встановлення загальних принципів і вимог законодавства про харчові продукти, створення Європейського органу з безпеки харчових продуктів і встановлення процедур щодо питань, пов'язаних із безпекою харчових продуктів, яким були визначені загальні принципи та процедури забезпечення безпеки харчових продуктів.

Регламент 178/2002⁷³ «Про встановлення загальних принципів і вимог законодавства про харчові продукти, створення Європейського

⁷³ Встановлення загальних принципів і вимог харчового законодавства, створених Європейською Владою Безпеки харчових продуктів і встановлюючи принципи з питань нешкідливості харчових продуктів:

органу з безпеки харчових продуктів і встановлення процедур у питаннях, пов'язаних із безпекою харчових продуктів є фундаментом європейського харчового законодавства, на якому будується система безпечності харчових продуктів в ЄС». Він є обов'язковим для всіх країн ЄС без виключень.

На основі правових зобов'язань відповідно до Регламенту ЄС 178/2002 заснований центральний орган ЄС з наукової оцінки безпечності харчових продуктів і кормів EFSA (Європейський орган з безпечності харчових продуктів). EFSA забезпечує міцну наукову базу для прийняття обґрунтованих політичних рішень. Самі рішення, однак, підпадають під відповідальність політичних органів, таких як Європейський парламент, Європейська комісія і Рада міністрів (управління ризиками). EFSA тісно співпрацює з національними органами всіх держав-членів.

Крім того, Регламент 178/2002 закріплює головні принципи відповідно до яких здійснюється регулювання відносно харчових продуктів, кормів, включно з питаннями їх безпечності. В ньому зазначені визначення основних термінів, на які потім посилаються інші акти ЄС. Наприклад: харчовий продукт, корм, оператор ринку харчових продуктів, оператор ринку кормів, ритейл, розміщення на ринку, первинна продукція, простежуваність, загрози, кінцевий споживач та інші. Регламент встановлює вимоги до харчових продуктів та кормів, які можуть бути розміщені на ринку ЄС. Не може бути розміщений на ринку харчовий продукт, якщо він небезпечний. Така ж норма застосовується і до кормів, які не можуть бути розміщені на ринку, або включені в раціон продуктивних тварин, якщо він небезпечний.

Визначаючи небезпеку харчових продуктів, увагу слід приділяти: звичайним умовам використання харчових продуктів споживачем, а також на кожній стадії виробництва, обробки та розповсюдження, інформації, наданої споживачу, включаючи інформацію на етикетці, або іншій інформації, що стосується того, як уникнути особливо шкідливого впливу на здоров'я певних харчових продуктів або категорії харчових продуктів.

Регламентом передбачена система швидкого повідомлення про наявність ризику для здоров'я людини, пов'язаного з харчовим продуктом чи кормом – RASFF. У разі виявлення загрози, пов'язаної з імпортом до ЄС або коли вантажу відмовлено у пропуску на територію ЄС, Комісія відразу повідомляє всі прикордонні інспекційні пости в ЄС, а також країну походження такого товару.

Регламент 852/2004⁷⁴ про гігієну харчових продуктів. Визначає, що всі продукти, які заплановано на експорт до ЄС, мають відповідати положенням цього Регламенту. Застосовуються загальні правила щодо

постанова (ЄС) No 178/2002 Європейського парламенту і Ради від 28 січня 2002 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.eu-ua.org/wp-content/uploads/2017/04/es178-2002.pdf>

⁷⁴ Регламент Ес No 852/2004 Европейского парламента и совета от 29 апреля 2004 года по гигиене пищевых продуктов [Електронний Ресурс] – Режим доступу: [Http://Цнмвл.Пф/Assets/Files/Documents/Norm-Doc/Ес/Reg-852-2004.Pdf](http://Цнмвл.Пф/Assets/Files/Documents/Norm-Doc/Ес/Reg-852-2004.Pdf)

гігієни харчових продуктів для операторів ринку. *До того ж положення цього регламенту мають застосовуватись на всіх стадіях виробництва, переробки, транспортування, розповсюдження.* Додатки до регламенту містять вимоги щодо первинного виробництва та до всіх інших операторів ринку.

Загальні правила з гігієни харчових продуктів:

1. Відповідальність за безпеку харчових продуктів покладається на операторів харчового бізнесу.

2. Харкову безпеку необхідно забезпечувати на всьому харчовому ланцюгу.

3. Для продуктів, які не можуть зберігатися при температурі навколишнього середовища, необхідно забезпечити ланцюг холодильного зберігання.

4. Обов'язково необхідно встановити мікробіологічні критерії та вимоги щодо контролю температури, які засновані на науковій оцінці ризику.

5. Керівництво з належної гігієнічної практики повинно бути розроблено на національному рівні.

6. Поряд з дотриманням належної гігієнічної практики обов'язкове введення процедур, заснованих на принципах НАССР.

7. Необхідно, щоб імпортовані харчові продукти відповідали щонайменше такому ж гігієнічному стандарту, як харчові продукти, вироблені в ЄС.

Регламент встановлює вимогу до реєстрації компетентним органом об'єктів виробництва, переробки або реалізації, які знаходяться під контролем операторів харчового бізнесу. Мета реєстрації полягає в тому, щоб отримати необхідну інформацію про дані об'єкти для проведення їх офіційного контролю компетентними органами держав-членів.

Додаток 2 Регламенту 852/2004 містить загальні правила гігієни харчових продуктів для харчових підприємств:

- загальні вимоги до приміщень;
- конкретні вимоги до приміщень для приготування, обробки або переробки продуктів;
- конкретні вимоги до тимчасових або пересувних приміщень (намети, фургони);
- вимоги до транспорту;
- вимоги до обладнання;
- вимоги до поводження з відходами;
- вимоги до забезпечення водою;
- вимоги до гігієни персоналу;
- умови поводження з сировиною (зберігання і приймання сировини).

Відповідно пункту 1 статті 5 Регламенту №852/2004, для операторів харчового бізнесу є обов'язкова наявність системи на основі НАССР, яка базується на принципах і процедурах, що забезпечують безпеку харчової продукції. Згідно з пунктом 4 статті 5 Регламенту № 852/2004 оператори харчового бізнесу повинні:

- надавати компетентним органам підтвердження того, що в організації впроваджена система, заснована на принципах HACCP;
- забезпечувати своєчасне оновлення документів, в яких описуються розроблені для функціонування системи HACCP процедури;
- зберігати всі інші документи і записи протягом встановленого терміну.

Оскільки, Регламент № 852/2004 встановлює загальні правила щодо гігієни продовольчих товарів, прийнятий **Регламент № 853/2004⁷⁵ про встановлення спеціальних гігієнічних правил, що підлягають застосуванню до продовольчих товарів тваринного походження**. Він містить правила та вимоги для продукції тваринного походження, до виробництва м'яса та м'ясних продуктів, вимоги до виробництва молока та молочних продуктів, спеціальні вимоги до маркування, ідентифікаційний знак на продукт тваринного походження наноситься виробником на упаковку або оболонку такого продукту. Відповідно до Регламенту № 853/2004 ЄС учасники господарської діяльності повинні забезпечити, щоб продукти при імпорті надавалися для контрольної перевірки.

Регламент № 854/2004⁷⁶ про встановлення особливих правил організації офіційного контролю над продукцією тваринного походження, призначеної для споживання людиною в їжу, визначає особливі правила організації офіційного контролю над продукцією тваринного походження. Він застосовується до діяльності і осіб, щодо яких застосовується Регламент ЄС № 853/2004.

Регламент № 882/2004 є важливим документом у сфері контролю, який встановлює основу національних систем контролю, які поліпшать якість контролю і, отже, підвищать рівні безпеки харчових продуктів у всьому Європейському союзі.

Регламент 2073/2005/ЕС про мікробіологічні критерії, вживані до харчових продуктів⁷⁷. Цей Регламент встановлює мікробіологічні критерії, застосовні до деяких мікроорганізмів, і правила, які учасники ринку харчових продуктів повинні дотриматись, коли вони здійснюють загальні та специфічні заходи гігієни, зазначені в статті 4 Регламенту (ЄС) 852/2004.

⁷⁵ Регламент (ЕС) № 853/2004 Европейского Парламента и Совета об установлении специальных гигиенических правил, подлежащих применению к продовольственным товарам животного происхождения [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_a99

⁷⁶ Регламент Европейского Парламента и Совета ЕС об установлении особых правил организации официального контроля над продукцией животного происхождения, предназначенной для потребления человеком в пищу [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_a67

⁷⁷ РЕГЛАМЕНТ № 2073/2005 Комиссии (ЕС) о микробиологических критериях, применяемых к пищевым продуктам [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a87

Регламент 1881/2006/ЕС встановлює максимальні припустимі значення контамінантів в харчових продуктах⁷⁸. А саме вмісту нітратів, мікотоксинів, свинцю (Pb), кадмію (Cd), ртуті (Hg), неорганічного олова (Sn), діоксинів та PCB, 3-монохлорпропану (3-MCDP) та поліциклічних ароматичних вуглеводнів. Відносно фруктів, овочів і зернових, харчових продуктів залишки пестицидів визначаються в Регламенті (ЄС) № 396/2005 Європейського Парламенту та Ради від 23 лютого 2005 р. про максимальні рівні залишки пестицидів в харчових продуктах та кормах рослинного і тваринного походження⁷⁹.

Крім того, встановлені спеціальні вимоги, щодо генномодифікованих продуктів харчування і кормів, біопротеїнам і нових продуктів харчування (Novel food); визначені правила щодо певних груп харчових продуктів та продуктів, які призначені для задоволення харчових потреб певних груп населення; спеціальні вимоги до реалізації та маркування кормових матеріалів, комбікормів і кормів, призначених для певних харчових цілей; загальні умови, що стосуються матеріалів і виробів, призначених для прямого контакту з продуктами харчування.

⁷⁸ Регламент Комиссии (ЕС) №1881/2006 от 19 декабря 2006 г., устанавливающий максимальные уровни некоторых контаминантов в пищевых продуктах [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.eu-ua.org/wp-content/uploads/2017/04/ES_1881-2006_rus.pdf

⁷⁹ Регламент (ЕС) № 396/2005 Европейского Парламента та Ради від 23 лютого 2005 р. про максимальні рівні залишків пестицидів в харчових продуктах і кормах рослинного і тваринного походження [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.eu-ua.org/wp-content/uploads/2017/04/ES_396-2005_rus.pdf

Розділ III АНАЛІЗ СТАНУ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ (В СЕКТОРАЛЬНИХ НАПРЯМАХ: АГРАРНИЙ СЕКТОР, ХАРЧОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ, ТУРИЗМ)

9. ЗАГАЛЬНА СИСТЕМА ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ, СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА МЕТРОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

В умовах лібералізації торгівлі важливого значення набуває не лише усунення тарифних бар'єрів, а й позатарифне регулювання, зокрема застосування технічних бар'єрів. Додаткові вимоги до імпортованих товарів, що містять технічні регламенти можуть суттєво зменшити позитивний вплив від будь-якої лібералізації торгівлі між учасниками певної зони вільної торгівлі.

В Україні система технічного регулювання, стандартизації та метрології побудована *на принципах Угоди ТБТ СОТ*.

Реформування системи технічного регулювання значною мірою зумовлюється поєднанням таких *трьох факторів*

- усунення технічних бар'єрів у торгівлі між ЄС та Україною;

- зобов'язання, які взяла на себе Україна при вступі до СОТ;

- необхідність модернізації економіки шляхом збільшення обсягу інвестицій та підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

У 2015 р. схвалено **Стратегію розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 р.**⁸⁰. Її метою є модернізація економіки України та забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції шляхом поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, подолання технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС та зміцнення її позицій на світовому ринку в результаті визнання системи технічного регулювання України на європейському та міжнародному рівні.

Функції уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері технічного регулювання покладено на Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (департамент технічного регулювання).

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС визначило основні завдання у сфері технічного регулювання, якими наразі є приведення національного законодавства (базового та галузевого) у відповідність із законодавством ЄС та забезпечення реалізації його положень; здійснення необхідних адміністративних та інституційних реформ відповідно до Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових

⁸⁰ Про схвалення Стратегії розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року: розпорядження Кабінету міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 884-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/844-2015-%D1%80>

товарів та запровадження ефективної та прозорої адміністративної системи у сфері технічного регулювання, що створить сприятливі умови для розвитку експорту.

З метою приведення національного законодавства у сфері технічного регулювання відповідно до вимог законодавства ЄС здійснено низку заходів.

У сфері стандартизації:

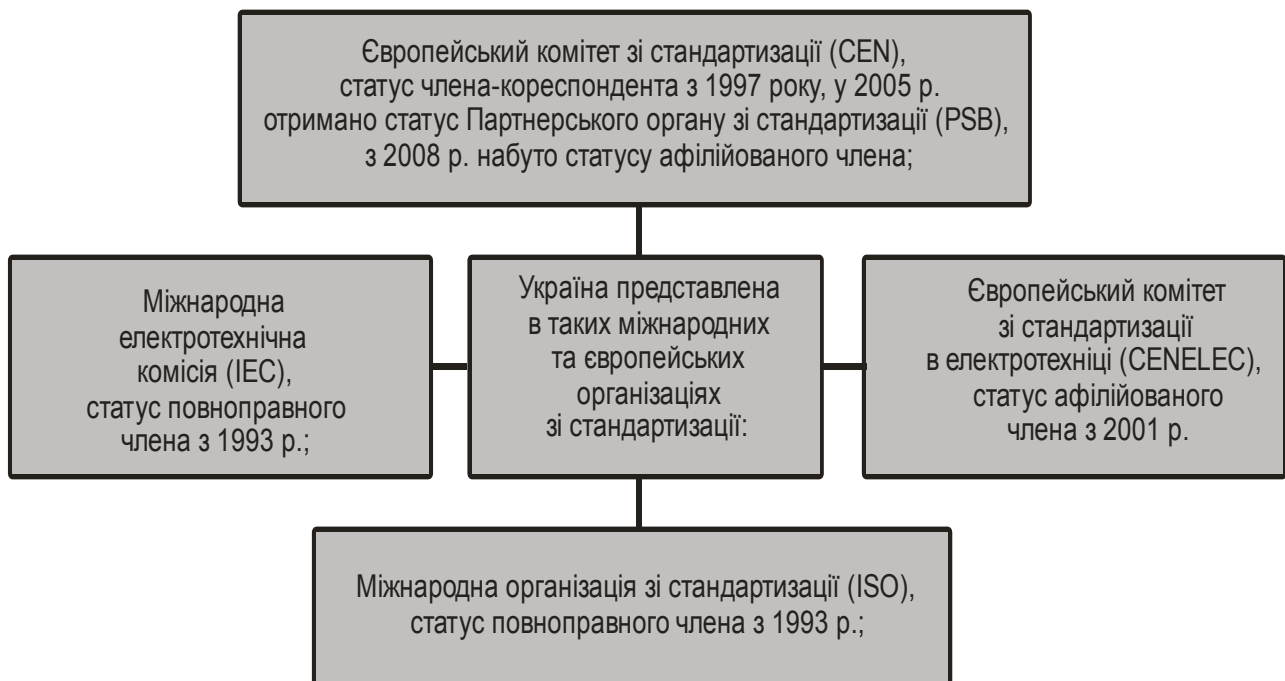
- прийнято Закон України «Про стандартизацію» від 5 червня 2014 р. № 1315-VII⁸¹, який створює передумови наближення національної системи стандартизації до міжнародних і європейських норм та правил, а також реалізації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, зокрема в частині здійснення необхідної адміністративної та інституційної реформ.

Відповідно до частини першої статті 11 Закону, МЕРТ було утворено національний орган стандартизації (НОС), який розпочав свою діяльність 3 січня 2015 р. Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 1163 «Про визначення державного підприємства, яке виконує функції національного органу стандартизації» функції НОС виконує державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ»)⁸², сучасна назва – Українське агентство зі Стандартизації.

В Україні на постійній основі забезпечується гармонізація національних стандартів з міжнародними і європейськими, в першу чергу тих, добровільне застосування яких є доказом відповідності продукції вимогам технічних регламентів, аналогічних відповідним директивам Нового та Глобального підходів.

⁸¹ Про стандартизацію (Редакція від 10.02.2016): закон України від 5 червня 2014 р. № 1315-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>

⁸² Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uas.org.ua/ua/zagalni-vidomosti-pro-dp-ukrndnts/>

За останні три роки розширилося та покращилося застосування інформаційних технологій, зокрема системи автоматичного перекладу та ведення каталогу національних стандартів, функціонування on-line магазину стандартів, системи управління процесами розроблення проектів стандартів. Оптимізовано структуру національних технічних комітетів стандартизації (ТК), активізовано їх діяльність та залучено до участі у роботі зі стандартизації широке коло зацікавлених сторін, у тому числі малий та середній бізнес; збільшено кількість ТК.

Відбувається обмін досвідом щодо розвитку стандартизації. В 2016 р. налагоджено співпрацю з Польським комітетом стандартизації PKN, Турецьким інститутом стандартів TSE, Литовським бюро стандартів LST.

Реформа стандартизації надзвичайно важлива з точки зору конкурентоздатності вітчизняних виробників, полегшення умов експорту продукції, зниження адміністративного тиску та витрат на виробництво продукції.

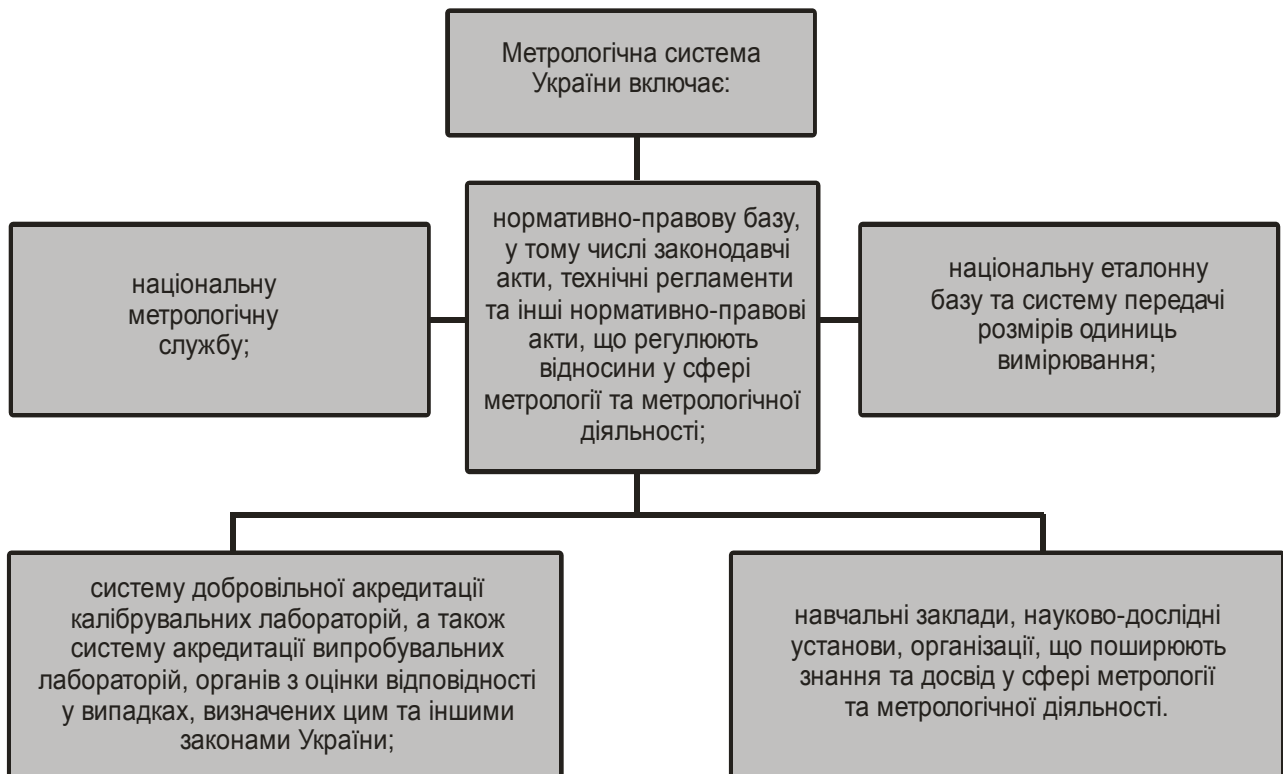
У сфері метрології:

- законодавча база, правила, процедури та інституційна побудова системи національної метрології в Україні відповідає міжнародній практиці. Діяльність, пов'язану із забезпеченням функціонування та розвитку метрологічної системи України, координує МЕРТ.

- прийнятий Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність» від 5 червня 2014 р. № 1314-VII⁸³ сприяв переходу від застарілої системи проведення державних випробувань засобів вимірювальної техніки до сучасних процедур оцінки відповідності законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки (ЗВТ) вимогам технічних регламентів.

⁸³ Про метрологію та метрологічну діяльність (Редакція від 10.02.2016): закон України від 5 червня 2014 р. № 1314-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1314-18>

- створено інфраструктуру для проведення оцінки відповідності ЗВТ вимогам технічних регламентів.

Для забезпечення реалізації Стратегії розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 р. у сфері метрології МЕРТ розроблено Програму розвитку еталонної бази на 2018–2022 рр., яку було схвалено Урядом⁸⁴.

Запроваджено три метрологічні технічні регламенти (у т.ч., Технічний регламент щодо неавтоматичних зважувальних приладів та засобів вимірювальної техніки, що є аналогами відповідних європейських директив, зокрема NAWI та MID), створено інфраструктуру для проведення оцінки відповідності засобів вимірювальної техніки вимогам технічних регламентів – призначено органи з оцінки відповідності (ННЦ «Інститут метрології» та ДП «Укрметртестстандарт»). Прийнято 270 стандартів, які є доказовою базою відповідності засобів вимірювальної техніки вимогам технічних регламентів.

⁸⁴ Про затвердження Програми розвитку еталонної бази на 2018–2022 роки: постанова Кабінету міністрів України від 28 грудня 2016 р. № 1041 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1041-2016-p>

Для розвитку метрологічної системи України важливими залишаються такі питання:

- створення, удосконалення та звірення національних еталонів;
- реалізація заходів щодо виконання умов для набуття повного членства України в Міжнародній організації законодавчої метрології (OIML) та підписання Метричної Конвенції;
- запровадження процедур оцінки відповідності ЗВТ вимогам технічних регламентів з метрології;
- використання інноваційної діяльності з метрології в процесі впровадження біо-, нано-, інформаційно-комунікаційних та енергозберігаючих технологій.

У сфері оцінки відповідності та акредитації оцінки відповідності та акредитації:

національна система оцінки відповідності та акредитації максимально приведена до правил і процедур, що застосовується у ЄС, створено підґрунтя для її подальшого реформування, враховуючи практику регулювання країн-членів ЄС та СОТ.

Прийнятий Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» від 15 січня 2015 р. № 124-VIII⁸⁵, який встановлює єдині правові та організаційні засади розроблення, прийняття та застосування технічних регламентів і процедур оцінки відповідності.

Відповідність вимогам технічних регламентів, згідно Закону забезпечується:

- шляхом застосування національних стандартів та/або технічних специфікацій, посилення на які містяться у відповідних технічних регламентах;

⁸⁵ Про технічні регламенти та оцінку відповідності: закон України від 15 січня 2015 р. № 124-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/124-19>

- шляхом надання презумпції відповідності через добровільне застосування національних стандартів, перелік яких затверджено центральним органом виконавчої влади;

- шляхом інших рішень для задоволення вимог технічних регламентів, крім застосування стандартів з переліку національних стандартів;

- шляхом інших випадків надання презумпції відповідності продукції.

Виключення становлять – перехідні періоди застосування ТР, коли продукція, що надходить на ринок відповідає вимогам ТР, який був чинний на момент введення її в обіг, або не відповідає вимогам, але була введена в обіг до набрання чинності ТР.

Органи з оцінки відповідності призначаються МЕРТ. На здійснення сертифікації продукції в державній системі сертифікації призначено близько 133 органи з сертифікації. Реєстр призначених органів сертифікації знаходиться на офіційному сайті МЕРТ⁸⁶.

Державна система сертифікації передбачає різні схеми проведення робіт із сертифікації. *За бажанням заявника сертифікація продукції може здійснюватися за такими схемами:*

1. Сертифікація окремої партії продукції;

2. Сертифікація серійного виробництва продукції з обстеженням виробництва, з атестацією виробництва, з сертифікацією (оцінкою) систем управління якістю.

Україна скорочує перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації, шляхом переходу від обов'язкової сертифікації продукції до її оцінки відповідності вимогам технічних регламентів.

Відповідно пункту 41 Плану пріоритетних дій Уряду на 2017 р. передбачено завдання стосовно виконання Українською Стороною умов, необхідних для укладення Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції (АСАА) у трьох пріоритетних секторах української промисловості (низьковольтне обладнання, електромагнітна сумісність, машини) до кінця 2017 р.

Ключовим елементом реформування системи технічного регулювання є приведення системи акредитації в Україні у відповідність з вимогами Європейської асоціації з акредитації та підписання Угоди про визнання між Національним агентством з акредитації України та Європейською кооперацією з акредитації (EA).

⁸⁶ Реєстр призначених органів з сертифікації (ОС) в державній системі сертифікації [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=ba2f41fb-2a90-4c24-8582-90aa5e4e8b65&tag=Otsinka-pidtvordzhenniaVidpovidnosti>

Національне агентство з акредитації України (далі – НААУ) діє відповідно до Закону України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» від 17 травня 2001 р. № 2407-III⁸⁷.

НААУ є державною організацією, яка утворюється МЕРТ, належить до сфери його управління, забезпечує формування державної політики у сфері економічного розвитку та провадить некомерційну господарську діяльність. Структура національної системи акредитації представлена на рисунку⁸⁸.

НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА АКРЕДИТАЦІЇ УКРАЇНИ

⁸⁷ Про акредитацію органів з оцінки відповідності (Редакція від 11.02.2015): закон України від 17 травня 2001 р. № 2407-III [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2407-14>

⁸⁸ Національне агентство з акредитації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naau.org.ua/nacionalne-agentstvo-z-akreditaciyi-ukrayini/struktura-nacionalnoyi-sistemi-akreditaciyi/>

Акредитація проходить за такими напрямками:

- випробувальні та калібрувальні лабораторії - ДСТУ ISO/IEC 17025:2006

- медичні лабораторії - ДСТУ ISO/IEC 15189:2015

- органи сертифікації продукції, процесів та послуг - ДСТУ ISO/IEC 17065:2012

- органи сертифікації систем менеджменту - ДСТУ ISO/IEC 17021:2015

- органи сертифікації персоналу - ДСТУ ISO/IEC 17024:2012

- органи для інспектування - ДСТУ ISO/IEC 17020:2012

НААУ є асоційованим членом ЕА та підписантом Багатосторонньої Угоди з ЕА (ЕА МЛА), тому національна система акредитації сьогодні визнана на європейському рівні фактично за всіма сферами акредитації (органи з сертифікації продукції, систем менеджменту та персоналу, органи інспектування, випробувальні та калібрувальні лабораторії), а також на міжнародному рівні за сферами акредитації випробувальних та калібрувальних лабораторій і органів інспектування.

16 серпня 2017 р. Національне агентство з акредитації України стало підписантом Багатосторонньої угоди про взаємне визнання Міжнародного форуму з акредитації (IAF МЛА) у наступних сферах акредитації: сертифікація продукції – ISO/IEC 17065, сертифікація персоналу – ISO/IEC 17024, сертифікація систем менеджменту – ISO/IEC 17021-1 (сфери ISO 9001 та ISO 14001)⁸⁹.

Пріоритетним напрямом розвитку національної системи акредитації є визнання її на міжнародному рівні за сферами акредитації органів з сертифікації продукції, систем менеджменту та персоналу шляхом набуття повноправного членства в IAF, активізація участі у міжнародних організаціях з акредитації.

Важливими завданнями системи технічного регулювання, стандартизації, метрології України залишаються:

1) **захист життя та здоров'я людини, довкілля та сприяння добросовісній конкуренції** (гармонізація національних стандартів з міжнародними та європейськими; приведення технічних регламентів у відповідність із актами законодавства ЄС тощо);

2) **сприяння випуску конкурентоспроможної продукції та впровадження інновацій** (завершення реалізації Законів України «Про метрологію та метрологічну діяльність» та «Про технічні регламенти та оцінку відповідності»; запровадження процедур оцінки відповідності засобів вимірювальної техніки вимогам Технічних регламентів з метрології;

⁸⁹ International Accreditation Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iaf.nu/articles/IAF_MEM_Ukraine/502

3) **посилення інституційної спроможності національних органів акредитації та стандартизації, органів з оцінки відповідності та органів ринкового нагляду** (залучення до роботи в НОС підготовлених фахівців, удосконалення внутрішніх процедур та організації діяльності НОС, оптимізація структури технічних комітетів стандартизації, забезпечення перегляду рішень про призначення органів з оцінки відповідності вимогам технічних регламентів, перепідготовка та підвищення кваліфікації посадових осіб, які здійснюють державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції тощо);

4) **модернізація еталонного, випробувального та вимірювального обладнання** (створення, удосконалення та звірення національних еталонів відповідно до плану науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт на відповідний рік, модернізація еталонного, випробувального та вимірювального обладнання тощо);

5) **проведення дворівневої просвітницької кампанії на центральному та регіональному рівнях та посилення зворотного зв'язку з бізнесом** (проведення широкої просвітницької кампанії для підприємств сфери технічного регулювання, стандартизації та метрології, бізнесу щодо вимог законодавства у сфері технічного регулювання; співпраця з МОН та вищими учбовими закладами з метою покращання якості освітніх послуг у сфері технічного регулювання, стандартизації та метрології);

6) **реалізація статей 54-58 Угоди про асоціацію та Стратегії розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 р.** включає практично усі глобальні завдання;

7) **здійснення підготовчих заходів до підписання з ЄС Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів** (Угода АСAA) для окремих видів продукції (включає комплекс заходів від оцінювання європейською стороною відповідності базових та секторальних актів законодавства України актам ЄС у секторах промислової продукції (низьковольтне обладнання, електромагнітна сумісність, машини) до підписання Угоди АСAA у цих секторах;

8) **реалізація проектів міжнародної та європейської технічної допомоги у сфері технічного регулювання, стандартизації та метрології** (реалізація започаткованих проектів та здійснення заходів щодо започаткування нових);

9) **визнання системи технічного регулювання України на міжнародному рівні** (активізація участі НОС у роботі міжнародних організацій, укладання угод з НОС інших країн, вжиття заходів щодо виконання умов для набуття повного членства України в Міжнародній організації законодавчої метрології (OIML) та підписання Метричної Конвенції, визнання національної системи акредитації на європейському та міжнародному рівні у відповідних сферах акредитації)⁹¹.

⁹¹ Презентаційні матеріали до Міжнародного форуму з питань стандартизації «Стандарти створюють довіру» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=a3874643-97f4-4b2b-89b5-d8a98f04fc09>

10. ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Питання технічного регулювання та стандартів відповідно до зобов'язань, прийнятих Україною в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Відповідно до Глави 16 Розділу V («Економічне та галузеве співробітництво») Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Сторони співробітничать у галузі туризму з метою зміцнення розвитку конкурентоспроможної туристичної галузі як генератора економічного зростання і стимулювання економіки, зайнятості та валютних надходжень. Співробітництво на двосторонньому, регіональному та європейському рівнях ґрунтується на принципах:

Напрями співробітництва України з Європейським Союзом в сфері туризму: **обмін інформацією, найкращими практиками**, досвідом та передачі «ноу-хау», зокрема інноваційних технологій; встановлення стратегічного партнерства між державними, приватними та суспільними інтересами з метою **забезпечення сталого розвитку туризму**; розвитку та імплементації ефективних політик і стратегій; навчання спеціалістів з туризму, а також нарощенні потенціалу в галузі туризму з метою **підвищення стандартів якості надання туристичних послуг**.

16 березня 2017 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України №168-р було схвалено *Стратегію розвитку туризму та курортів* на період до 2026 р.⁹² Однією з основних стратегічних цілей визначено

⁹² Про схвалення Стратегії розвитку туризму і курортів: розпорядження Кабінету міністрів України від 6 серпня 2008 р. N 1088-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>

забезпечення відповідності ціни та якості туристичних продуктів шляхом створення умов для оптимізації організаційно-економічної структури діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу у сфері туризму і розроблення національних стандартів надання туристичних послуг відповідно до міжнародних стандартів, а одним з основних завдань – гармонізація національного законодавства з європейським, дотримання цілей і принципів, проголошених стратегічними документами розвитку держави.

Впровадження міжнародних норм та стандартів технічного регулювання в сфері туризму в процесі євроінтеграції та виконання умов Угоди про асоціацію між Україною та ЄС щодо усунення технічних бар'єрів, зближення технічного регулювання, стандартів та оцінки відповідності регламентують Закони України «Про туризм», «Про стандартизацію», «Про акредитацію органів з оцінки відповідності», «Про технічні регламенти та оцінку відповідності».

Відповідно до ст. 18 Закону України «Про туризм»⁹³, *державна система стандартизації у сфері туристичної діяльності* спрямована на:

- захист інтересів споживачів і держави з питань безпеки туризму, життя і здоров'я громадян, охорони майна та довкілля;
- класифікацію туристичних ресурсів України, забезпечення їх охорони, встановлення гранично припустимих навантажень на об'єкти культурної спадщини та довкілля;
- підвищення якості товарів, робіт, послуг відповідно до потреб споживачів;
- забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних катастроф та інших надзвичайних ситуацій;
- взаємозамінність та сумісність товарів, робіт, послуг, їх уніфікацію;
- створення нормативної бази функціонування систем стандартизації та сертифікації товарів, робіт, послуг.

Сертифікація товарів, робіт, послуг у сфері туристичної діяльності здійснюється з метою:

- запобігання реалізації товарів, робіт, послуг, небезпечних для життя, здоров'я людей, майна та довкілля;
- сприяння споживачам у свідомому виборі товарів, робіт, послуг;
- забезпечення дотримання обов'язкових норм, правил, вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки;
- гармонізації стандартів, норм і правил з міжнародними стандартами, рекомендаціями, нормами і правилами, що стосуються вимог до об'єктів відвідування і туристичних послуг, взаємодії туроператорів, використання обмежених туристичних ресурсів, якості та видів туристичних послуг.

⁹³ Про туризм: закон України від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>

Відповідно до Закону України «Про стандартизацію»⁹⁴, протягом 2014–2017 рр. були прийняті національні стандарти України, гармонізовані з міжнародними та європейськими нормативними документами у сфері туризму.

Всі стандарти, що діють в Україні в сфері туризму, надано в **Додатку II**.

Наразі можна зазначити, що виконання Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на 2014–2017 рр. в сфері усунення технічних бар'єрів в секторі туризму в цілому йде за графіком. Стан виконання Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС надано в **Додатку I**.

У 2016 р. в МЕРТ створено консультативно-дорадчий орган **Наукову раду з туризму та курортів** (наказ МЕРТ від 25 квітня 2016 р. № 733).

Головна мета її діяльності – розроблення пропозицій та рекомендацій щодо формування, реалізації державної політики у сфері туризму та курортів, визначення пріоритетних напрямів, організації наукових досліджень та проведення науково-дослідних робіт у сфері туризму.

Завдяки роботі Наукової ради у 2016 р.:

- прийнято **Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 р.**;

- прийнято **11 національних стандартів**, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами методом підтвердження (без офіційного перекладу), **3 проекти** стандартів включено до Програми робіт з національної стандартизації на 2017 р.;

- активізована робота з розроблення стандартів вищої освіти за спеціальностями «Туризм», «Готельно-ресторанна справа» та інших, за якими здійснюється підготовка фахівців для сфери туризму та гармонізації кваліфікаційних вимог та стандартів вищої освіти у вищих навчальних закладах, що забезпечують підготовку фахівців для сфери туризму;

- створено Національну туристичну організацію (НТО).

3 напрямків щодо якості туристичних послуг, гармонізації національних стандартів у сфері туризму та курортів з міжнародними, кваліфікаційними вимогами визначено наступні:

- посилення відповідальності суб'єктів туристичної діяльності перед споживачами туристичних послуг;

- розроблення законопроектів щодо запровадження інституту саморегулювних організацій у сфері туризму та курортів;

- становлення інституту саморегулювних організацій у сфері туризму та курортів (створення національної туристичної організації);

- гармонізація національних стандартів у сфері туризму та курортів з міжнародними стандартами, що сприятиме підвищенню якості національного туристичного продукту;

⁹⁴ Про стандартизацію: закон України від 5 червня 2014 р. № 1315-VII [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>

- лібералізація та ефективне регулювання провадження підприємницької діяльності у сфері туризму та курортів:

- удосконалення системи професійної підготовки фахівців сфери туризму та курортів та інших сфер діяльності, пов'язаних із туризмом:

- гармонізація кваліфікаційних вимог та стандартів вищої освіти у вищих навчальних закладах, які забезпечують підготовку фахівців у сфері туризму та курортів, і стандартів професійної підготовки;

Одним з найбільш динамічних напрямів в сфері туризму є створення кластерів та мереж кооперації, використання механізму приватно-державного партнерства для розвитку регіональних та місцевих можливостей з метою створення доданої вартості через фокусування на цінностях.

Для України – це можливість і, одночасно, виклик – стати країною розвинутого туризму, піднятися на верхні щаблі рейтингу туристичних країн. Українські організації, що просувають концепцію відповідального та сталого туризму стверджують, що туристичний сектор повинен створити репутацію «білої галузі» серед зацікавлених сторін (постачальників послуг, працівників, туристів, мешканців місць призначення), з тим щоб розкрити свій потенціал для довгострокового розвитку. Все це потребує прийняття і погодження єдиного базового підходу на основі кращих сучасних міжнародних практик, які враховують міжнародні стандарти, рекомендації, норми і правила.

Стандартизація в сфері туризму підлягають всі туристичні об'єкти та послуги – дестинації, готелі та інші місця розміщення туристів, пляжі, водні об'єкти, заклади харчування, туристичний транспорт, спортивне обладнання та об'єкти, діяльність туристичних компаній та організацій, менеджмент. Однак таке широке охоплення різних галузевих норм і стандартів та міжсекторальні зв'язки з іншими галузями та секторами економіки (транспорт, сільське господарство, харчова промисловість, будівництво, безпека тощо) потребують узагальнення в єдиній системі індикаторів щодо дотримання цих норм та стандартів в секторі туризму.

Таким базовим підходом являється Європейська система індикаторів туризму (ETIS) для менеджменту сталого розвитку. Нижче представлений опис системи та практичні рекомендації з її впровадження в туристичних дестинаціях з урахуванням норм та стандартів технічного регулювання у відповідності з умовами Угоди про асоціацію між Україною та ЄС щодо усунення технічних бар'єрів, зближення технічного регулювання, стандартів та оцінки відповідності.

Європейська система індикаторів туризму (ETIS) для менеджменту сталого розвитку

Започаткована Європейською комісією в 2013 р. з метою контролю та вимірювання рівню сталості туризму за допомогою спільного порівняльного підходу.

8 січня 2016 р. Європейська комісія організувала спільну конференцію щодо Європейської системи індикаторів туризму (ETIS) та доступності туризму. Головна мета – підвищення обізнаності про сталий туризм, а особливо – про його доступність як важливий компонент стійкості.

В рамках цього заходу обговорені механізми можливої взаємодії з існуючими природоохоронними ініціативами, такими як Екологічний менеджмент та аудит (EMAS) або Механізм подання екологічної звітності про туризм (TOUERM) Європейського агентства з охорони навколишнього середовища (EEA).

Під час конференції було представлено набір інструментів ETIS 2016р. – посібник, який допомагає місцевим організаціям оцінювати їхню ефективність та вдосконалювати свій підхід до сталого управління туризмом.

ETIS – це система індикаторів планування та управління, придатна для всіх туристичних напрямків та видів діяльності.

Це також:

Інструмент для тих туристичних дестинацій, які впроваджують сталий підхід в управлінні;

Система моніторингу, яка є простою у використанні для збору даних та детальної інформації;

Інформаційний інструмент, корисний для туристичних компаній, органів влади та інших зацікавлених сторін.

Дані Євростату⁹⁵ показують, що у 2014 р. європейці зробили трохи більше одного мільярда поїздок. Середня витрата поїздок становила 334 євро. В загальній сумі це – 391 млрд. євро, витрачених на отримання туристичних послуг, проїзд, перебування в місцях відпочинку тощо. Економічний ефект від туристичної активності відчувається у сфері зайнятості, збільшенні податкових надходжень, успішному розвитку бізнесу, охороні навколишнього середовища та охороні культурної спадщини. Проте кожен турист залишає за собою відходи, використовує воду та енергію, впливає на громади, які він відвідує. Тому інформаційне та стале управління дестинаціями має важливе значення для європейських підходів щодо подальшого розвитку туристичного сектору.

Термін «**дестинація**» широко застосовується для визначення місць відвідування (місяй призначення) в секторі туризму на міжнародному рівні, а

⁹⁵ Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tourism_trips_-_introduction_and_key_figures

також в українських офіційних документах, наприклад, у Плані заходів з реалізації Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 р.

Термін «дестинація» може мати наступне визначення:

- географічна територія, яка в даний час є потенційно привабливою для відвідувачів / туристів;

- місце або територія, визнана і визначена як місце для відвідування, має низку об'єктів та виробів, призначених для туристичних цілей;

- місце, яке пропагується як місце відвідування для туристів;

- місце або область, де можна вимірювати пропозицію та попит на туристичні послуги, тобто економіку туризму;

- місце або місцевість, де процес управління туристичним потоком зазвичай включає в себе широкий діапазон зацікавлених сторін у державному та приватному секторах разом із приймаючою громадою.

- географічна територія, яка в даний час є потенційно привабливою для відвідувачів / туристів;

Великі території (національні або регіональні райони), які безпосередньо не управляють ресурсами та об'єктами туризму, не називають дестинацією.

ETIS - загальна методологія щодо сталого управління туристичними дестинаціями. Вона розроблена як місцевий процес збору та аналізу даних з загальною метою – оцінити вплив туризму на дестинацію. Тобто ETIS може допомагати місцевим громадам розробити й виконувати свої плани щодо сталого розвитку з довгостроковим баченням.

ETIS - інструмент добровільного управління. Результати його моніторингу базуються на самооцінці, спостереженнях, зборі та аналізі даних учасниками туристичного ринку та іншими зацікавленими сторонами. Визначаючи сукупність основних показників, ETIS забезпечує дестинації основною інформацією, якої вони потребують для моніторингу сталості та більш ефективного управління туристичною діяльністю.

Набір інструментів ETIS забезпечує первинну підтримку (керівні принципи) та чіткі пояснення щодо показників (основних та додаткових) і їх використання. Він також показує, яким чином ETIS доповнює інші існуючі інструменти та методики на міжнародному та європейському рівнях.

ETIS включає 43 основних показники та індикативний набір додаткових показників, які поділяються на чотири категорії

1. Управління місцями призначення.

2. Соціальний і культурний вплив.

3. Економічна цінність.

4. Вплив на навколишнє середовище.

Показники можуть використовуватися як необхідні та допоміжні: система може бути використана повністю або інтегрована в існуючі системи контролю та моніторингу туристичної дестинації.

Важливо, що дестинації можуть самі обирати найбільш релевантні показники, що забезпечує додаткову гнучкість системи та покращує потенціал здійсненості та успіху.

Обґрунтування та практичність інструментарію ETIS на цільовому рівні було випробувано у два пілотних етапи. Більше 100 дестинацій по всій Європі запровадили та випробували ETIS, надавши Комісії відгуки про свій досвід. Комісія, за підтримки експертів, проаналізувала ці відгуки та переглянула систему у 2015–2016 рр. Результатом цього перегляду є поточне видання ETIS Toolkit на 2016 р. Новий інструмент ETIS забезпечує туристичні дестинації повністю перевіреною системою та більш реалістичним набором основних показників.

Визначення основних та додаткових показників

Основні показники

Об'єднують основну або базову інформацію. Чотири групи показників, які включають 43 основних показники, охоплюють основні аспекти моніторингу сталого розвитку, забезпечують основу для ефективного управління цілями та дозволяють порівнювати туристичні дестинації між собою та до бенчмаркінгу. Таблиці з описом показників представлені в **Додатку IV**.

Група А: Управління місцем призначення	Група С: Соціальний та культурний вплив	Група D: Вплив на навколишнє середовище
A.1 Державна політика сталого туризму	C.1. Спільнота / соціальний вплив	D.1 Зниження впливу транспорту
A.2 Задоволеність клієнтів	C.2 Охорона здоров'я та безпека	D.2 Зміна клімату
Група В: Економічне значення	C.3 Гендерна рівність	D.3. Управління твердими відходами
B.1 Туристичний потік (обсяг і вартість) у дестинації	C.4 Інклюзивність/ доступність	D.4. Очищення стічних вод
B.2. Діяльність туристичних підприємств	C.5 Захист та посилення культурної спадщини, місцевої ідентичності та активів	D.5 Управління водними ресурсами
B.3 Кількість та якість зайнятості		D.6 Використання енергії
B.4 Туристичний ланцюжок постачання		D.7 Захист ландшафтів та біорізноманіття

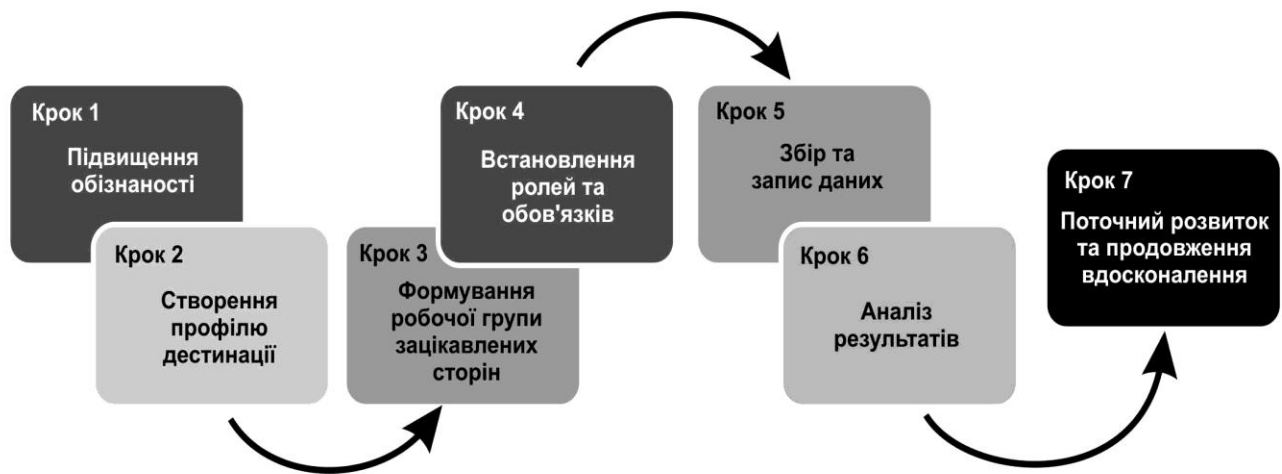
Допоміжні показники

Після впровадження чіткого процесу моніторингу основних показників, туристичні дестинації можуть зібрати додаткову інформацію, яка більше підходить до типу чи категорії конкретного місця або для конкретного виду туризму. Таким чином, ETIS передбачає можливість розгляду додаткових показників з метою адаптації системи до власних конкретних потреб або до категорій дестинацій, наприклад, гори, міста, сільські, прибережні, островні та міські райони, а також до узгоджених підходів макрорегіонального та / або транснаціонального виміру.

Такі показники повинні бути забезпечені чіткою методологією для збору даних та перевірені на предмет доступності та / або використання іншими дестинаціями. Перелік допоміжних показників надано в **Додатку IV**.

Впровадження системи показників

Нижче наведена схема з семи кроків впровадження системи та показники, які мають бути вибрані з таблиць основних показників та переліку додаткових показників.

За необхідності повернутися до зустрічей робочих груп, щоб узгодити пріоритети та розробити план дій

Ініціатором впровадження системи показників може бути туристична компанія чи організація, місцева ОГС (організація громадянського суспільства), зацікавлені представники місцевої громади, місцевих органів влади, представники бізнесу, наукової та експертної спільноти. Для впровадження системи створюється робоча група, яка може включати активних громадян – представників місцевої громади, органів влади, туристичних організацій, міжнародних організацій, науковців, місцевих медіа та інших зацікавлених сторін. Обов'язково визначається координатор групи та члени групи моніторингу.

Кожний індикатор має оцінюватися на дотримання діючих норм та стандартів відповідної галузі, а також міжнародних екологічних та соціальних стандартів. Якщо є недоліки, індикатор оцінюється як негативний чи такий, що потребує пом'якшення, тобто усунення недоліків. Щодо негативних індикаторів має бути розроблений план досягнення позитивних показників. Перший рік застосування системи визначається як базовий, а значення показників по кожному індикатору визначаються як базові показники. Моніторинг показників передбачає збір даних та відстеження значень показників з періодичністю, прийнятою робочою групою.

Процес визначення системи показників базового року та формування плану моніторингу має пройти обговорення з широким колом зацікавлених осіб. Це сприятиме збільшенню участі, підвищенню обізнаності місцевих жителів щодо сталого туризму та збільшенню підтримки заходів, які, можливо, вживатимуться для усунення недоліків.

На першому етапі розповсюджується інформація про початок впровадження системи індикаторів та визначається коло зацікавлених учасників.

Другий етап передбачає визначення меж дестинації та надання іншим зацікавленим сторонам загального огляду кроків зі збору даних.

Третій крок – створення робочої групи. Це сукупність організацій та осіб у межах дестинації, залучених у галузі туризму або зацікавлених осіб.

Для того щоб зібрані дані були достатньо репрезентативними та змістовними, важливо, щоб представники приватного сектору та організації, що здійснюють управління дестинацією, відігравали активну роль у діяльності робочої групи.

В середньому група зацікавлених сторін, складається з 15–20 осіб (або менше в невеликій дестинації). Координатори робочих груп можуть мати контакт з іншими дестинаціями, які впровадили ETIS, для отримання додаткової підтримки та консультацій.

На четвертому етапі узгоджується розподіл обов'язків членів робочої групи та відповідальність щодо збору даних. Рекомендується проведення семінару щодо розподілу обов'язків та визначення переліку індикаторів для оцінки даної дестинації.

Крок п'ятий – збір та запис даних. Більшість даних про індикатори має бути доступною у кожному секторі учасника робочої групи або доступною через органи влади, наприклад, на національному рівні. Інформація може бути отримана також шляхом проведення опитувань, анкетування. Важливим є процес об'єднання даних з різних джерел в єдиній системі для створення детальної картини туристичної дестинації.

Крок шостий – аналіз результатів, визначення потреб, пріоритетів та розробка плану дій. Робоча група може переглянути та проаналізувати результати, прийняти рішення щодо деяких реалістичних орієнтирів або цілей та узгодити план дій щодо їх досягнення.

Крок сьомий – визначення стратегії додержання рівня показників та вдосконалення системи індикаторів. Може бути розроблена стратегія довгострокового вдосконалення. Робочій групі слід орієнтуватися на розробку 3-річного плану з чітко визначеними цілями та строками їх досягнення групою, а також сферами відповідальності. Кожен член повинен мати можливість здійснити деякі невеликі покращення у своїй конкретній сфері, що сприятиме вдосконаленню системи.

Важливо, щоб показники та дані регулярно переглядались, за можливості враховувались додаткові параметри. Розширення діапазону вимірюваних показників допоможе створити більш повну картину дестинації. Ще одне питання – чи можна отримати фінансування для підтримки довгострокового використання ETIS та покриття витрат на вдосконалення, збір даних та іншу роботу, яку проводить робоча група.

Також корисно обговорити та досягти згоди щодо передачі результатів та можливих історій успіху для широких груп зацікавлених сторін, місцевої громади та інших організацій і людей, що знаходяться за межами дестинації.

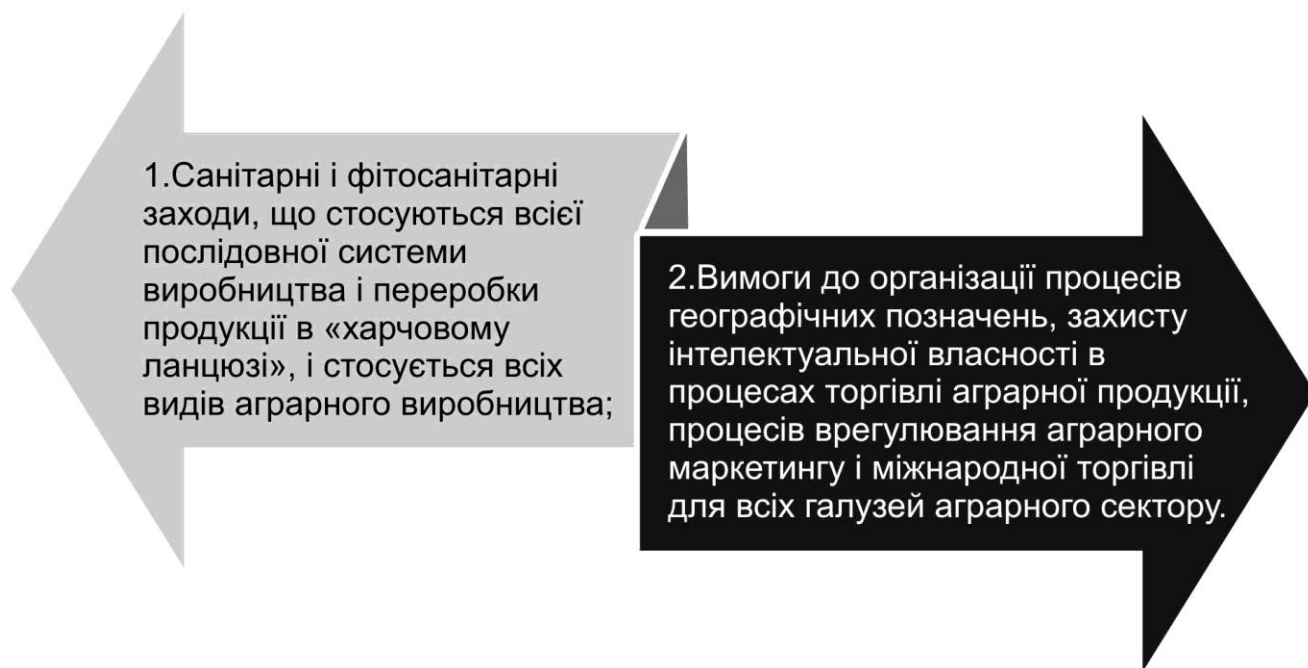
Згодом зібрані дані мають бути включені у паспорт туристичної дестинації та регіону, що, в свою чергу, буде впливати на збільшення потоку туристів, допоможе привернути нових туристів, розповісти

історію про дестинацію, яку можна інтегрувати у маркетингові та комунікаційні плани, у довгострокову стратегію та політику сталого місцевого розвитку.

11. ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

11.1 ЗАВДАННЯ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАВИЛ РИНКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА ПРИКЛАДНИХ РІВНЯХ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Аграрний сектор охоплює *сільське господарство, харчову і переробну промисловість*, забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни¹⁰⁰. Розуміння аграрної політики, що відповідало би європейським правовим нормам, в українській регуляторній системі досі не сформоване. З підписанням Угоди про асоціацію з ЄС, регуляторні вимоги для аграрного сектору зосереджені в двох главах, за двома типами регулювання:

Україна лише починає системні євроінтеграційні реформи, успіх яких залежить значною мірою від вирішення загальнонаціональних питань.

Визначена урядом Ціль 1 – ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ, спирається саме на впровадження міжнародних ринкових норм і практик регулювання, шляхом «створення рівних, прозорих та передбачуваних правил ведення бізнесу, включення України до регіональних та глобальних ланцюгів

¹⁰⁰ Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року (із змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року N 1390): постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/apk?nid=2976>

створення доданої вартості, створення умов для розвитку високотехнологічних виробництв, прискорення залучення інвестицій в економіку України та розвиток експортного потенціалу українських виробників». Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 р.¹⁰¹ визначає зобов'язання уряду забезпечувати імплементацію норм права ЄС у національне законодавство, створення відповідних адміністративних та інституціональних засад у сфері технічного регулювання, стандартизації, ринкового нагляду, акредитації та робіт з оцінки відповідності, а також здійснення санітарних і фітосанітарних заходів з метою підвищення якості товарів і послуг та спрощення доступу до ринку ЄС та інших ринків. Перелічені фактори регуляторного впливу є вирішальними для досягнення високих рівнів інвестиційної активності, економічного зростання та розвитку, зокрема для створення продуктивних потужностей в економіці.

Основні механізми запровадження ринкових реформ для аграрного сектору визначені регуляторними актами ЄС, і відповідними національними нормативно-правовими актами, переліченими нижче. До Ключових показників, які визначають ефективність досягнення цілі до 2020 р., віднесені наступні важливі для аграрного сектору **завдання**:

- в контексті електрифікації та автоматизації – підписання та набрання чинності Угодою про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА) відповідно до статті 57 Угоди про асоціацію для трьох секторів (2017 р.) та поступове розширення Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА) для 27 секторів, законодавство в яких повинно бути гармонізовано із законодавством ЄС відповідно до додатка III до Угоди про асоціацію (протягом п'яти років з дня набрання чинності Угоди про асоціацію);

- в контексті реформування всієї системи ринкового нагляду для всіх етапів аграрного виробництва і постачання «від лану до столу» – прийняття Підкомітетом з управління санітарними та фітосанітарними заходами між Україною та ЄС рішення щодо визнання еквівалентності рівня санітарного та фітосанітарного захисту між Україною та ЄС¹⁰².

Актуалізується питання вироблення регуляторних норм з оцінки якості земель, а також управління процесами землевпорядкування в контексті міжнародних практик.

Удосконалення механізмів стимулювання розвитку агропромислового комплексу визначене наступним пріоритетом після земельної реформи, і передбачає забезпечення продовольчої безпеки, прогнозованості і стабільності товарних ринків, шляхом підвищення конкурентоспроможності малих і середніх сільськогосподарських виробників, збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції з високою доданою вартістю

¹⁰¹ Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/document/249935963/R0275.doc>

¹⁰² Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/document/249935963/R0275.doc>

та диверсифікації бізнес-можливостей в агропромисловому секторі, наближення секторального законодавства до регуляторних стандартів ЄС.

Питання вирішення наступних пріоритетів, а саме забезпечення якості і безпечності харчових продуктів, розвиток органічного ринку, значною мірою залежать від повноцінності регуляторних реформ на двох попередніх етапах.

Урядом визначені зміни в системі діяльності державних інституцій, до пріоритетів яких віднесено запобігання зміні клімату та адаптація до неї, що є визначальним для основних програм міжнародної фінансової підтримки, і одночасно для визначення потреб модернізації чи ліквідації застарілих форм господарювання в аграрному секторі.

Значною мірою стосується сільського господарювання і наступний пріоритет – збереження природної спадщини, запровадження європейських принципів збереження, невиснажливого використання та відтворення біорізноманіття в природоохоронній сфері, створення ефективної системи збереження рідкісних та таких, що зникають в Україні та Європі, видів рослин і тварин та природних оселищ, організація моніторингу за збереженням рідкісних та зникаючих видів та оселищ; формування мережі природоохоронних територій. Ці пріоритети визначають перехід від сировинної системи ведення сільського господарства – до природозберігаючого, зокрема зменшення питомої ваги орних земель і зростання культури ведення агротехнічних робіт з урахуванням потреб збереження біорізноманіття, ландшафтів тощо.

Нові механізми державної підтримки, згідно з Програмою уряду, мають бути сфокусовані на забезпеченні продовольчої безпеки, прогнозованості та стабільності товарних ринків за умов налагодження прозорого обігу товарів і ресурсів засобами технічного регулювання та інноваційної політики, а також на кращій здатності українських аграріїв адаптуватись до потреб зовнішніх ринків в порівнянні з іншими секторами економіки.

Європейські ринкові норми якості і безпечності продукції вважаються сьогодні найбільш обґрунтованими та ефективними для захисту прав громадян і довкілля, а тому визнаються більшістю інших країн світу.

Процеси вироблення чи оновлення ринкових норм і правил для кожної зі сфер спільної торгівлі з ЄС, максимально відкриті для участі всіх стейкхолдерів за спектром їх інтересів.

Досвід інтегрування усіх стейкхолдерів аграрного сектору, в форматі громадських та інноваційних платформ європейського партнерства, найбільш актуальний в поточний період. Нині визначено надзвичайно напружені терміни запровадження основних регуляторних норм ЄС в Україні, що здебільшого завершуються в 2017 р. Комплексні підходи до участі в процесах на стадії імплементації європейських регуляторних норм до внутрішнього аграрного ринку дозволяють не лише підготуватись до наступних змін в системах державного ринкового нагляду для кожної галузі діяльності в аграрному секторі, але і визначити власні потреби в

модернізації технологій, розширенні контактів відносно постачання і збуту – для кожної організації та їх галузевих поєднань.

Протягом всього підготовчого процесу зі створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВ ЗВТ) між Україною та ЄС (2007–2014 рр.), та подальшого узгодження календарних термінів і форм її запровадження (здебільшого в період 2015–2017 рр.), відбувалось інформування громадян щодо необхідності гармонізації законодавства і нормативно-регуляторної бази, що передбачало:

- скасування Україною та ЄС ввізних мит на більшість товарів, що імпортуються на ринки один одного;
- запровадження правил визначення походження товарів, які є одним із елементів застосування торговельних преференцій;
- приведення Україною своїх технічних регламентів, процедур, санітарних та фітосанітарних заходів та заходів щодо безпеки харчових продуктів у відповідність з європейськими, завдяки чому українські промислові товари, сільськогосподарська та харчова продукція не потребуватимуть додаткової сертифікації в ЄС, аналогічно – європейська продукція у вигляді обладнання, сировини, кормових добавок чи стимуляторів – також не повинна потребувати додаткової сертифікації в Україні, і такий результат передбачений для всіх галузевих напрямів, значною частиною з календарними термінами завершення 2017 р., і за окремими позиціями – протягом кількох наступних років;
- встановлення сторонами найбільш сприятливих умов доступу до своїх ринків послуг;
- посилення Україною захисту прав інтелектуальної власності (що мають свою специфіку для аграрного сектору і будуть показані в подальших підрозділах), і визначені окремими директивами ЄС та урядовими програмами, наведеними нижче.

Протягом 2014–2016 рр. Україною та ЄС скасовано ввізні мита на більшість товарів, що імпортуються на ринки один одного; ведеться робота з встановлення сторонами найбільш сприятливих умов доступу до своїх ринків послуг; просуваються процеси запровадження Україною правил ЄС у сфері державних закупівель, *що дозволить поступово відкрити для України ринок державних закупівель ЄС*; ведеться робота зі спрощення митних процедур та попередження шахрайства, контрабанди, інших правопорушень у сфері транскордонного переміщення вантажів.

Впродовж 2017 р. планами українського уряду передбачене впровадження великого пакету європейських директив за основними видами врегулювання аграрного ринку, а в першому півріччі 2018 р. – перехід до ринкового нагляду за безпечністю кормів і продуктів харчування на європейських засадах і принципах.

11.2 ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАВИЛ РИНКОВОГО НАГЛЯДУ ДЛЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ, РИБОЛОВЛІ ТА АКВАКУЛЬТУРИ І РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Плани імплементації актів законодавства ЄС затверджені урядовими постановами та рішеннями, що охоплюють завдання, визначені наступними структурними компонентами УАс, зокрема:

I. Зобов'язання української сторони щодо виконання завдань Глави IV «Санітарні та фітосанітарні заходи» (СФЗ) розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» УАс в цілому, а також в розрізі окремих регуляторних актів з наближення законодавства України у сфері санітарних та фітосанітарних заходів до законодавства ЄС, перелічених в додатках IV-A, IV-B, IV-C та V.

II. Виконання Статті 295 Глави 13. Торгівля та сталий розвиток розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», відносно забезпечення ефективної взаємодії з Генеральним директором Європейської Комісії «Морські справи та рибальство» у запровадженні заходів для боротьби з незаконним, незареєстрованим та нерегульованим рибним промислом (мають бути налагоджені для стабільного моніторингу до завершення 2017 р. Таким чином визначаються потреби залучення технологій геокосмічних спостережень, запровадження програмного забезпечення та прозорості електронної звітності про користування водними біоресурсами українською стороною). Координування з виконанням п. 7.13 Порядку денного асоціації Україна – ЄС (далі – ПДА), щодо посилення співробітництва та спільної роботи у напрямі сталого рибальства в Чорному морі як у двосторонніх, так і в багатосторонніх рамках, на основі екосистемного підходу до управління рибальством.

Цей сектор роботи координується Генеральною Комісією з питань рибальства у Середземному морі (ГКРС), і супроводжується відкриттям проекту ФАО (Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, її функції розкриті в розділі I), з надання технічної допомоги веденню відповідального рибальства і сталої аквакультури. В рамках виконання Глави 18. «Політика у галузі рибальства та морська політика» передбачене забезпечення взаємодії органів рибоохорони України з органами контролю та інспекції ЄС, зокрема з Європейським агентством з контролю за рибальством (EFCA). Втілення цього напрямку потребує організації просвітницьких заходів для підприємств галузі рибництва та аквакультури, споживачів, а також організацій любительського рибальства, науковцями за напрямками гідрології та гідробіології.

Глава 19, Стаття 414, передбачає комплекс робіт з організації міжнародних програм для поліпшення транспортної інфраструктури і забезпечення ефективної взаємодії між органами рибоохорони України, профільними науковими установами України та країн Придунав'я – членів ЄС щодо збереження водних біоресурсів річки Дунай.

Інвестиційні програми двостороннього і багатостороннього рівнів (тобто між Україною та ЄС із залученням фондів окремих країн світу, або інших міжнародних фондів), на основі екосистемного підходу до управління рибальством. До співпраці активно залучаються представники громадських природоохоронних рухів, чисельні програми міжнародної донорської підтримки; напрям містить значний потенціал по залученню європейських інвестицій, що використовується не повною мірою.

III. Навчання центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо нових моделей політик розвитку сільської місцевості з метою впровадження програм для сільських громад, утворення консультаційних служб для сільських громад. (п.7.12.3 ПДА). Напрями і етапи такого навчання розкриваються змістовними положеннями **Статті 404 УАс**, серед яких виділяється ключовий момент – **Укладення угод про співробітництво між територіальними громадами для ведення секторального діалогу**¹⁰³, що охоплює всю тематику регуляторних реформ.

IV. Стимулювання розвитку об'єднань дрібних та середніх виробників сільськогосподарської продукції з урахуванням досвіду держав – членів ЄС.

Проблеми реформування системи технічної підтримки для фермерів:

1. Вимоги європейських регуляторних норм щодо якості і безпечності ґрунтів, довкілля, умов праці, запровадження системи ХАССП досі не враховуються, що певною мірою зменшує цінність такої підтримки та можливості її окупності – за зміни параметрів державного ринкового нагляду. Необхідно визначити доступність та дієвість такої підтримки для розбудови системи сільської кооперації, достатність інформаційної підтримки, кваліфікації селян, взаємодії з програмами навчання персоналу, що впроваджуються мережевими структурами Центрів зайнятості.

2. Проблематичним є питання можливостей приєднання до руху селищних кооперативів тих селян, що не мають досвіду членства в фермерських асоціаціях, але могли б розвивати традиційні промисли, тощо.

3. Проблеми щодо підготовки дорадництва мають бути приведені до загальних вимог утворення дорадчої служби європейського типу, що діятиме в усьому масштабі торгівлі, соціального захисту і екологічної безпеки, і передбачає запровадження повного комплексу європейських

¹⁰³ п.365 Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на 2014–2017 рр.

директив щодо екологічної політики для кожного сектору економіки, за належного наукового забезпечення.

Сільськогосподарські дорадчі служби ЄС відіграють важливу роль в практичному залученні фермерів і інших учасників аграрного сектору до втілення європейських технічних норм, організації досліджень і впровадження інновацій європейського рівня, запровадженні стандартів і проведенні оцінки відповідності, розбудові змістовного діалогу у фінансовому забезпеченні навчання і консалтингової підтримки для фермерів за всіма ринковими вимогами, пошуку джерел фінансування для розвитку сільських територій, розширенні доступу до соціально спрямованих послуг. Мінагрополітики веде Реєстр сільськогосподарських дорадників і експертів дорадників.

Щодо оновлення програм підготовки дорадників в Україні, процеси практичного приєднання українських фермерів до програм євроінтеграції мають супроводжуватись більшою активністю в рамках профільних асоціацій, з утворення спеціалізованих галузевих служб і набуття міжнародної технічної підтримки.

Підприємцям різних галузей аграрного сектору необхідно усвідомлювати, що досвід ЄС *спирався на розуміння потреб врегулювання ринку – на кожному галузевому напрямі ведення підприємництва і аналітики* (зернові, кормові, насінництво, молоко, класифікація туш, харчова безпека для цих галузевих етапів тощо).

11.3 КЛАСТЕРНІ ПІДХОДИ В САМООРГАНІЗАЦІЇ УЧАСНИКІВ АГРАРНОГО РИНКУ. АГРАРНИЙ КЛАСТЕР, ЯК СУЧАСНА МОДЕЛЬ ІННОВАЦІЙ

Запровадження технічних регуляторних реформ потребує суттєвих капіталовкладень на модернізацію технологій та приміщень соціально-виробничої сфери. Набуття конкурентоспроможності передбачає постійний моніторинг змін регуляторних норм – одночасно із науково-технічним прогресом у виробництві та системах ринкового нагляду.

Неформальне поєднання представників бізнес-спільнот, робітників, науковців, споживачів і громадськості на стадіях планування, обґрунтування етапів впровадження ринкових форм діяльності, що відбувається в рамках певних територій та секторальних напрямів, отримало назву кластерів. Зазвичай таке поєднання відбувається без зміни статутних форм діяльності, лише шляхом укладання договорів про співпрацю. Учасники аграрного ринку України особливо гостро відчують потребу в стабільній фінансовій підтримці з боку держави на втілення перелічених регуляторних трансформацій, що є прийнятою практикою для переходу від сировинного – до високотехнологічного розвитку.

Розгортання інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва більшості країн світу відбувається в форматі кластерів. Активізуються зв'язки між підприємствами, установами та організаціями,

незалежно від форми власності, в спільній діяльності, спрямованій на розвиток суб'єктів малого і середнього підприємництва, їх інвестиційної та інноваційної активності, просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки¹⁰⁴. Важлива перевага такого поєднання – *практика утворення фондів підтримки підприємництва, в форматі неприбуткових організацій*, основними функціями яких є сприяння реалізації державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва, шляхом залучення та ефективного використання фінансових ресурсів, спрямованого фінансування цільових програм та проектів, їх інвестиційної та інноваційної активності, *просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки*.

До об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва належать *бізнес-центри, бізнес-інкубатори, науково-технологічні центри, центри трансферу технологій, фонди підтримки малого підприємництва, лізингові компанії, консультативні центри, інші підприємства, установи та організації*, основним завданням яких є сприяння розвитку малого і середнього підприємництва. Державна підтримка об'єктів інфраструктури малого і середнього підприємництва здійснюється *в рамках державних, регіональних і місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва* (стаття 14 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні») ¹⁰⁵.

Відповідно до статті 15 Закону, державна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва та об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва *включає фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку, у тому числі підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, підтримку суб'єктів малого і середнього підприємництва, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу*.

На думку експертів¹⁰⁶, для українського бізнесу необхідно запроваджувати досвід провідних країн світу, де близько 50% економіки охоплені інтенсивною кластеризацією, *що дозволяє забезпечувати приріст ВВП від 75% до 90%*.

Сьогодні відбувається активна трансформація поглядів на механізми інтеграції, що дозволяють їх учасникам зберігати свою

¹⁰⁴ Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: закон України від 22 березня 2012 р. № 4618-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/rada/term/4618-17>

¹⁰⁵ Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: закон України від 22 березня 2012 р. № 4618-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/rada/term/4618-17>

¹⁰⁶ Зглюй Т. Зарубежный опыт развития инновационных территориальных кластеров // Стратегія економічного розвитку України: теоретичні засади та механізми реалізації : у 3-х ч. – Ч.2. / 36. наук. праць / [наук.ред. В.С. Лукач]. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2016. – С. 125-128; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nati.org.ua/docs/zbirnik_009_002.pdf

організаційну та фінансову незалежність. До числа таких форм відносяться територіальні кластери, як сучасний формат розвитку територій та інноваційної діяльності. Українська система підтримки таких поєднань підприємців потребує зростання обізнаності за можливими напрямками розгортання транскордонної співпраці в форматі кластерів аграрного типу.

Формування і підтримка аграрних кластерів в Україні відзначається серед провідних завдань уряду. До пріоритетних завдань Мінагрополітики віднесене створення всіх необхідних умов для розвитку сільських територій, за напрямками *диверсифікації та розвитку сільської економіки, охорони та збереження ресурсів у сільській місцевості, удосконалення системи управління сільськими територіями та підвищення рівня життя сільського населення.* Наразі розроблено Концепцію розвитку сільських територій та План заходів на її виконання. Мінагрополітики сприятиме диверсифікації сільської економіки та підвищенню рівня доходів сільського населення, зокрема через розвиток кооперацій та інших видів підприємницької діяльності за межами сільськогосподарського виробництва (зелений туризм, місцеві ремесла) та впровадженню кластерних моделей сільського розвитку, формуванню сприятливих умов для виведення на ринок сільськогосподарської продукції, виробленої дрібнотоварними виробниками (локальні бренди, традиційні та нішеві продукти)¹⁰⁷. Базуючись на перших прикладах позитивного досвіду зі створення агрокластерів, урядом розпочата робота з розробки інвестиційних проєктів для залучення коштів бюджетної секторальної політики за програмами регіонального розвитку «Сільський розвиток», зокрема у форматі «Розвиток туризму», що є невід'ємною компонентою сільського розвитку.

12. ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВІСТІ УКРАЇНИ

Впродовж 2014–2017 рр. здійснені значні кроки в євроінтеграції для сектору харчової промисловості. А саме: відповідальність за весь харчовий ланцюг, що був задіяний в процесі вироблення того чи іншого продукту харчування на різних етапах і різними постачальниками, покладено на кінцевого виробника.

Плани імплементації актів законодавства ЄС прийняті з метою деталізації завдань щодо імплементації нормативних актів законодавства ЄС, визначених Угодою про асоціацію та Планом заходів з її імплементації. Вони налічували 37 розпоряджень Кабінету Міністрів України, про схвалення 150 планів імплементації 219 актів законодавства ЄС, на центральному і галузевому рівнях. Відповідно до

¹⁰⁷ У пріоритеті Мінагрополітики – створення умов для розвитку сільських територій, – Олена Ковальова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/..250046920>.

схвалених планів, робота з впровадження актів законодавства ЄС передбачала не лише аспект наближення законодавства, а також інституційні, організаційні заходи, проведення відповідних консультацій із зацікавленими сторонами. Харчове законодавство має найбільший список, але процес узгодження навіть на рівні переліку затягнувся на 3 роки.

Відзначаючи, що на виконання положень Глави 4 (Санітарні та фітосанітарні заходи) Розділу IV (Торгівля та пов'язані з торгівлею питання) Угоди про асоціацію між ЄС та Україною (що була підписана 27 червня 2014 року, та частково застосовується з 1 січня 2016 року), зокрема Статті 64 (4), Україна зобов'язалася подати перелік санітарного та фітосанітарного асquis ЄС, до якого вона має намір наблизити своє національне законодавство. Список поданий 1 червня 2016 р., згідно додатку V до Угоди, за рішенням Санітарного та фітосанітарного підкомітету Україна-ЄС. Перелік наближення має слугувати довідковим документом для впровадження розділу 4 (санітарні та фітосанітарні заходи) розділу IV (Торгівля та пов'язані з торгівлею питання) Угоди, і він повинен бути включений у додаток V до Угоди. Відповідно, додаток V до Угоди має бути змінений рішенням Підкомітету СФЗ, як це передбачено статтею 74 Угоди. Перелік подано до Європейської Комісії. Після вивчення наданої пропозиції, вважається за доцільне її підтримати від імені ЄС в рамках діяльності Підкомітету СФЗ, щодо модифікації Додатку V до Угоди.

Надана пропозиція впроваджує загальну торговельну політику Союзу щодо України, країни-партнера із Східного партнерства, на основі положень вищезгаданої Угоди, зокрема її мети створення зони вільної торгівлі між сторонами, і впроваджує положення Угоди, спрямовані на посилення торговельної політики між сторонами та, зокрема, на підвищення експортного потенціалу України в сільському господарстві на основі асquis communautaire. Торговельні положення Угоди були піддані оцінці впливу на стабільність торгівлі, за торговельною угодою Комісії DG Trade 2007, яка потрапляла в процес переговорів щодо зони вільної торгівлі (DCFTA). Це дослідження підтвердило, що впровадження запропонованих торговельних положень не матиме негативного впливу на ЄС, його асquis та його політику, одночасно надаючи позитивний вплив на економічний розвиток України. Ця пропозиція не впливає на економічну, соціальну або екологічну політику Союзу, і не означає будь-яких витрат для МСП ЄС, а також не викликає ніяких проблем з точки зору цифрового середовища. Підкомітет СФЗ Україна-ЄС уповноважений приймати рішення про внесення змін до Додатка V відповідно до статті 74 Угоди. Відповідно до положень пункту 2 цієї статті, Підкомітет здійснює контроль за виконанням розділу 4 (санітарні та фітосанітарні заходи) розділу IV (Торгівля та пов'язані з торгівлею питаннями) Угоди та, у відповідних випадках, приймає рішення щодо модифікації додатків IV-XIV до Угоди.

На виконання поставлених завдань, Кабінет міністрів України 24 лютого 2016 р. ухвалив розпорядження *«Про схвалення Всеохоплюючої стратегії імплементації Глави IV (санітарні та фітосанітарні заходи) Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Стратегією визначається графік систематичної нормативно-правової адаптації вітчизняного законодавства у сфері санітарних та фітосанітарних заходів до законодавства Євросоюзу»*¹⁰⁹.

В зазначеному нормативному акті представлений перелік нормативно-правових актів ЄС, відповідно до яких Україна повинна гармонізувати національне законодавство в сфері безпечності харчових продуктів. Так, повної гармонізації в 2016 році потребували Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 178/2002, Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 852/2004, Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 854/2004 та Регламент Комісії (ЄС) № 37/2005 від 12 січня 2005 р.

В рамках імплементації Регламенту № 178/2002 та з метою проведення реформи системи державного регулювання питань, пов'язаних з безпекою харчових продуктів, 22 липня 2014 р. прийнято Закон України № 1602-VII *«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів»*, (який набрав чинності 20 вересня 2015 р.)¹¹⁰. Цей Закон є значним кроком у реформуванні системи державного контролю безпечності харчових продуктів, її наближенні до європейських принципів здійснення контролю, що є надзвичайно важливим у контексті виконання зобов'язань в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

В даному нормативному акті зазначено, що Закон України *«Про безпечність та якість харчових продуктів»* викладено в новій редакції, а саме: Закон України *«Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»* та внесено зміни до 10 законодавчих актів.

Даний Закон стосується:

- маркування харчових продуктів, у тому числі щодо позначення наявності в продукції ГМО;
- застосування вимоги щодо постійно діючих процедур заснованих на принципах HACCP;
- забезпечення простежуваності;

¹⁰⁹ Про схвалення Всеохоплюючої стратегії імплементації Глави IV (Санітарні та фітосанітарні заходи) Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: розпорядження КМУ від 24 лютого 2016 р. № 228-р [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/228-2016-%D1%80>.

¹¹⁰ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів: закон України від 22 липня 2014 р. № 1602-VII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1602-18>

- нових правил отримання операторами ринку експлуатаційного дозволу, а також перелік категорій операторів ринку, які не зобов'язані отримувати експлуатаційний дозвіл;

- державна реєстрація потужностей, які використовуються операторами ринку на етапі виробництва та / або обігу харчових продуктів;

- затвердження потужностей операторів ринку, які планують експортувати харчові продукти, а також вимоги до потужностей, що виробляють харчові продукти для їх ввезення на митну територію України.

- державна реєстрація окремих категорій продуктів, а саме: новітніх харчових продуктів; харчових добавок, ароматизаторів, ензимів, допоміжних матеріалів для переробки та матеріалів, що контактують з харчовими продуктами, які вперше вводяться в обіг та / або вперше використовуються на території України, води питної, яку планується віднести до категорії «вода природна мінеральна»;

- вимоги до виробництва та обігу харчових продуктів;

- загальні гігієнічні вимоги при поводженні з харчовими продуктами;

- особливості ввезення (пересилання) в Україну та вивезення (пересилання) з України харчових продуктів;

- принципи і порядок здійснення державного контролю (в т.ч. права операторів ринку при здійсненні уповноваженим органом державного контролю);

- відповідальність операторів ринку за порушення законодавства про безпеку харчових продуктів¹¹¹.

Відповідно до Закону оператори ринку (за деякими винятками) зобов'язані розробляти, впроваджувати і використовувати постійно діючі процедури, засновані на принципах HACCP, перелік яких наведено у згаданому вище Законі, а також забезпечувати належну підготовку відповідальних осіб з питань застосування цих процедур. Передбачена низка виключень або можливість запровадити спрощену систему HACCP для закладів роздрібної торгівлі, закладів громадського харчування, кондитерських, пекарень.

Термін впровадження системи HACCP:

- до 20 вересня 2017 р. – підприємства, які переробляють харчову продукцію, в складі яких є необроблені продукти тваринного походження: м'ясо-, молоко-, рибопереробні.

- до 20 вересня 2018 р. – підприємства, які переробляють харчову продукцію, в складі яких відсутні необроблені продукти тваринного походження: м'ясо-, молоко-, рибопереробні.

- до 20 вересня 2019 р. – малі потужності.

Станом на початок 2017 р. було зареєстровано 142 тисячі потужностей, на серпень 2017 року 155 тисяч. Це щонайбільше половина від тих операторів, які реально працюють на ринку. Тому, фактично,

¹¹¹ Харчова промисловість: засади правового регулювання в Україні [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <https://arzinger.ua/ua/press/books/91128/>

навіть примітивної базової вимоги харчового законодавства щодо реєстрації потужностей велика кількість господарюючих суб'єктів на даний момент ще не дотримується¹¹². Тому, важливим питанням залишається виконання вимог харчового законодавства.

18 травня 2017 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин». Закон розроблено з метою гармонізації законодавства України щодо державного нагляду (контролю), що здійснюється з метою перевірки виконання законодавства України про безпечність та якість харчових продуктів, кормів, здоров'я і благополуччя тварин відповідно до Регламентів ЄС № 854/2004, № 882/2004, №669/2009 та Директиви Ради ЄС № 97/78/ЕС. Закон набирає чинності з 4 квітня 2018 р.

Ухвалений Закон зменшує адміністративний тиск на добросовісних операторів ринку. Контроль здійснюватиме лише один компетентний орган, згідно Закону, функції з організації державного контролю остаточно об'єднуються в межах однієї державної установи – Держпродспоживслужби. Перевіряти харчовий бізнес на відповідність вимогам харчового законодавства зможе лише посадова особа компетентного органу, яка повинна пройти відповідне навчання та мати належну кваліфікацію. Отже, маємо усунення дублювання функцій між декількома контролюючими органами.

Процедурами державного контролю охоплюється увесь харчовий ланцюг (за принципом «від лану до столу»), у тому числі кормів та продуктивних тварин. Запроваджується ризик-орієнтований підхід до здійснення цього контролю. Для бізнесу запровадження зазначеного підходу означає, що кожен оператор ринку буде оцінюватися окремо. Ті оператори ринку, які виконують усі вимоги законодавства чітко й без порушень, будуть перевірятися компетентним органом із меншою частотою.

Перевірка здійснюватиметься без попередження, але відповідно до затвердженого вичерпного – тобто заздалегідь відомого оператору ринку – переліку питань. Зазначені переліки, як і плани державного контролю, можна буде знайти у вільному доступі на сайті компетентного органу. Це означає, що бізнес буде мати переліки питань і самостійно контролювати свою діяльність відповідно до встановлених вимог.

Нового підходу варто побоюватися лише тим операторам, які не приділяють належної уваги безпечності харчових продуктів, їх перевірятимуть частіше. В результаті всіх цих нововведень однозначно виграє споживач, який отримає можливість купувати харчові продукти з високим рівнем безпечності.

¹¹² Безпечні продукти на столі: як відкрити споживачам можливості, закладені в угоді про асоціацію з ЄС? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://medium.com/@reforms/%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BA%D1%82%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-ba0eacfd640>

Також, протягом 2015-го року було підготовлено нову редакцію *Порядку маркування харчових продуктів та кормів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням* (на заміну Порядку, затвердженому постановою Кабінету Міністрів від 13 травня 2009р. № 468), якою пропонується:

- визначити поняття «генетично модифікований харчовий продукт», «генетично модифікований організм для використання в харчовому продукті», «генетично модифікований корм», «генетично модифікований організм для використання в кормі»;
- у разі наявності у харчовому продукті або кормі ГМО, якщо їх частка у харчовому продукті перевищує 0,9 відсотка в будь-якому інгредієнті харчового продукту або корму, що містить, складається або вироблений з генетично модифікованих організмів, маркування харчового продукту або корму повинно включати слова «з ГМО»;
- у переліку складників харчового продукту або корму на маркуванні після назви кожного з тих, що містять генетично модифіковані організми чи вироблені з їх використанням, у дужках виконується напис «Цей продукт містить генетично модифіковані організми» або «Цей продукт містить генетично модифіковані [назва організму (організмів)]»;
- оператор ринку за бажанням може включити до маркування позначку «без ГМО». Проведення цього закону несе значні ускладнення до діяльності більшості постачальників кормів чи кормових добавок, і відповідно продуктів тваринництва.

Важливі законодавчі акти, які сприяють гармонізації законодавства з Регламентами ЄС щодо безпечності харчових продуктів наведено у **Додатку V**.

З 1 січня 2017 р. відповідно до розпорядження КМУ від 20 січня 2016р. №94¹¹³, втратили чинність акти санітарного законодавства, видані центральними органами виконавчої влади Української РСР, в тому числі їх посадовими особами, якими затверджено санітарні, санітарно-гігієнічні, санітарно-протиепідемічні, санітарно-епідеміологічні, протиепідемічні, гігієнічні правила і норми, державні санітарно-епідеміологічні нормативи та санітарні регламенти. Вони вже не застосовуються на території України.

Таким чином, в Україні відбуваються суттєві зміни в харчовому законодавстві, що пов'язано з його адаптацією до європейських норм. Це, в свою чергу, сприятиме лібералізації торгівлі. Зрозумілі «правила гри» дозволять зайти на вітчизняний ринок іноземним компаніям, що сприятиме залученню інвестицій.

¹¹³ Про визнання такими, що втратили чинність, та такими, що не застосовуються на території України, актів санітарного законодавства: розпорядження КМУ від 20 січня 2016 р. № 94-р [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/94-2016-%D1%80>

13. УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ. ПРОГРАМИ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ В ГАЛУЗІ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Для підтримки в Україні реформи в сфері технічного регулювання з метою усунення технічних бар'єрів в рамках ПВЗВТ надається міжнародна технічна допомога (далі – МТД)¹¹⁴.

Міжнародна технічна допомога – фінансові та інші ресурси й послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України.

В рамках надання міжнародної технічної допомоги Україна здійснює співробітництво з 18 країнами, Європейським Союзом та понад 35 міжнародними організаціями.

Найбільші донори для України: Європейський Союз та Сполучені Штати Америки, Канада, Німеччина, Швеція, Швейцарія, Японія, Туреччина, Данія, а також організації системи ООН, Світовий банк, ЄБРР, МБРР, ЄІБ, ОЕСР, ОБСЄ.

Основні організаційно-правові засади технічного співробітництва з країнами-донорами та міжнародними організаціями на сьогодні регулюються **26 міжнародними договорами України**.

Технічне співробітництво з Європейською Комісією, Агентствами з міжнародного розвитку, урядами та посольствами багатьох країн світу, різними міжнародними організаціями в Україні забезпечує **Департамент координації міжнародних програм МЕРТ** в якості Єдиного центру координації міжнародної допомоги в Україні¹¹⁵.

Інформація про отримання та використання коштів міжнародної технічної допомоги розміщується на **Інтернет порталі Open Aid Ukraine** – електронній базі даних щодо допомоги у розвитку (DAD Ukraine)¹¹⁶.

На порталі можна реєструвати нові проекти та програми. У подальшому передбачається також подача через портал проміжних та фінальних звітів, заявок та проектних пропозицій з боку українських бенефіціарів.

Сума МТД від Європейського Союзу для України на сьогодні сягає більше ніж 3,5 млрд. євро, не включаючи країни ЄС, ЄБРР – біля 6 млрд.

¹¹⁴ Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги: постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 153 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF>

¹¹⁵ Про Національного координатора з питань технічної допомоги Європейського Союзу: указ Президента України від 1 листопада 2003 р. № 1238/2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1238/2003>

¹¹⁶ Електронна база даних щодо допомоги у розвитку (DAD Ukraine) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://openaid.gov.ua/>

євро, ЄІБ – біля 2,5 млрд. євро. Надання допомоги ЄС відбувається через прийняття Програм та підписання відповідних Угод про фінансування.

В Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом питання надання Україні фінансової допомоги та участі у програмах ЄС окреслено статтями 450-452 Розділу V та статтями 453-459 Розділу VI Угоди, а також *Протоколом III* до Угоди. У *Протоколі III* «Про рамкову Угоду між Україною та Європейським Союзом про загальні принципи участі України у програмах Європейського Союзу» йдеться про участь України в Європейському інструменті сусідства та партнерства та про Регламенти, що регулюють питання надання зовнішньої допомоги ЄС, терміни та умови участі¹¹⁷.

На 2017 р. в Україні реалізуються біля **100 проектів технічної допомоги ЄС** (пройшли державну реєстрацію) на загальну суму близько **165 млн. євро**; запроваджено **п'ять програм** секторальної бюджетної підтримки ЄС на загальну суму **244 млн. євро** (включаючи 12 млн. євро – компоненти технічної допомоги).

У 2014 р. Європейська Комісія затвердила Стратегічні пріоритети **Інвестиційного інструменту сусідства** (Neighborhood Investment Facility) на 2014–2020 рр. Виділено *три основні сфери фінансування*:

- покращення взаємозв'язку енергетичних та транспортних мереж між ЄС та країнами Сусідства (у т.ч. між самими країнами Сусідства);
- підвищення енергоефективності або використання відновлювальних джерел енергії. **Підтримка інвестицій**, які мають відношення до імплементації угод ЄС, включаючи **угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі** (Україна, Грузія, Молдова);
- захист навколишнього середовища, у т.ч. у контексті зміни клімату;
- забезпечення сталого зростання шляхом підтримки малих та середніх підприємств, соціального сектору, а також розвитку муніципальної інфраструктури.

У 2015 р. Європейська Комісія схвалила новий **Інструмент реалізації ПВЗВТ (DCFTA Facility)** (в рамках ПС для країн-учасниць ініціативи «Східне партнерство», що уклали з ЄС Угоди про асоціацію (Україна, Грузія, Молдова)). Інструмент спрямовано на покращення умов фінансування малих та середніх підприємств цих держав у процесі інтеграції до спільного ринку ЄС. Бюджет Інструменту реалізації ПВЗВТ складає близько **150 млн. євро** та спрямований на фінансування пріоритетів:

¹¹⁷ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Додатки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_a11

- фінансове стимулювання – надання прямих інвестиційних грантів МСП (у т.ч. відшкодування частини кредиту або його ставки) для виходу на ринок ЄС;

- страхування валютних ризиків – покриття збитків, завданих коливанням курсу обміну валют з метою заохочення банків до надання кредитів у національній валюті (даний компонент використовуватиметься переважно в Україні);

- технічна допомога – фінансування консультативних послуг з питань виходу МСП на ринок ЄС, зокрема проекту ЄБРР «Підтримка малого бізнесу»;

- часткове покриття ризиків кредитування – відшкодування частини позики у зв'язку із втратою платоспроможності боржником.

Даний Інструмент впроваджуватиметься із залученням ресурсів європейських фінансових інституцій (ЄБРР, ЄІБ та визначених ними фінансових посередників з числа національних банків країн СхП)¹¹⁸.

Міжнародна технічна допомога в галузі технічного регулювання представлена декількома проектами в рамках програм секторальної бюджетної підтримки, серед яких програма **сприяння взаємній торгівлі шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та Європейським Союзом**.

Аналіз проектів міжнародної технічної допомоги в галузі технічного регулювання

1. Проект «Торговельна політика й практика в Україні».

Один з перших проектів розвитку сфери технічного регулювання та сприяння торговельній політиці України.

Проект реалізовано у 2012–2015 рр. Інститутом економічних досліджень і політичних консультацій у співпраці з Міністерством економічного розвитку й торгівлі України та Національною радою торгівлі Швеції за фінансової підтримки Уряду Швеції.

Національна рада торгівлі Швеції є урядовою установою, що займається питаннями зовнішньої торгівлі та торговельної політики. В рамках Європейського Союзу Рада працює в напрямку ефективного внутрішнього ринку, відкритої торгової політики в ЄС та зміцнення системи багатосторонньої торгівлі в межах СОТ. **Шведське агентство з міжнародного співробітництва (SIDA)** є державним агентством Міністерства закордонних справ Швеції, відповідає за

¹¹⁸ Допомога ЄС Україні. Представництво України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/eu-policy/assistance>

організацію офіційної допомоги в цілях розвитку Швеції країнам, що розвиваються. Допомога Швеції з метою розвитку в Україні направлена на підтримку адаптації країни до стандартів та вимог ЄС.

Мета проекту – зміцнення спроможності України виконувати свої зобов'язання щодо членства у Світовій організації торгівлі.

Завдання проекту:

Сприяння розвитку діяльності України в рамках виконання зобов'язань перед СОТ, пов'язаних з імплементацією Угоди СОТ про технічні бар'єри в торгівлі, і на вирішення завдань, що стоять перед Україною в рамках поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі з ЄС (ПВЗВТ), а саме досягнення відповідності з нормами ЄС у сфері технічного регулювання та стандартизації. Основні пріоритети проекту - зміцнення потенціалу Центру обробки запитів та нотифікацій СОТ, зв'язків між Центром та представниками бізнесу.

Результати проекту:

Підготовлені навчальні та інформаційні матеріали, аналітичні звіти, проведені семінари та практикуми, надана підтримка у проведенні національних роуд-шоу, спрямованих на підвищення інформованості ділових кіл та громадського суспільства щодо зобов'язань, можливостей і проблем, які випливають з членства України в СОТ і в процесі імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а саме поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі з ЄС (ПВЗВТ). Видано Посібник державного службовця «Технічні бар'єри та санітарні та фітосанітарні заходи в міжнародній торгівлі: види, тенденції розвитку, регулювання».

Інформація про проект:

http://www.ier.com.ua/ua/trade_policy_project

2. Проект «Вдосконалення системи контролю безпечності харчових продуктів в Україні».

Проект реалізується з 14 березня 2014 р. по 14 грудня 2017 р.

Проект є частиною фінансованої Європейським Союзом Програми всеохоплюючої інституційної розбудови (Comprehensive Institution Building Programme – CIB) у сфері безпечності харчових продуктів в Україні із загальним бюджетом у 10 млн. євро, тривалістю 33 місяці. Бюджет проекту – **3,59 млн. євро**.

Виконавцем проекту є Консорціум у складі Державної продовольчої та ветеринарної служби Литовської Республіки, WYG International Limited, Agriconsulting Europe S.A. на чолі з Grontmij A/S (Данія). Реципієнтом та

бенефіціаром проекту є Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України.

Мета проекту – сприяння вдосконаленню системи контролю безпечності харчових продуктів в Україні за принципом «від лану до столу» шляхом приведення законодавства України, інституційної інфраструктури та системи державного контролю у відповідність до регуляторної та адміністративної політики і практик ЄС.

Завдання проекту:

- вдосконалення системи контролю безпечності харчових продуктів в Україні «від лану до столу» шляхом її наближення до відповідних європейських та міжнародних стандартів, залучаючи приватний сектор та представників громадськості;
- сприяння подальшому проведенню інституційної реформи української системи контролю безпечності харчових продуктів;
- узгодження законодавства України у сфері безпечності харчових продуктів «від лану до столу» із законодавчою базою ЄС;
- проведення навчання (семінари, практичні заняття) для співробітників органів державного контролю, ветеринарів, персоналу митної служби та інших державних служб, діяльність яких пов'язана зі сферою безпечності харчових продуктів «від лану до столу»;
- сприяння створенню національної системи управління даними та швидкого обміну інформацією (повідомлення про ризики) для харчових продуктів та кормів, яка б мала характеристики, подібні до RASFF (система швидкого оповіщення про харчові продукти та корми у ЄС);
- сприяння оптимізації мережі національних референс-лабораторій та лабораторій офіційного контролю, забезпечення відібраних за стратегічним розташуванням лабораторій новим устаткуванням, програмним та технічним забезпеченням;
- сприяння створенню національних систем управління даними та інформаційних систем для лабораторій, органів державного контролю, а також отримання та обробки даних про імпорт та експорт;
- модернізація та вдосконалення навчальної програми та системи безперервного професійного розвитку.

Основні компоненти Проекту:

1. Інституційна реформа та державний контроль.
2. Ветеринарія та безпечність харчових продуктів.
3. Інформаційні системи та управління даними.

Результати проекту:

Проведено низку навчальних заходів для представників Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України з питань проведення аудитів систем НАССР, тобто ефективності впровадження процедур, заснованих на принципах НАССР (аналіз небезпечних факторів та

контролю у критичних точках) на харчових підприємствах. Прийнято стратегічні документи, закони та низку нормативно-правових актів у сфері безпеки харчових продуктів:

1. Всеохоплююча стратегія імплементації Глави IV (Санітарні та фітосанітарні заходи) Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони¹¹⁹.

Стратегія містить перелік базового законодавства ЄС щодо:

- *основних принципів і вимог до безпечності харчових продуктів та кормів;*
- *державного контролю у сфері санітарних та фітосанітарних заходів;*
- *заходів щодо маркування, заходів до заяв стосовно харчової цінності та користі для здоров'я людини;*
- *заходів щодо харчових добавок (усіх харчових добавок та барвників);*
- *заходів щодо хімічних речовин, які мігрують з пакувальних матеріалів;*
- *заходів щодо генетично модифікованих організмів (ГМО);*
- *заходів щодо забруднюючих речовин;*
- *заходів щодо здоров'я рослин;*
- *заходів щодо добрив;*
- *заходів щодо насіння та посадкового матеріалу рослин, тощо.*

2. Закон України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» (від 18 травня 2017 р.)¹²⁰.

Закон запроваджує ризик-орієнтований підхід до здійснення державного контролю безпечності харчових продуктів та передачу цих повноважень лише одному компетентному органу – Держпродспоживслужбі, що є значним кроком у реформуванні системи держконтролю, її наближенні до європейських принципів.

3. Накази, проекти наказів, вимоги та роз'яснення.

Інформація про проект:

<http://vet.gov.ua/node/1942>

<https://www.facebook.com/ifssua/>

¹¹⁹ Про схвалення Всеохоплюючої стратегії імплементації Глави IV (Санітарні та фітосанітарні заходи) Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 228-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF>

¹²⁰ Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: закон України № 2042-VIII від 8 травня 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2042-19>

3. Проект «Допомога в імplementації СФЗ-зобов'язань (санітарних та фітосанітарних заходів) України перед ЄС у рамках Угоди про асоціацію»

Проект реалізується з 18 січня 2016 р. по 17 жовтня 2017 р.

Реалізується як Twinning проект, спрямований на навчання спеціалістів Держпродспоживслужби з імplementації законодавства ЄС у сфері СФЗ-зобов'язань.

Виконавець – консорціум у складі Державної продовольчої та ветеринарної служби Литовської Республіки та Istituto Zooprofilattico Sperimentale dell'Abruzzo e del Molise «Giuseppe Caporale» (Італія). Реципієнтом та бенефіціаром проекту є Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України. Донорська допомога – 1 млн. євро.

Мета проекту – надання підтримки та допомоги для забезпечення ефективного виконання Угоди про асоціацію і Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з метою відкриття значних торговельних можливостей між Україною та ЄС

Завдання:

- Наближення законодавства України до стандартів ЄС щодо здоров'я та благополуччя тварин, транспортування і забою тварин, категоризації, обробки та використання утилізації побічних продуктів тваринного походження (ABPs), включаючи ризиковий матеріал (SRM);
- Підвищення компетенції та потужностей Державних лабораторій.

Результати проекту:

В рамках проекту проведені семінари для спеціалістів Головних управлінь Держпродспоживслужби з питань імplementації в Україні законодавства ЄС у сфері СФЗ, тлумачення та імplementації Регламентів (ЄК), обов'язків компетентних органів та ролі суб'єктів господарювання в цьому процесі, впровадження процедур моніторингу.

Інформація про проект:

http://www.consumer.gov.ua/News/263/Spetsialisti_Derzhprodspozhivsluzhbi_proyshli_navchannya_z_implementatsii_zakonodavstva_ES_u_sferi_zakhistu_tvarin_pid_chas_zaboyu

Програма підтримки галузевої політики «Сприяння взаємній торгівлі шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та Європейським Союзом»

Програма впроваджувалася з 21 грудня 2009 р. по 21 грудня 2016 р.

Європейський Союз підтримує усунення технічних бар'єрів у торгівлі з Україною в рамках відповідних програм та проектів. До таких ініціатив належить Програма підтримки галузевої політики з загальним бюджетом у **45 млн. євро**, з яких **6 млн. євро** – *технічна допомога*. В рамках Програми Європейський Союз та Україна визначають ряд конкретних цілей, що базуються на стратегії країни у відповідному секторі. У разі досягнення цілей та покращення системи управління бюджетними коштами, Європейський Союз виділяє черговий транш до державного бюджету України для подальшого впровадження реформ.

Бенефіціар – Міністерство економічного розвитку та торгівлі України (далі – МЕРТ), департамент технічного регулювання. Програма підтримки галузевої політики «Сприяння взаємній торгівлі шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та Європейським Союзом» розрахована на три транші.

Мета програми – сприяння поступовій інтеграції української економіки до внутрішнього ринку ЄС шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між ЄС та Україною, включаючи модернізацію установчої інфраструктури забезпечення якості.

Завдання:

- адаптація законодавства України до законодавства ЄС;
- надання підтримки у здійсненні заходів із забезпечення моніторингу, аудиту та оцінки ходу реалізації програми «Сприяння взаємній торгівлі шляхом, усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та Європейським Союзом»;
- розвиток потенціалу шляхом надання консультацій щодо підготовки та реалізації Стратегічного плану розвитку системи технічного регулювання;
- розробка та впровадження кошторисного плану модернізації українських випробувальних та метрологічних лабораторій.

В рамках програми реалізовано:

4. Проект технічної допомоги «Додаткові заходи до Програми підтримки секторальної політики «Сприяння взаємній торгівлі шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та Європейським Союзом»

Проект реалізовувався з 18 травня 2011 р. по 17 жовтня 2015 р.

Проект здійснювався Консорціумом у складі: European Profiles S.A. (Греція), AENOR-Spanish Association for Standardization and Certification (Іспанія), Austrian Standards Institute (QN) (Австрія), IBF International Consulting (Бельгія), SIQ-Slovenian Institute of Quality and Metrology (Словенія), Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Національне агентство з акредитації України.

Мета проекту – реформування, розвиток та гармонізація національної системи технічного регулювання відповідно до міжнародних та європейських стандартів.

Основні завдання:

- придбання, оновлення і модернізація засобів та обладнання випробувальних, калібрувальних, вимірювальних і повірочних лабораторій;
- підготовка та проведення акредитації калібрувальних лабораторій;
- забезпечення участі у звіреннях державних еталонів з національними еталонами інших держав і міжнародними еталонами;
- реформування системи технічного регулювання згідно з вимогами Європейського Союзу та СОТ;
- перегляд стандартів колишнього СРСР та за необхідності розроблення нових стандартів;
- створення повнотекстової електронної бази національних стандартів та забезпечення доступу до неї;
- гармонізація національних стандартів з міжнародними та європейськими стандартами;
- розроблення технічних регламентів з урахуванням положень директив і регламентів Європейського Союзу;
- створення національної інформаційної системи ринкового нагляду та системи оперативного взаємного сповіщення про продукцію, що становить серйозний ризик;
- модернізація інформаційної системи Національного агентства з акредитації та забезпечення його участі у роботі Європейської кооперації

з акредитації, Міжнародної організації з акредитації лабораторій та Міжнародного форуму з акредитації;

- забезпечення участі випробувальних лабораторій у кругових порівняльних випробуваннях на міжнародному та європейському рівні;
- удосконалення державних первинних еталонів;
- створення та забезпечення формування:
 - 1) бази даних про технічні регламенти;
 - 2) інших баз даних, які відповідно до ЗУ «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» формує та веде МЕРТ;
 - 3) реєстру призначених органів і визнаних незалежних організацій;
 - 4) реєстру державної системи сертифікації;
- видання національних стандартів, кодексів усталеної практики, змін до них та розроблених національним органом стандартизації каталогів.

Результати проекту:

Здійснено розробку, підготовку та прийняття Стратегії розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 р.¹²¹.

Підписано додаткову угоду (у формі обміну листами) між Урядом України та ЄС, представленим Європейською Комісією, до Угоди про фінансування програми «Сприяння взаємній торгівлі шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та Європейським Союзом» (продовження на 1 рік до 21 грудня 2017 р.) терміну виконання Угоди та перерозподіл коштів між бюджетною підтримкою та технічною допомогою у межах загального бюджету Угоди), на виконання якої:

- розроблено проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року»;
- прийнято нову редакцію ЗУ «Про стандартизацію» (від 5 червня 2014 р. № 1315-VII), яким передбачено утворення національного органу стандартизації, що не є органом державної влади;
- розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014р. № 1163 визначено, що державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» виконує функції національного органу стандартизації;
- НААУ отримало статус асоційованого члена Міжнародної асоціації з акредитації лабораторій (ILAC), а також статус підписанта угоди ILAC MRA у сферах калібрування та випробування відповідно до міжнародного стандарту;
- НААУ стало підписантом угоди ILAC MRA у сфері інспектування відповідно до міжнародного стандарту та подало заявку на приєднання до

¹²¹ Презентація Стратегії розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року. Підготовлено МЕРТ та експертами Проекту «Додаткові заходи до Програми підтримки галузевої політики “Сприяння взаємній торгівлі шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та Європейським Союзом”» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=996e519c-5b70-4a39-a8a0-ef82457fc562>

Багатосторонньої угоди про визнання Міжнародного форуму з акредитації (IAF MRA) для сфери дії міжнародного стандарту.

На 1 липня 2017 р.:

- прийнято сім базових законів, необхідних для створення горизонтального законодавчого поля – «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», «Про акредитацію органів з оцінки відповідності», «Про стандартизацію», «Про метрологію та метрологічну діяльність», «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції», «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» та «Про загальну безпечність нехарчової продукції», які запроваджують європейські принципи у цих сферах. Для їхньої реалізації було розроблено понад 70 підзаконних нормативно-правових актів (7 основоположних стандартів, 34 постанови Кабінету Міністрів України, 35 наказів МЕРТ);

- у I кварталі 2017 р. призначено 5 Органів оцінки відповідності (ООВ) на проведення робіт по 5 технічним регламентам. Усього з дати набрання чинності ЗУ «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» МЕРТ за новими умовами призначило 16 організацій на виконання робіт з оцінки відповідності 15 технічним регламентам;

- прийнято 49 технічних регламентів, 46 з яких розроблено на основі актів законодавства ЄС, 48 технічних регламентів вже є обов'язковими до застосування;

- забезпечено належне функціонування 69 державних первинних еталонів, 71 вторинного еталону, Україна має 259 СМС-рядків (калібрувальні та вимірювальні можливості еталонів) на сайті Міжнародного бюро мір та ваг (BIPM);

- за даними МЕРТ, станом на 1 квітня 2017 р. забезпечено розроблення та прийняття 21706, з яких 12266 (56,5%) гармонізовано з міжнародними та європейськими стандартами. У I кварталі 2017 р. НОС (ДП «УкрНДНЦ») прийнято 19 національних стандартів та змін до них, з яких 14 (73,7%) розроблено на основі міжнародних та європейських стандартів;

- скорочено на 87,6% перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні.

Виконання усіх завдань системи технічного регулювання, стандартизації, метрології України на 2017 р. спрямоване на реалізацію глобального завдання у цій сфері – підписання Угоди АСАА у трьох пріоритетних секторах та проведення роботи щодо підготовки до розширення Угоди на інші пріоритетні сектори, включеного до середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 р. Підписання Угоди АСАА дасть можливість українським виробникам відповідної продукції ставити на свої товари позначку CE (фр. Conformité Européenne, відповідність продукції вимогам ЄС) і експортувати ці товари в ЄС без додаткової перевірки чи сертифікації.

Інформація щодо програми та проекту:

<http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=308ce050-2c13-4000-97e5-be312188eb54&title=MaksimNefodov-ReformaSistemiTekhnichnogoReguliuванняDopomozheUkrainskimKompaniiamZnakhoditiNoviRinkiZbutu>
<http://naau.org.ua/zustrich-iz-ekspertnoyu-grupoyu-predstavnytstva-yes/>

5. Проект «Надання консультацій Україні з питань аграрної торгівлі в рамках Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) між ЄС та Україною».

Проект реалізується з 1 січня 2016 р. по 31 грудня 2018 р.

Мета проекту – сприяння експортним можливостям українських сільськогосподарських товаровиробників та агропродовольчих компаній щодо ринків ЄС, які з'явилися після підписання угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (DCFTA) між ЄС та Україною, підготовка до відкриття власних ринків і виходу на нові міжнародні ринки.

Проект реалізується в рамках Протоколу про співробітництво в реалізації двостороннього проекту кооперації «Надання консультацій Україні з питань аграрної торгівлі в рамках Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) між ЄС та Україною» між Федеральним Міністерством харчування, сільського господарства та захисту прав споживачів ФРН (BMELV) та Міністерством аграрної політики та продовольства України за підтримки Уряду ФРН. Безпосередньо проект впроваджується компаніями AFC Consultants International та IAK Agrar Consulting GmbH у співробітництві з Університетом ім. Гумбольдта (Берлін), реципієнтом та бенефіціаром проекту є Міністерство аграрної політики та продовольства України. Проект співпрацює з численними німецькими асоціаціями та установами, які сприятимуть розповсюдженню інформації про можливості українського ринку. Бюджет проекту становить 1,5 млн. євро.

Завдання:

Сприяння зміцненню політичного діалогу щодо аграрної торгівлі в рамках ПВЗВТ; сприяння виходу підприємств до міжнародних ринків збуту; створення постійного координаційного та консультаційного центру для малих та середніх аграрних підприємств, який буде надавати інформацію про використання торговельних преференцій, контрактні процедури з організаціями та бізнес-партнерами.

Особливу увагу проект приділяє питанням технічного регулювання, контролю за дотриманням санітарних і фітосанітарних стандартів норм, безпечності харчової продукції. Також передбачене проведення досліджень щодо визначення найбільш перспективних експортних продуктів та західноєвропейських ринків, аналізу політики з метою визначення основних напрямків вдосконалення діяльності Мінагрополітики; підготовка теоретичних та практичних рекомендацій щодо реалізації стратегії стимулювання торгівлі та експорту, створення Helpdesk-сервісу з питань експорту.

Результати проекту:

В рамках проекту відкрито інформаційний call-центр для отримання консультацій щодо умов доступу до європейських ринків, тарифів, квот, преференцій, основних аспектів регуляторного середовища, інформування про зміни у законодавстві стосовно питань аграрної торгівлі відповідно до вимог гармонізації законодавства України з ЄС тощо.

Заходи в рамках проекту спрямовані на досягнення таких результатів:

1. Покращення політичного діалогу щодо аграрної торгівлі в рамках DCFTA.
2. Підвищення обізнаності агровиробників з питань аграрної торгівлі в рамках DCFTA.
3. Проведення аналізу інформації з питань аграрної торгівлі в рамках DCFTA для зацікавлених установ та організацій Німеччини (наприклад, для асоціацій).
4. Сприяння розвитку експортних можливостей українських сільськогосподарських товаровиробників та переробних підприємств.
5. Зростання експортних можливостей аграрного сектору України шляхом надання послуг з корпоративного розвитку.

Інформація про проект:

<http://minagro.gov.ua/node/19090>

<http://www.agritrade-ukraine.com/ua/pro-proekt>

Європейський Союз є найбільшим торговельним партнером України, що підтверджує пріоритетність імплементації ПВЗВТ, відкриває можливості реалізації економічного потенціалу та розвитку національної економіки.

Імплементація ПВЗВТ потребує відповідності товарів, послуг, умов виробництва європейським технічним та іншим стандартам і регламентам. Запровадження європейських стандартів технічного регулювання і СФЗ є передумовою для успішного входження вітчизняного бізнесу до зони вільної торгівлі. Впровадження ПВЗВТ як політики інтеграції з ЄС почалося в Україні з розробки стратегічних документів, основоположними серед яких є Стратегія розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 р. та Всеохоплюючої стратегії імплементації Глави IV (Санітарні та фітосанітарні заходи), Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Практика засвідчує, що частина національного законодавства у цих сферах потребує подальшого

удосконалення та гармонізації нормативно-правової бази з вимогами ЄС. Забезпечуючи більш тісне узгодження українських регламентів з законодавством ЄС, ПВЗВТ сприятиме підвищенню стандартів якості продукції, рівню захисту споживачів та захисту навколишнього середовища.

Запорукою успішної імплементації такого стратегічного підходу є підтримка Європейської сторони в рамках технічної допомоги.

Подальші кроки у вигляді конкретного плану дій в напрямку створення умов для забезпечення конкурентоспроможності економіки України як основи для стійкого економічного зростання і підвищення стандартів і якості життя населення були нещодавно запропоновані у Стратегічному плані діяльності Міністерства економічного розвитку і торгівлі на 2017–2020 рр.¹²² Реалізація цих завдань має стати основою для більш ефективного використання коштів МТД і активізації залучення інвестицій в українську економіку. Найважливішими з них є наступні:

- розробка стратегічного документу щодо залучення ресурсів зовнішньої допомоги донорів для розвитку України на середньострокову перспективу; стратегічне планування державних інвестицій;
- інформаційна підтримка Офісу із залучення та підтримки інвестицій в частині забезпечення функціонування інтерактивного відкритого інформаційного ресурсу щодо інвестиційного потенціалу та інвестиційної діяльності в Україні;
- автоматизація процесу моніторингу проектів, публікації звітів та розробки простих у використанні он-лайн інтерфейсів;
- розвиток системи державного стратегічного планування;
- розробка Програм розвитку секторів промисловості, Стратегії реформування системи державного нагляду (контролю), розробка і впровадження Плану заходів щодо реалізації стратегічних напрямів, визначених Стратегією розвитку малого та середнього підприємництва та Плану заходів з реалізації Концепції державної політики у сфері захисту прав споживачів на період до 2020 р.;
- розробка Програми з формування іміджу України за кордоном як провідного виробника якісної інноваційної високотехнологічної продукції та послуг.

¹²² Стратегічний план діяльності Міністерства економічного розвитку і торгівлі на 2017–2020 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=0e278785-c638-4f0e-91d4-006e24f0244b&title=strategichniyPlanDiyalnostiMinisterstvaEkonomichnogoRozvitkulTorgivliUkrainiNa2017-2020-Roki>

ДОДАТКИ

Додаток І. ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ВИКОНАННЯ ПЛАНУ ЗАХОДІВ З ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС НА 2014 – 2017 РОКИ В ЧАСТИНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МЕРТ *(розділ V. Економічне та галузеве співробітництво, розділ VII. Інституційні, загальні та прикінцеві положення Угоди)*

Глава 16. Туризм				
354	Стаття 401 Розроблення проекту Стратегії розвитку туризму та курортів до 2025 року та проектів державних цільових програм для реалізації Стратегії	грудень 2016 р.	Держтуризмкурорт Мінінфраструктури	Виконано Реалізація МЕРТ повноважень в сфері туризму та курортів розпочалась з прийняттям розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.09.2015 р. № 922 «Питання Міністерства економічного розвитку і торгівлі». МЕРТ на виконання Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12.01.2015 № 5, було розроблено проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку туризму і курортів на 2016–2020 роки». Доопрацьований проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів до 2026 року» , що пройшов трикратну процедуру погодження із зацікавленими ЦОВВ, 22.02.2017 р. внесено на розгляд Уряду.
355	Стаття 401 Підготовка та подання в установленому порядку пропозицій щодо внесення змін до Закону України “Про туризм”	грудень 2015 р.	Держтуризмкурорт Мінінфраструктури	Виконується із перевищенням встановленого строку, оскільки має комплексний характер МЕРТ готуються комплексні зміни до Закону України «Про туризм» в частині: • удосконалення, доповнення та уточнення термінологічно-понятійного апарату у сфері туризму відповідно до загальноприйнятих міжнародних дефініцій, зокрема з урахуванням класифікації Всесвітньої туристичної організації ООН (ЮНВТО); • визначення існуючих видів туризму в залежності від напрямку туристичних потоків, способу організації туру, категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі, їх віку,

				джерел фінансування подорожі, цілей, способів пересування та інших ознак; • запровадження обов'язкового страхування цивільної відповідальності туроператорів та турагентів перед туристами з метою захисту прав та законних інтересів споживачів туристичних послуг; • регламентування загальних засад роботи саморегулювних організацій у сфері туризму; • встановлення механізму створення та забезпечення діяльності державного та місцевих фондів розвитку туризму; • врегулювання діяльності фахівців туристичного супроводу в Україні шляхом створення Реєстру фахівців туристичного супроводу; • визначення порядку встановлення категорій об'єктам туристичної інфраструктури за декларативним принципом та повноваження МЕРТ з даного питання; • визначення правових засад статистичного обліку у сфері туризму та визначено повноваження причетних органів влади.
356	Стаття 401 Додаток XXXIX Розроблення технічного регламенту про організовані туристичні подорожі, відпочинок з повним комплексом послуг та комплексні турне відповідно до Директиви Ради ЄС від 13 червня 1990 р. № 90/314/ЄЕС	грудень 2017 р.	Держтуризмкурорт Мінінфраструктури	Виконується Для максимального досягнення цілей та вимог, закріплених Директивою Ради ЄС № 90/314/ЄЕС, Держтуризмкурортом до проекту Плану імплементації Директиви було включено основне завдання з розроблення Технічного регламенту про організовані туристичні подорожі, відпочинок з повним комплексом послуг та комплексні турне. Натомість, у зв'язку із зауваженнями МЕРТ, що стосувались недоцільності розроблення технічного регламенту про організовані туристичні подорожі, відпочинок з повним комплексом послуг та комплексні турне, а також за результатами узгоджувальних нарад в Урядовому офісі з питань європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України, зазначений пункт

				був вилучений з основних завдань Плану імплементації Директиви. Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» від 15.01.2015 р. № 124-VIII, який набув чинності 10.02.2016 р. , не передбачає встановлення вимог до послуг, тому розроблення Технічного регламенту про організовані туристичні подорожі, відпочинок з повним комплексом послуг та комплексні турне є недоцільним.
357	Стаття 401 Додаток XXXIX Розроблення національних стандартів як доказової бази до технічного регламенту про організовані туристичні подорожі, відпочинок з повним комплексом послуг та комплексні турне	2014–2017 рр.	Держтуризмкурорт Мінінфраструктури	Виконується За ініціативою МЕРТ та пропозицією Технічного комітету зі стандартизації ТК-118 Національний орган стандартизації ДП «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» наказами від 11 серпня 2016 р. № 236 «Про прийняття нормативних документів України, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами, та скасування нормативних документів України» та від 22 серпня 2016 р. № 243 «Про прийняття нормативних документів України, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами» затвердив 11 національних стандартів України в галузі туризму, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами, методом «підтвердження».
358	Стаття 402 Установлення постійного діалогу з метою спільного представлення туристичних можливостей України, участі в освітніх програмах, проведення засідань робочих груп з туризму та інших заходів з державами – членами ЄС	2014-2017 роки	Держтуризмкурорт Мінінфраструктури	Виконується Встановлено діалог з представниками країн ЄС, обговорено можливості щодо участі у програмах допомоги Україні у сфері туризму та започаткування проектів у сфері туризму. В рамках проведення двосторонніх Міжурядових комісій з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва взято участь у засіданнях Комісій (українсько-китайська, українсько-корейська, українсько-швейцарська, українсько-в'єтнамська, українсько-ізраїльська, українсько-єгипетська, українсько-латвійська). Щодо заходів за період жовтень-грудень 2016 р.:

				• 05-07 жовтня 2016 р. відбувся 23-й Міжнародний туристичний салон UITM 2017 «Україна». З метою ознайомлення відвідувачів і гостей виставки з туристичними можливостями українських міст та регіонів організовано спеціальну експозицію міст та регіонів України. У роботі салону взяли участь понад 100 туристичних компаній, профільних асоціацій, готелів, транспортних агенцій, страхових компаній, представництв з багатьох країн світу, зокрема: Болгарія, Домініканська Республіка, Індонезія, Індія, Італія, Куба, Китай, Палестина, Перу, Словаччина, Таїланд, Танзанія, Туреччина, Угорщина, Франція тощо; • 12-13 грудня 2016 р. в м. Відень (Австрія) відбувся семінар на тему: «Імплементация в національне законодавство Протоколу про сталий туризм до Карпатської конвенції». У ході роботи вищезгаданого семінару було прийнято рішення створити постійно діючу платформу з офісами в трьох із семи країн-учасниць конвенції. Один з офісів планується відкрити в Україні, за попередньою домовленістю у м. Ужгород (Закарпатська область); • 16 грудня 2016 р. проведено Конференцію країн-донорів, які надають технічну та фінансову допомогу Україні, під час якої презентовано туристичний потенціал України, план дій щодо розвитку сфери туризму та курортів, а також виокремлено низку заходів, які потребують допомоги з боку донорів. В рамках забезпечення активізації роботи з поширення інформації про туристичні можливості України МЕРТ у 2017 р. братиме участь у роботі міжнародних туристичних заходів. Участь у спільних заходах із країнами-членами ЄС сприятиме обміну інформацією, найкращими практиками та досвідом у сфері розвитку туризму та курортів.
--	--	--	--	---

ДОДАТОК II. ПОВНИЙ ПЕРЕЛІК СТАНДАРТІВ, ЯКІ ДІЮТЬ В УКРАЇНІ В СФЕРІ ТУРИЗМУ¹²³.

Реквізити національного стандарту	Назва стандарту	
Туризм пригодницький		
ДСТУ ISO 21101:2016 (ISO 21101:2014, IDT)	Туризм пригодницький. Системи менеджменту безпеки. Вимоги	У стандарті викладені вимоги до системи управління безпекою для організаторів пригодницького туризму. Стандарт використовується з метою: підвищення рівня безпеки; щоб задовольнити очікування учасників і безпеки персоналу; щоб продемонструвати безпечну практику; на підтримку дотримання вимог законодавства. Стандарт може бути використаний для всіх організаторів, що працюють в різних географічних, культурних і соціальних умовах.
ДСТУ ISO/TR 21102:2016 (ISO/TR 21102:2013, IDT)	Туризм пригодницький. Лідери. Особиста компетентність	Цей стандарт є основою для туристичної діяльності організаторів, що пропонують пригодницький туризм, щодо їх компетентності з метою організації максимально безпечної подорожі. Ефективне виконання положень цього міжнародного стандарту допоможе споживачеві зробити усвідомлений вибір щодо діяльності організаторів пригодницького туризму.
ДСТУ ISO 21103:2016 (ISO 21103:2014, IDT)	Туризм пригодницький. Інформація для учасників	Даний стандарт визначає мінімальну інформацію, яка підлягає передачі учасникам і потенціалу учасників до, під час і після діяльності з метою забезпечення їх безпеки.
Вимоги до окремих туристичних послуг		
ДСТУ ISO 13810:2016 (ISO 13810:2015, IDT)	Туристичні послуги. Промисловий туризм. Надання послуг	Цей стандарт встановлює загальні вимоги до промислового туризму, пропонованих постачальниками послуг, які мають намір передавати знання щодо виробництва, науково-технічної діяльності, заснованих на виробничих процесах, ноу-хау, а також продуктів або послуг. Стандарт допоможе туроператорам і власникам різних промислових об'єктів (на кшталт шоколадної фабрики, виноробного заводу, електростанції або шахти) привернути увагу додаткових туристів. У той же час відвідувачі подібних індустріальних об'єктів отримають незабутній і приємний досвід.

¹²³ Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ecfd6c5a-1760-4d8d-a931-3a63f64e2310&title=GaluzeviStandarti>

		Цільовою аудиторією стандарту виступають приватні промислові компанії і органи місцевого самоврядування, у віданні яких є старі індустріальні об'єкти.
ДСТУ 7450:2013	Туристичні послуги. Знаки туристичні активного туризму. Класифікація, опис і правила застосування	Даним стандартом затверджується колірно-цифрова система знакування для активного туризму. Цей стандарт є інструментом для створення національної багаторівневої мережі туристичних шляхів, яка відповідає всім європейським рекомендаціям в даній галузі та найкращим напрацюванням європейських країн. Його створено у зв'язку з відсутністю нормативної бази інфраструктурного забезпечення активного туризму, та негативними тенденціями, які намітилися у зв'язку з реалізацією різного роду проектів зі створення такої інфраструктури на основі застарілої нормативної бази сусідніх країн.
ДСТУ ISO 18065:2016 (ISO 18065:2015, IDT)	Туризм та пов'язані з ним послуги. Туристичні послуги, що надають на природоохоронних територіях. Вимоги	Цей стандарт встановлює вимоги до туристичних послуг, що надаються безпосередньо на природоохоронних територіях, щоб задовольнити відвідувачів, надаючи пріоритетну увагу цілям збереження цих територій, за винятком морських районів, що знаходяться під охороною.
ДСТУ ISO 17680:2016 (ISO 17680:2015, IDT)	Туризм та пов'язані з ним послуги. Таласотерапія. Вимоги до послуг	Цей стандарт встановлює вимоги до надання послуг в центрах таласотерапії з використанням благотворного впливу морського навколишнього середовища з лікувальною або профілактичною метою, з метою забезпечення: хорошої якості послуг, що відповідають на прямі і непрямі потреби клієнта, шанобливого використання концепції таласотерапії, реалізації принципів гігієни і безпеки, комфорту для клієнтів. Цей стандарт не стосується лікувальних властивостей і не охоплює рішення, які відповідають медичній професії. Цей стандарт не поширюється на житло та послуги громадського харчування.
ДСТУ ISO 13009:2016 (ISO 13009:2015, IDT)	Туризм та пов'язані з ним послуги. Вимоги та рекомендації з експлуатації пляжу	Цей стандарт встановлює загальні вимоги і рекомендації для пляжу. У ньому містяться вказівки для тих, хто обслуговує пляжі і їх користувачів щодо сталого управління і планування, володіння пляжем, стійкої інфраструктури та потреб надання послуг, в тому числі безпеки пляжів, інформації та комунікацій, очищення і видалення відходів.

		Цей стандарт поширюється на пляжах під час купального сезону.
ДСТУ ISO 17679:2017 (ISO 17679:2016, IDT)	Туризм та пов'язані з ним послуги. Велнес та СПА. Вимоги до послуг	Цей стандарт встановлює вимоги до обслуговування велнес спа, основних допоміжних процесів і якості наданої послуги клієнту. Він може використовуватися усіма типами оздоровчих курортів, навіть якщо він є частиною іншої діяльності (наприклад, об'єктів розміщення, фітнес-центрів і лікарень). Стандарт не включає ніяких вимог до розміщення або споживання продуктів харчування і напоїв. Він не поширюється на лікувальні центри і центри таласотерапії. Також він не охоплює рішення, що стосуються медичних професій, медичного навчання або будь-яких релігійних аспектів.
ДСТУ ISO 13687:2016 (ISO 13687:2014, IDT)	Туризм та пов'язані з ним послуги. Яхт-гавані. Мінімальні вимоги	Цей стандарт встановлює мінімальні вимоги для комерційних і некомерційних гаваней для прогулянкових катерів і яхт, за винятком стандартизації спортивних заходів. Стандарт не поширюється на особливості складу яхт, складів, заправних станцій і прилеглих пляжів. Відповідність цьому стандарту не гарантує повної безпеки або відсутності ризиків в разі аномальних погодних умов і екстремальних умов на морі.
Вимоги до засобів розміщення		
ДСТУ 4527:2006	Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення	Даний стандарт встановлює терміни, обов'язкові для вживання в усіх видах нормативних документів, що стосуються сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання), для встановлювання категорій готелів та інших об'єктів, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), а також для робіт зі стандартизування.
ДСТУ 4268:2003	Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги	Стандарт встановлює класифікацію засобів розміщування, загальні вимоги до засобів розміщування та до послуг, які надають у засобах розміщування. Вимоги цього стандарту застосовують суб'єкти господарювання, що надають послуги засобів розміщування. Стандарт придатний для застосування з метою сертифікації засобів розміщування.
ДСТУ 4269:2003	Послуги туристичні. Класифікація готелів	Цей стандарт встановлює класифікацію готелів та аналогічних засобів розміщування незалежно від форм власності та відомчої належності, а також вимоги до них. Стандарт придатний для застосування з метою сертифікації.

ДСТУ ISO/TS 13811:2016 (ISO/TS 13811:2015, IDT)	Туризм та пов'язані з ним послуги. Інструкція з розроблення екологічних специфікацій щодо розміщення закладів	Даний стандарт містить рекомендації по розробці специфікацій, спрямованих на зниження негативного впливу і збільшення позитивного впливу закладів розміщення на навколишнє середовище. Даний стандарт не стосується кемпінгів.
Вимоги до ТІЦ (туристичних інформаційних центрів)		
ДСТУ ISO 14785:2016 (ISO 14785:2014, IDT)	Офіси туристичні інформаційні. Туристична інформація щодо послуг з приймання туристів. Вимоги	Цей стандарт встановлює мінімальні вимоги до якості послуг, що надаються туристичними інформаційними офісами (ТІО) будь-якого типу і розміру, державних чи приватних.
Вимоги та специфікації для інвалідів та інших маломобільних груп населення		
ДСТУ ISO 17049:2017 (ISO 17049:2013, IDT)	Доступне проектування. Застосування шрифту Брайля на інформаційних вказівниках, обладнанні та приладах	Стандарт визначає основні вимоги до шрифту Брайля, використовуваного для вивісок, устаткування і приладів, включаючи параметри розміру шрифту Брайля і характеристики використовуваних матеріалів, а також керівні принципи для практичної реалізації стандарту для перекладу.
ДСТУ ISO 23599:2017» (ISO 23599:2012, IDT)	Вироби для надання допомоги сліпим і людям зі слабким зором. Тактильні індикатори пішохідної зони	Цей міжнародний стандарт забезпечує специфікації продукту для дотикових зовнішніх індикаторів і рекомендації щодо їх установки з метою допомоги у забезпеченні безпечного і самостійного пересування сліпих або людей зі слабким зором. Він конкретизує два види специфікації: з концентрації уваги і для безпечного пересування. Вони можуть бути використані як в приміщенні, так і в довкіллі, де можуть бути присутні ризики для людей зі слабким зором.
Вимоги до закладів ресторанного господарства		
ДСТУ 4281:2004	Заклади ресторанного господарства. Класифікація	Даний стандарт встановлює визначення закладів ресторанного господарства, їх класифікацію та загальні вимоги до них.
ДСТУ 3862-99	Ресторанне господарство. Терміни та визначення	Цей стандарт встановлює терміни та визначення стосовно закладів громадського харчування. Вимоги стандарту чинні для застосування у роботі підприємств, установ, організацій, що діють на території України, технічних комітетів з стандартизації, науково-технічних та інженерних товариств, міністерств (відомств).

Вимоги до професійної підготовки кадрів		
ДСТУ EN 15565:2016 (EN 15565:2008, IDT)	Туристичні послуги. Вимоги до професійної підготовки та кваліфікаційних програм для гідів	Стандарт встановлює вимоги до професійної підготовки та кваліфікаційних програм для гідів
Вимоги щодо туристсько-екскурсійного обслуговування		
ДСТУ EN 15700:2014	Безпечність стрічкових конвеєрів для зимових видів спорту чи туризму	Даний стандарт встановлює вимоги до стрічкових конвеєрів для зимових видів спорту чи туризму з метою забезпечення безпеки туристів.
ГОСТ 28681.3-95	Туристско-экскурсионное обслуживание. Требования по обеспечению безопасности туристов и экскурсантов	Ці стандарти встановлюють вимоги до туристських і екскурсійних послуг, які забезпечують безпеку життя і здоров'я туристів і екскурсантів, методи їх контролю і призначений для обов'язкової сертифікації туристських послуг
ГОСТ 28681.2-95	Туристско-экскурсионное обслуживание. Туристские услуги. Общие требования	
ГОСТ 28681.1-95	Туристско-экскурсионное обслуживание. Проектирование туристских услуг	Цей стандарт встановлює порядок розробки документації при проектуванні туристських послуг і призначений для підприємств, організацій різних організаційно-правових форм і фізичних осіб-підприємців, які надають туристичні послуги
ГОСТ 28681.0-90	Стандартизация в сфере туристско-экскурсионного обслуживания	Даний стандарт встановлює цілі, задачі, об'єкти стандартизації та структуру комплексу стандартів а також інших документів зі стандартизації у сфері туристсько-екскурсійного обслуговування. Стандарт розповсюджується на організації та підприємства з питань стандартизації в сфері туристсько-екскурсійного обслуговування, незалежно від їх підпорядкування.
Технічні умови щодо туристського спорядження		
ДСТУ ISO 5912:2015 (ISO 5912:2011, IDT)	Палатки туристичні	Ці стандарти встановлюють вимоги до безпеки, продуктивності та придатності для використання палаток (наметів кемпінгу).
ДСТУ ISO 5912:2008	Палатки туристичні	
ГОСТ 28917-91 (ИСО 5912-85)	Палатки туристские. Общие технические условия	Даний стандарт розповсюджується на палатки туристичні, призначені для тимчасового проживання туристів в похідних умовах і на відпочинку. Стандарт не розповсюджується на палатки спеціального призначення

		(альпіністські, для експедицій, палатки-павільйони та ін.).
РСТ УССР 1280-83	Палатки туристські. Загальні технічні умови	Стандарт встановлює загальні технічні умови для палаток туристських.
ДСТУ 2584-94 (ГОСТ 30154-94)	Плити газові побутові туристські. Загальні технічні умови	Цей стандарт поширюється на плити газові побутові туристські, призначені для приготування їжі у похідних умовах на відкритому повітрі, що працюють від балона для зріджених вуглеводневих газів.

Додаток III.
ОСНОВНА НОРМАТИВНА, НОРМАТИВНО-ПРАВОВА
ТА ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ЩОДО ПОСЛУГ
РОЗМІЩЕННЯ ТА ХАРЧУВАННЯ

1. ДСТУ 4268:2003

«Послуги туристичні. Засоби розміщування. Загальні вимоги»

2. ДСТУ 4269:2003 «Послуги туристичні. Класифікація готелів»

3. ДСТУ 4527:2006 «Послуги туристичні . Засоби розміщення. Терміни та визначення» узгоджений з Європейським ISO/FDIS 18513:2003 «Готелі та інші типи розміщення туристів. Термінологія»

4. ДСТУ 4281:2004 «Заклади ресторанного господарства. Класифікація»

5. ДСТУ 7450:2013 «Туристичні послуги. Знаки туристичні активного туризму. Класифікація, опис і правила застосування»

6. ДСТУ 3862-99 «Громадське харчування. Терміни та визначення»

7. ДСТУ 4094-2002 « Послуги перукарень. Загальні вимоги»

8. Старі російські стандарти, які діють в Україні як міждержавні:

- ГОСТ 28681.1-95 «Туристско-экскурсионное обслуживание. Проектирование туристских услуг»;

- ГОСТ 28681.2-95 «Туристско-экскурсионное обслуживание. Туристские услуги. Общие требования»;

- ГОСТ 28681.3-95 «Туристско-экскурсионное обслуживание. Требования по обеспечению безопасности туристов и экскурсантов»;

- ГОСТ 30523-97 «Услуги общественного питания. Общие требования»;

- та санітарні норми СанПин 42-121-4719-88; 42-123-5777-91; 42-128-4690-88.

9. Правила користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг» Наказ Держтурадміністрації від 16.03.2004 №19

10. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку надання послуг з тимчасового розміщення (проживання) від 15 березня 2006р. №297 (зі змінами).

11. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)» від 29 липня 2009 року №803 (зі змінами).

12. Наказ МЕРТ «Щодо скасування обов'язкової сертифікації готельних послуг та послуг харчування» №876 від 30 липня 2012р. Тепер це добровільно.

13. Категоризація обов'язкова ст. 19 Закону України про туризм (передбачає видачу Свідоцтва про присвоєння категорії (зірок) з урахуванням наявності сертифікатів відповідності на послуги розміщення, харчування та перукарські для готелів категорії 4*-5*, для 3* сертифікат на перукарські послуги, якщо кількість номерів більше 50, сертифікатів відповідності на послуги розміщення та харчування для готелів 2*, сертифіката відповідності на послуги розміщення для готелів категорії 1*).

14. Постанова КМУ від 3 липня 2013р. №470 «Про затвердження Порядку доведення до споживачів інформації про вид об'єкта туристичної інфраструктури та його категорію»

15. Державні будівельні норми ДБН В.2.2 – 2008 «Будинки і споруди. Готелі»

16. Державні будівельні норми ДБН В.2.2-25:2009 «Будинки і споруди. Підприємства харчування (заклади ресторанного господарства).

17. Нові російські ГОСТи:

- ГОСТ Р 53998-2010 «Туристские услуги. Услуги туризма для людей с ограниченными физическими возможностями. Общие требования»;

- ГОСТ Р 54606-2011 «Услуги малых средств размещения»;

- ГОСТ Р 53997-2010 «Туристские услуги. Требования по обеспечению безопасности туристов».

Зазначені стандарти були запропоновані як міждержавні. Технічний комітет ТК 118, якому була надіслана зазначена пропозиція, підтримав затвердити їх як міждержавні. Тобто як документи що діють на території СНД.

- ГОСТ Р 56184-20014 «Услуги средств размещения. Общие требования к хостелам».

18. Незакінчені українські національні стандарти:

- «Туристичні агентства та туристичні оператори. Терміни та визначення» стандарт односторонньо узгоджений з європейським 13809:2003

- «Туризм сільський, зелений. Загальні вимоги».

19. Закони та підзаконні акти:

- «Про туризм»;

- «Про стандартизацію» №1315-VII від 05 червня 2014 р.;

- «Про технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» №3164-IV від 01 грудня 2015 р.

20. План заходів з виконання Програми діяльності Кабінету міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» у 2015 р. Затверджено розпорядженням КМУ від 4 березня 2015 р. №213-р.

21. Розпорядження КМУ від 11 березня 2015 р. № 200-р Про схвалення розробленого Міністерством інфраструктури плану імплементації Директиви Ради ЄС від 13 червня 1990 р. 90/314/ЄЕС про організовані туристичні подорожі, відпочинок з повним комплексом послуг та комплексні турне.

22. Розпорядження КМУ від 01 серпня 2013 р. №638 «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період 2022 року»

23. План заходів з імплементації Угоди про асоціацію на 2014-2017 р.р. затвердженого розпорядженням КМУ від 17 вересня 2014 р. №847 (відповідно до глави 16 Розділу V «Туризм» Угоди).

Додаток IV.
Групи основних та допоміжних показників Європейської системи
індикаторів туризму (ETIS) для менеджменту сталого розвитку.

Основні показники

Група А: Управління місцем призначення		
Критерії	Показник індикатора	Основні індикатори ETIS
A.1 Державна політика сталого туризму	A.1.1	Відсоток туристичних підприємств / установ дестинації, які використовують добровільну сертифікацію / маркування для екологічної / якісної / стійкої та / або корпоративної соціальної відповідальності
A.2 Задоволеність клієнтів	A.2.1	Відсоток туристів та туристів одного дня, які задоволені своїм перебуванням в дестинації
	A.2.2	Відсоток повторів / повернень відвідувачів (протягом 5 років)

Група В: Економічне значення		
Критерії	Показник індикатора	Основні індикатори ETIS
В.1 Туристичний потік (обсяг і вартість) у дестинації	B.1.1	Кількість туристичних ночей на місяць
	B.1.2	Кількість одноденних відвідувачів на місяць
	B.1.3	Відносний внесок туризму в економіку місця призначення (% ВВП)
	B.1.4	Щоденні витрати на туризм за одну ніч
	B.1.5	Щоденні витрати на одноденних відвідувачів
В.2. Діяльність туристичних підприємств	B.2.1	Середня тривалість перебування туристів (ніч)
	B.2.2	Відсоток зайнятості в комерційних установах за місяць та середній за рік
В.3 Кількість та якість зайнятості	B.3.1	Постійна зайнятість у туризмі як відсоток від загальної зайнятості в дестинації
	B.3.2	Відсоток робочих місць у сфері туризму, які є сезонними
В.4 Туристичний ланцюжок постачання	B.4.1	Відсоток місцевих продуктів харчування, напоїв, товарів та послуг, що отримують туристичні підприємства дестинації

Група С: Соціальний та культурний вплив		
Критерії	Показник індикатора	Основні індикатори ETIS
С.1. Спільнота / соціальний вплив	C.1.1	Кількість туристів / відвідувачів на 100 жителів
	C.1.2	Відсоток мешканців, які задоволені туризмом у місці призначення (на місяць / сезон)
	C.1.3	Кількість місць, які можна придбати в установах комерційного житла на 100 жителів
	C.1.4	Кількість вторинних будинків на 100 будинків
	C.1.5	Щоденні витрати на одноденних відвідувачів
С.2 Охорона здоров'я та безпека	C.2.1	Відсоток туристів, які подають скаргу до поліції

	C.2.2	Відсоток туристів, які перебували в медичних установах дестинації на протязі відпочинку, та кількість днів перебування
C.3 Гендерна рівність	C.3.1	Відсоток чоловіків та жінок, зайнятих у секторі туризму
	C.3.2	Відсоток туристичних підприємств, де жінка займає посаду генерального менеджера
C.4 Інклюзивність/ доступність	C.4.1	Відсоток приміщень в об'єктах комерційного проживання, доступних для людей з обмеженими можливостями
	C.4.2	Відсоток об'єктів комерційного житла, які беруть участь у схемах доступності інформації
	C.4.3	Відсоток громадського транспорту, який доступний для людей з обмеженими можливостями та має спеціальні вимоги до доступу
	C.4.4	Відсоток туристичних визначних пам'яток, доступних для людей з обмеженими можливостями та / або участі в визначених схемах доступності інформації
C.5 Захист та посилення культурної спадщини, місцевої ідентичності та активів	C.5.1	Відсоток мешканців, які задоволені впливом туризму на ідентифікацію дестинації
	C.5.2	Відсоток подій у місці призначення, які зосереджені на традиційній / місцевій культурі та спадщині

Група D: Вплив на навколишнє середовище		
Критерії	Показник індикатора	Основні індикатори ETIS
D.1 Зниження впливу транспорту	D.1.1	Відсоток туристів та одноденних відвідувачів, які використовують різні види транспорту для прибуття до дестинації
	D.1.2	Відсоток туристів та одноденних відвідувачів, які користуються послугами місцевої мобільності / громадського транспорту, щоб оглянути дестинацію
	D.1.3	Середній проїзд (км) для туристів та одноденних відвідувачів від дому до дестинації
	D.1.4.	Середній вуглецевий слід, що припадає на туриста/одноденного відвідувача, які подорожують з дому до дестинації
D.2 Зміна клімату	D.2.1	Відсоток туристичних підприємств, що беруть участь у схемах пом'якшення наслідків зміни клімату – такі як: компенсація CO ₂ , системи заощадження енергії та інше, а також адаптаційні дії
	D.2.2	Відсоток об'єктів туристичного проживання та інфраструктури залучення, розташованих у «вразливих зонах»
D.3. Управління твердими відходами	D.3.1.	Виробництво відходів на одного туриста у порівнянні з виробництвом відходів загального населення на одну людину (кг)
D.4. Очищення стічних вод	D.4.1	Відсоток стічних вод з місця призначення, що обробляється щонайменше до вторинного рівня
D.5 Управління водними ресурсами	D.5.1	Споживання води на одну туристичну добу у порівнянні із загальним споживанням на одну добу місцевого жителя
	D.5.2.	Відсоток туристичних підприємств, які приймають заходи щодо зниження споживання води

	D.5.3	Відсоток туристичних підприємств, які використовують перероблену воду
D.6 Використання енергії	D.6.1	Споживання енергії на одну туристичну добу в порівнянні з загальним споживанням енергії населення на одну добу
	D.6.2.	Відсоток туристичних підприємств, які вживають заходів для зниження енергоспоживання
	D.6.3	Відсоток річного обсягу споживання енергії з відновлюваних джерел (Мвт) у порівнянні із загальним споживанням енергії в місці призначення на рік
D.7 Захист ландшафтів та біорізноманіття	D.7.1	Відсоток місцевих підприємств у секторі туризму, який активно підтримують захист, збереження та управління місцевим біорізноманіттям та ландшафтами

Наступний індикативний перелік допоміжних показників може розглядатися як базовий, та як приклад конкретних показників, які вже були перевірені та можуть бути адаптовані для певного типу туристичних дестинацій або для інших потреб.

Морський та прибережний туризм

Пасажири та порти

Кількість вхідних та вихідних пасажирів на порт в місяць

Кількість причалів та причалів для рекреаційного катання

Якість води

Рівень забруднення морської води на 100 мл

Пляжі

Відсоток пляжів, нагороджених Блакитним прапором

Площа та обсяги поповнення пляжів піском

Всього км вільних пляжів відносно всього км пляжів

Відсоток пляжів, доступних для всіх

Кількість днів на річних пляжах / березі щодо закриття через забруднення

Доступний туризм

Політика сталого розвитку туризму

Відсоток дестинацій з доступною туристичною стратегією / планом дій, із узгодженим моніторингом, організацією контролю та оцінки розвитку

Рівність / доступність

Відсоток комерційного житла з номерами, доступними для людей з обмеженими можливостями, та / або участь у визначених схемах доступності інформації

Чи є в дестинації визначений орган управління або особа, доступ до яких має громадськість

Відсоток підприємств, які мають бюджет для покращення доступності

Зниження транспортного впливу

Відсоток кожної категорії доступних транспортних засобів у даній дестинації, тобто громадського транспорту, приватних автобусів, мікроавтобусів, таксі або міні-кебів

Транснаціональні культурні маршрути

Огляд управління місцем призначенням

Чи є дестинація частиною культурного маршруту, затвердженого Радою Європи

Якщо так, чи існує якась політика щодо огляду культурного маршруту

Якщо так, чи місцева громада бере участь у цій політиці

Чи відбуваються культурні /туристичні події, пов'язані з культурним маршрутом дестинації

Чи є логотип культурного маршруту Ради Європи на документах або позначеннях у туристичних бюро

Відсоток туристичних пропозицій, доступний у дестинації, щодо тем культурного маршруту

Опитування підприємств

Чи ваше підприємство розташоване вздовж культурного маршруту, затвердженого Радою Європи

Якщо так, чи є продукти у вашого підприємства, пов'язані з темою / діяльністю культурного маршруту

Якщо так, чи є повідомлення про ваше підприємство / продукцію, що містять посилання на культурний маршрут

Чи культурний шлях сприяє / робить впізнаванням ваше підприємство / продукцію

Опитування резидентів

Переваги для громади від культурного маршруту, що включає вашу дестинацію

Чи були повідомлення громаді про культурний маршрут

Чи бере участь місцева громада у акціях, організованих в рамках діяльності культурного маршруту

Чи існують вигоди від культурного маршруту, пов'язаного з дестинацією

Відсоток жителів, задоволений своєю участю та впливом у плануванні та розвитку культурного маршруту

Відсоток жителів, які мають позитивні або негативні погляди на вплив культурного маршруту на дестинацію

Вплив культурного маршруту на відмінність та місцеву ідентичність, культуру та спадщину дестинації

Вплив культурного маршруту на якість життя в місці дестинації

Відсоток жителів, які мають позитивні погляди на вплив культурного маршруту на туризм

Вплив культурного маршруту на культурно-туристичні пропозиції вашої дестинації

ДОДАТОК V.

Перелік законодавчих актів, які сприяють гармонізації законодавства з Регламентами ЄС щодо безпечності харчових продуктів

- Наказ МОЗ №1140 від 29 грудня 2012 р. «Про затвердження Державних санітарних норм та правил “Медичні вимоги до якості та безпечності харчових продуктів та продовольчої сировини”»¹²⁴. Цей наказ набрав чинності з 1 січня 2014 р. (в т.ч. 18 серпня 2014 р. були прийняті зміни до нього – наказом МОЗ від 18.08.2014 р. № 576). В даному документі описано гігієнічні вимоги безпечності та поживної цінності харчових продуктів та ін.

- Наказ МОЗ №548 від 19 липня 2012 р. «Про затвердження Мікробіологічних критеріїв для встановлення показників безпечності харчових продуктів»¹²⁵, які визначають мікробіологічні критерії для певних мікроорганізмів щодо гігієни харчових продуктів. Наказ прийнятий з метою гармонізації вітчизняного законодавства з Регламентом Європейського Союзу від 15 листопада 2005 р. № 2073/2005 «Про мікробіологічні критерії для харчових продуктів». Цей наказ набрав чинності 20 серпня 2015 р. – через три роки з дня його офіційного опублікування.

- Наказ №368 від 13 травня 2013 р. «Про затвердження Державних гігієнічних правил і норм «Регламент максимальних рівнів окремих забруднюючих речовин у харчових продуктах»¹²⁶. Наказ прийнятий з метою гармонізації вітчизняного законодавства з Регламентом Європейського Союзу від 19 серпня 2006 р. №1881/2006 «Про встановлення максимального рівня вмісту певних забруднюючих речовин у харчових продуктах». Цей наказ набрав чинності 14 червня 2016 року.

Перелік чинних нормативно-правових актів, що визначають вимоги до якості та безпечності харчових продуктів, а також гігієнічні нормативи і регламенти щодо вмісту в них хімічних, біологічних, фізичних факторів:

- Наказ МОЗ України від 29 грудня 2012 р. № 1140 «Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Медичні вимоги до якості та безпечності харчових продуктів та продовольчої сировини»;

- Наказ МОЗ України від 19 липня 2012 р. № 548 «Про затвердження мікробіологічних критеріїв для встановлення показників безпечності харчових продуктів»;

¹²⁴ Про затвердження Державних санітарних норм та правил “Медичні вимоги до якості та безпечності харчових продуктів та продовольчої сировини”: наказ МОЗ від 29 грудня 2012 р. № 1140 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0088-13>

¹²⁵ Про затвердження Мікробіологічних критеріїв для встановлення показників безпечності харчових: наказ МОЗ від 19 липня 2012 р. № 548 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1321-12>

¹²⁶ Про затвердження Державних гігієнічних правил і норм «Регламент максимальних рівнів окремих забруднюючих речовин у харчових продуктах: наказ № 368 від 13 травня 2013 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0774-13>.

- Наказ МОЗ України від 13 травня 2013 р. № 368 «Про затвердження Державних гігієнічних правил і норм «Регламент максимальних рівнів окремих забруднюючих речовин у харчових продуктах»;
- Наказ МОЗ України від 6 серпня 2013 р. № 695 «Про затвердження Параметрів безпечності м'яса птиці»;
- Наказ МОЗ України від 6 серпня 2013 р. № 696 «Про затвердження Гігієнічних вимог до продуктів дитячого харчування, параметрів безпечності та окремих показників їх якості»;
- Наказ МОЗ України від 19 грудня 2013 р. № 1114 «Про затвердження Гігієнічних вимог до дієтичних добавок»;
- Наказ МОЗ України від 3 травня 2006 р. № 256 «Про затвердження Державних гігієнічних нормативів «Допустимі рівні вмісту радіонуклідів ^{137}Cs ^{90}Sr у продуктах харчування та питній воді»;
- Наказ МОЗ України від 2 лютого 2016 р. № 55 «Про затвердження Гігієнічних нормативів і регламентів безпечного застосування пестицидів і агрохімікатів» зі змінами;
- ДСанПіН 8.8.1.1.2.3.4-000-2001 «Допустимі дози, концентрації, кількості та рівні вмісту пестицидів у сільськогосподарській сировині, харчових продуктах, повітрі робочої зони, атмосферному повітрі, воді водоймищ, ґрунті»;
- ГН 4.4.8.071-2001 «Тимчасові гігієнічні нормативи вмісту контамінантів хімічної і біологічної природи у біологічно активних добавках».

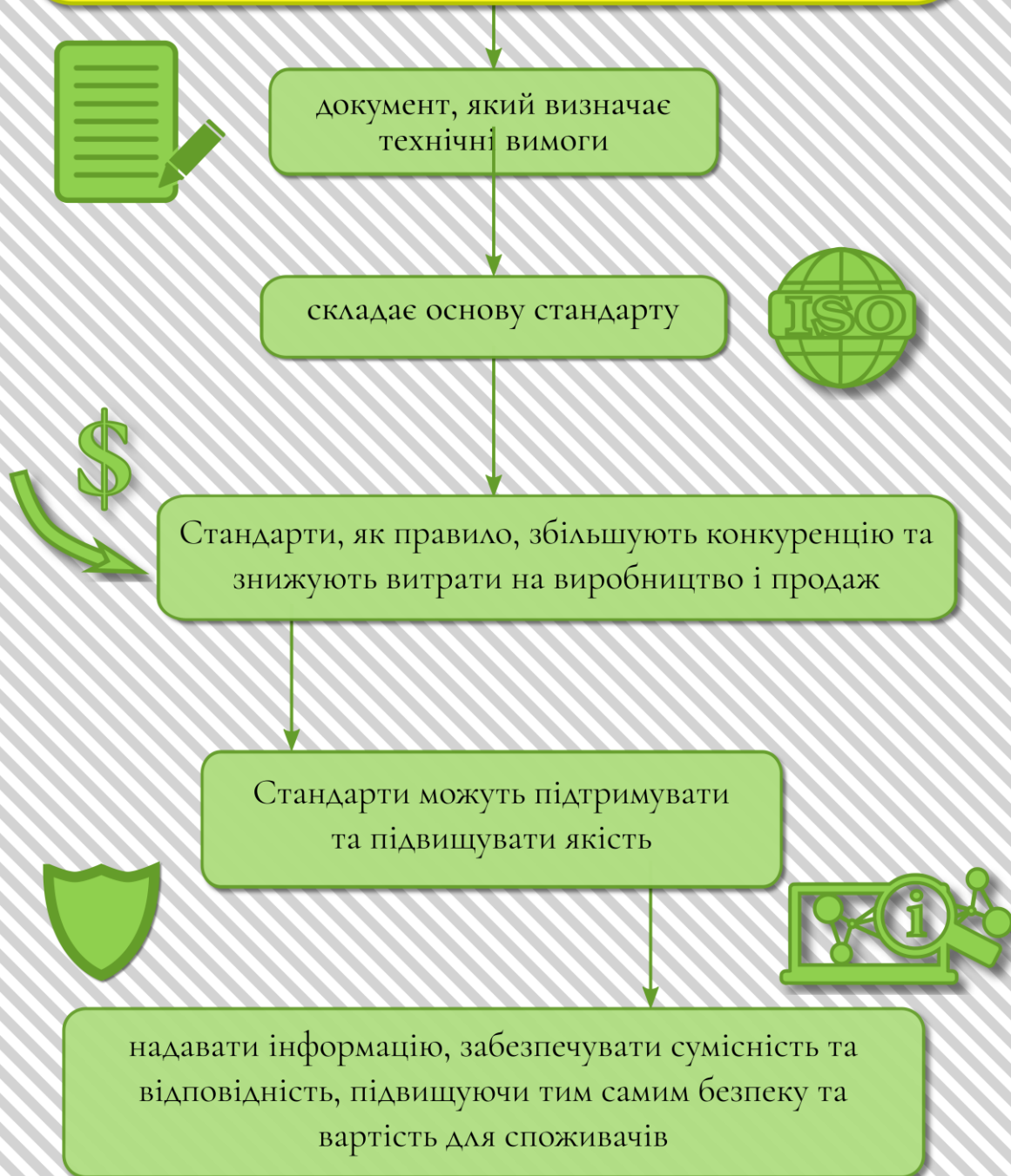
Європейська підтримка системи стандартизації та метрології

Кожна Європейська організація зі стандартизації та національний орган зі стандартизації подають свою програму роботи на своєму веб-сайті

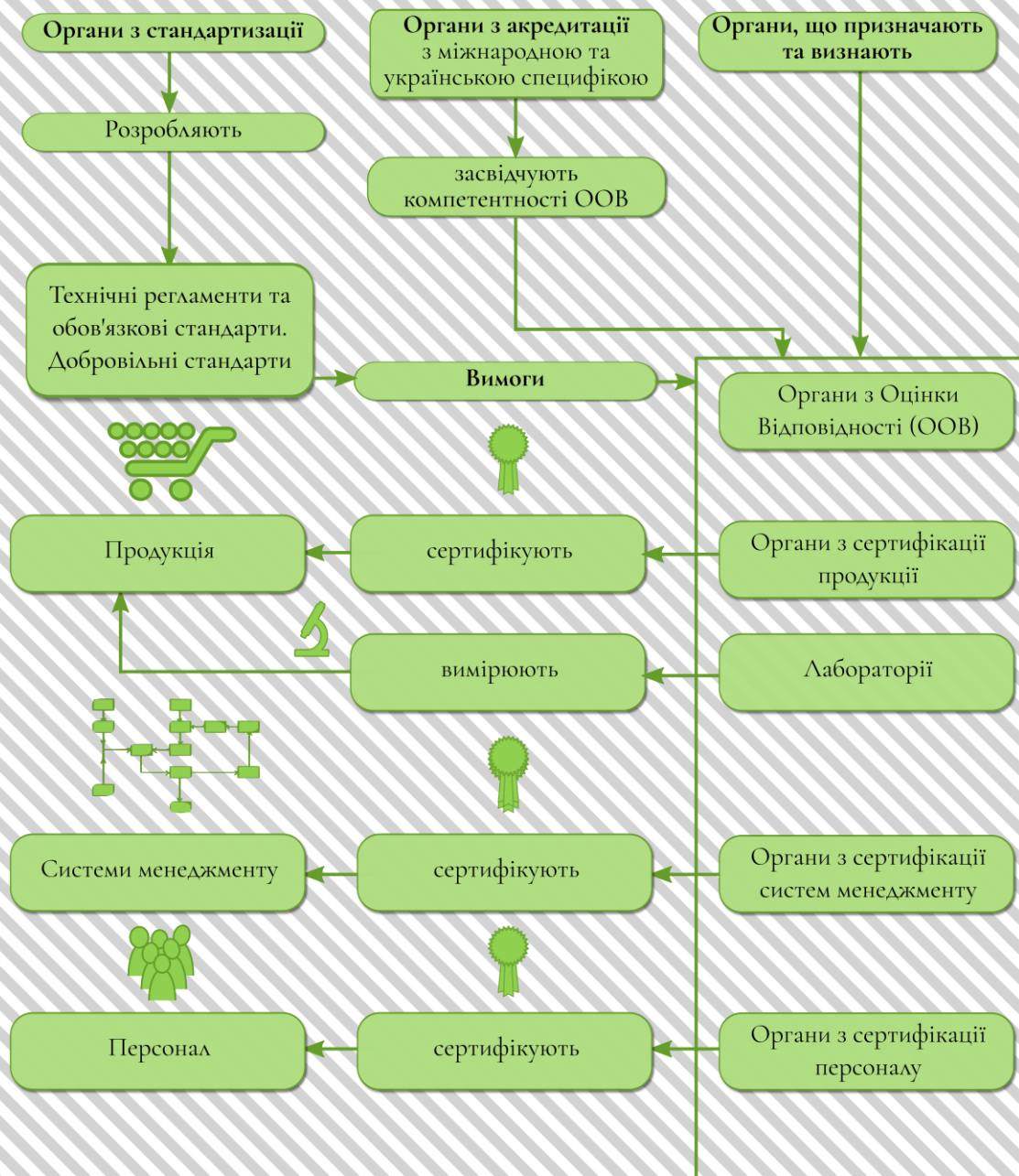
повідомляють про існуючу програму роботи, в національному або, де це доречно, європейському випуску діяльності зі стандартизації

Національні органи стандартизації не можуть заперечувати проти суб'єкта стандартизації у своїй робочій програмі, яка розглядається на європейському рівні відповідно до правил, встановлених європейськими організаціями стандартизації

Функціонування системи технічного регулювання

Взаємозв'язок між органами Стандартизації, Акредитації та Оцінки відповідності

**Визначення вимог для вашої організації для
виходу на зовнішні ринки
(одна чи декілька вимог)**

Добровільна сертифікація
надає переваги:
для інвестицій;
для захисту від
недобросовісних перевірок

Ініціювання процесу
приведення держнагляду до
європейських вимог

Потрібна відповідність
регламентам / стандартам?

Потрібна сертифікація
персоналу?

Вибір органу сертифікації
продукції

Вибір органу сертифікації
персоналу

Є вимоги
сертифікувати систему
менеджменту?

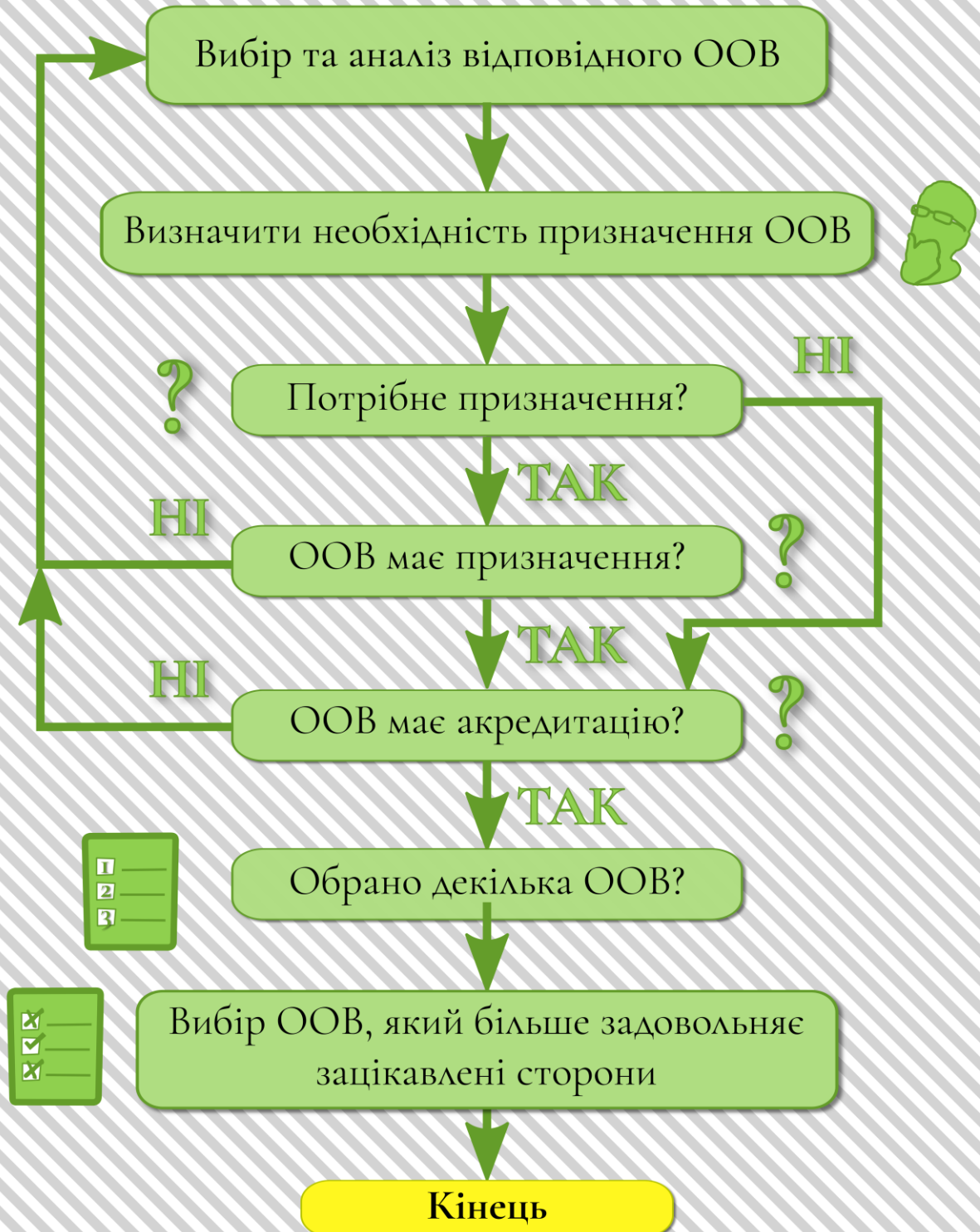
Потрібні лабораторні
вимірювання?

Вибір органу сертифікації
систем менеджменту

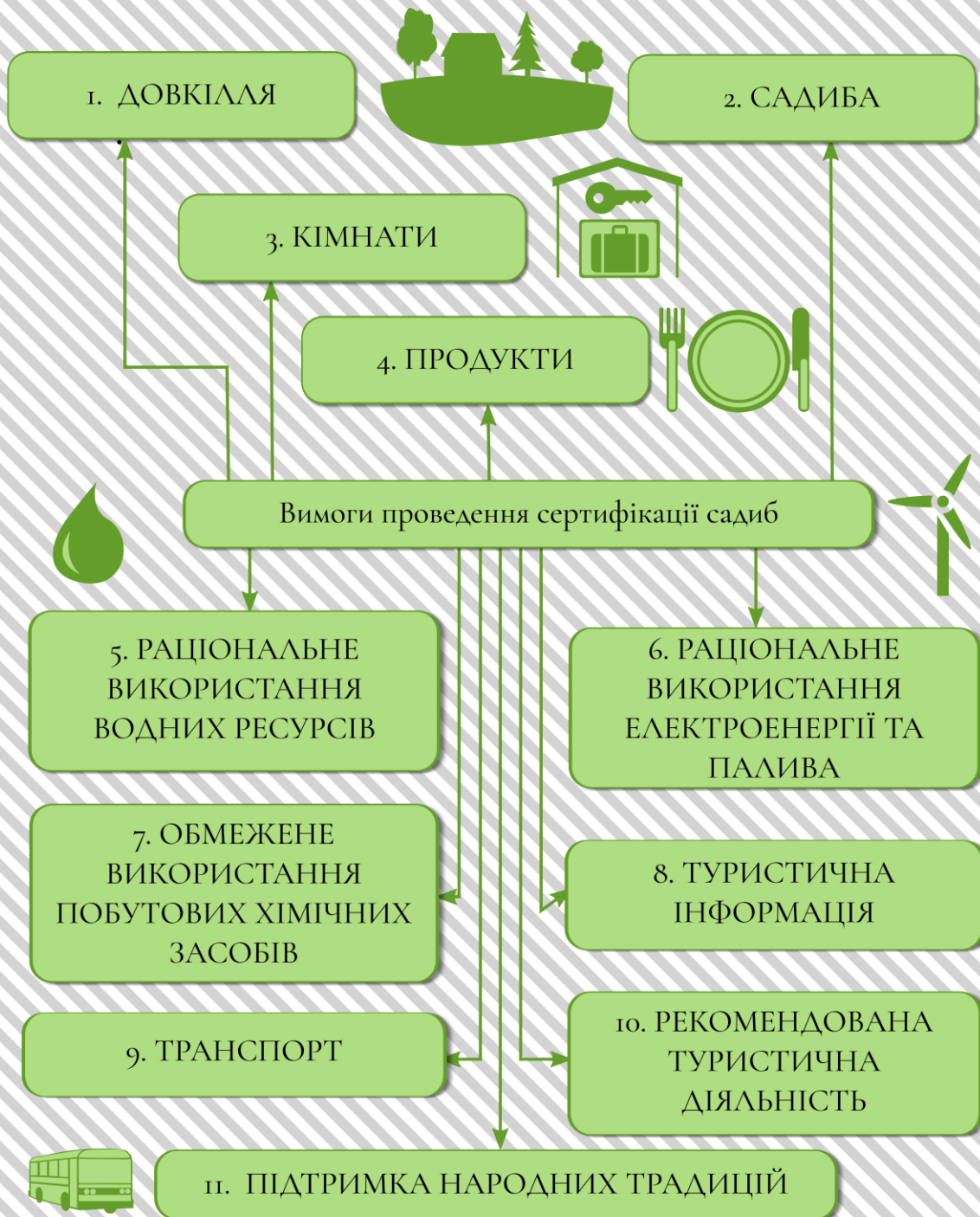
Вибір
органу/лабораторії

Кінець

Як обирати найбільш прийнятний орган сертифікації чи лабораторію (ООВ)?

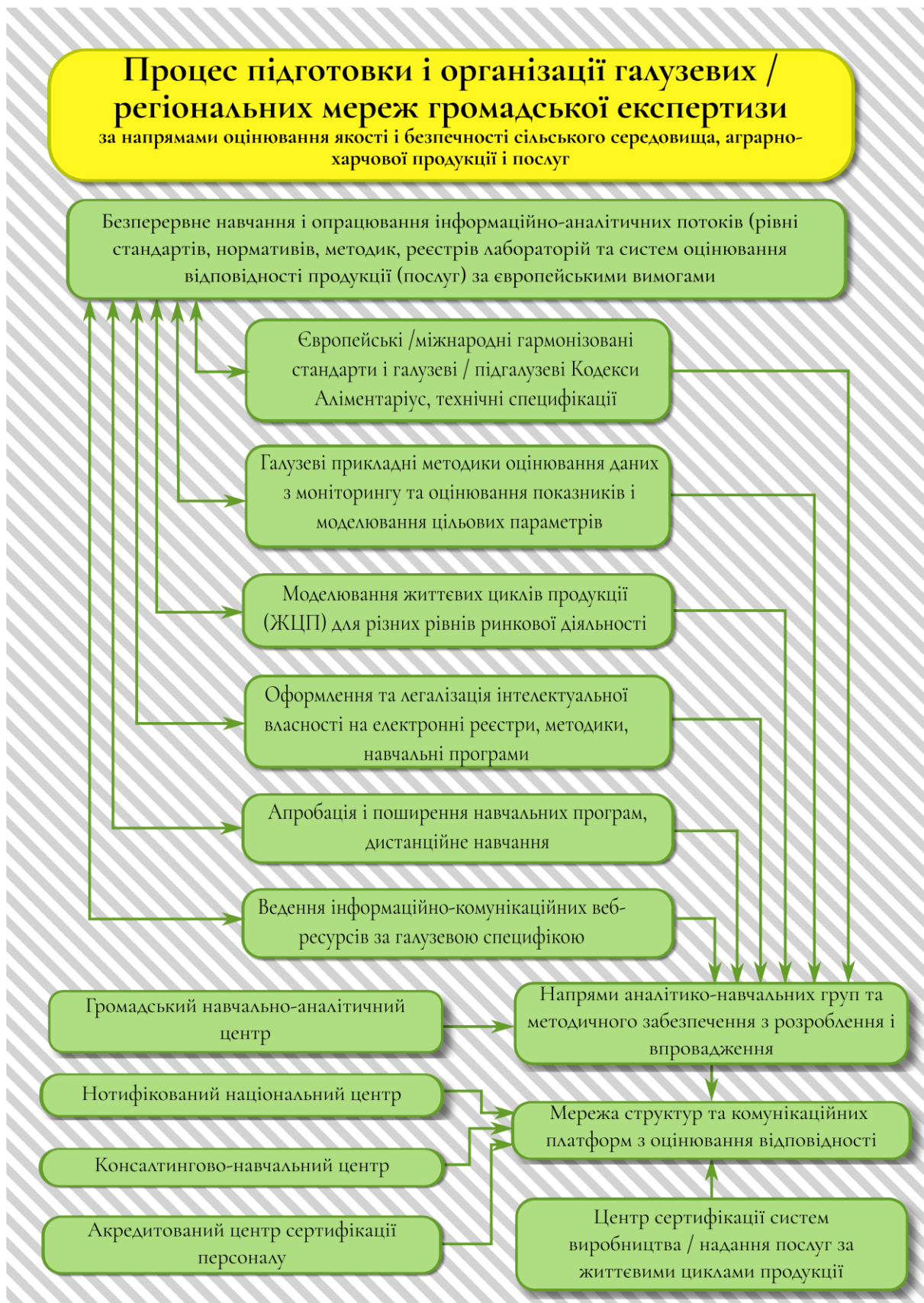

Проведення сертифікації садиби (здійснює представник органу сертифікації)

ПОЛІТИКА ГОТЕЛЯ В ГАЛУЗІ ЯКОСТІ. СИСТЕМА ЯКОСТІ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ТА АБРЕВІАТУР

ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я

ГАТТ – Генеральна угода з тарифів і торгівлі
ГМО – генетично модифіковані організми
ДП «УкрНДНЦ» – державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості»
ДСТУ – державний стандарт України
ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку
(англ. EBRD – European Bank for Reconstruction and Development)
ЄІБ – Європейський інвестиційний банк
(англ. EIB – European Investment Bank)
ЄС – Європейський Союз
ЗВГМО – Зони, вільні від ГМО
КТК – критична точка керування
МБРР – Міжнародний банк реконструкції та розвитку *(англ. IBRD – International Bank for Reconstruction and Development)*
МТД – міжнародна технічна допомога
МТП – міжнародна технічна підтримка
МЕРТ – Міністерство економічного розвитку та торгівлі України
НААУ – Національне агентство з акредитації України
НОС – національний орган стандартизації
ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі
(англ. OSCE – Organization for Security and Co-operation in Europe)
ОВД – оцінка впливу на довкілля
ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку
(англ. OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development)
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ПВЗВТ – Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі
(англ. DCFTA – Deep and Comprehensive Free Trade Area)
ПП – програми-передумови
СМЯ – система менеджменту якості
СОТ – Світова організація торгівлі
СУБХП – система управління безпечністю харчових продуктів
СФЗ – санітарні та фітосанітарні заходи
СхП – Східне Партнерство
ТБТ – технічні бар'єри в торгівлі
УАс – угода про асоціацію Україна – ЄС
УАЯ/УАДЯ – Українська асоціація якості/Українська асоціація досконалості та якості
Угода АСАА – Угода про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів *(англ. ACAA – Agreements on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Goods)*
ФАО – продовольча і сільськогосподарська організація ООН
ЮНІДО – Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку

ABPs (animal origin by-products) – побічні продукти тваринного походження

AQSR (Agricultural Quality Standards and Recommendations) – «Аграрні стандарти та рекомендації» (спільна програма ЄЕК ООН і ФАО)

BAT (Best available technology) – найкраща доступна технологія

BMELV (Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Verbraucherschutz) – Федеральне Міністерство продовольства, сільського господарства та захисту прав споживачів Німеччини

BIMP, MOMB – Міжнародна організація мір і ваг

BRC (British Retail Consortium) – Асоціація торговців Великобританії

CA (Conservation Agriculture) – консервуюче землеробство

CASCO (Committee on conformity assessment) – Комітет ISO з оцінки відповідності

CEN (Comité Européen de Normalisation) – Європейський комітет зі стандартизації

CENELEC, ЕКСЕ – Європейський комітет зі стандартизації в електротехніці

CI (Consumers International) – Міжнародна організація споживачів

CSR (Corporate social responsibility) – Корпоративна соціальна відповідальність

EA (European co-operation for accreditation) – Європейська кооперація з акредитації

EEC (European Economic Community) – Європейська економічна спільнота (ЄЕС)

EEA (European Environment Agency) – Європейське агентство з охорони довкілля

EFTA (European Free Trade Association) – Європейська асоціація вільної торгівлі

EFQM (European Foundation for Quality Management) – Європейський фонд управління якістю

EMAS (Eco-Management and Audit Scheme) – система екологічного менеджменту и аудиту

ЕМЕР (UNECE Cooperative Programme for Monitoring and Evaluation of the Long-range Transmission of Air Pollutants in Europe) – Програма співпраці **ЄЕК ООН** з моніторингу й оцінки трансграничного забруднення повітря на великі відстані в Європі

EOQ (European Organization for Quality) – Європейська організація якості

ENAT (European Network for Accessible Tourism) – Європейська мережа доступного туризму

ETIS (European Tourism Indicator System) – Європейська система індикаторів туризму

FAO (Food and Agriculture Organization) – Організація з продовольства і сільського господарства ООН

GFSI (Global Food Safety Initiative) – Глобальна ініціатива харчової безпеки

GHP (Good Hygiene Practice) – гарна гігієнічна практика

GLP (Good Laboratory Practice) – гарна виробнича практика

GlobalGAP – система стандартів, яка слугує для забезпечення безпеки вирощеної сільгосппродукції

GMO (Genetically modified organism) – генетично модифіковані організми, ГМО

GMP (Good Manufacturing Practice) – гарна виробнича практика

GSTC (Global Sustainable Tourism Council) – Глобальна рада сталого туризму

FAO (Food and Agriculture Organization) – Організація з продовольства і сільського господарства ООН

HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Point) – система аналізу ризиків, небезпечних чинників і контролю критичних точок

IAEA (International Atomic Energy Agency) – Міжнародне агентство з атомної енергетики

IAF (International Accreditation Forum) – Міжнародний форум з акредитації

IEC, MEK (International Electrotechnical Commission) – Міжнародна електротехнічна комісія

IFS (International Food Standard) – міжнародний харчовий стандарт

ILAC (International Laboratory Accreditation Cooperation) – Міжнародне співробітництво з акредитації лабораторій

ILAC MRA (ILAC Mutual Recognition Arrangement) – Угода про взаємне визнання ILAC

IMEKO (International Measurement Confederation) – Міжнародна конфедерація з вимірювання

IPPC (International Plant Protection Convention) – Міжнародна конвенція захисту рослин

ISO (International Organization for Standardization) – Міжнародна організація зі стандартизації

OIML (International Organization of Legal Metrology) – Міжнародна організація законодавчої метрології

PDCA (Plan-Do-Check-Act) – Плануй-Виконуй-Перевірй-Дій

RAPEX (Rapid Exchange of Information System) – Програма ЄС щодо оповіщення про небезпечні товари

RASFF (Rapid Alert System for Food and Feed) – система швидкого оповіщення про харчові продукти та корми у ЄС

R&D (Research and Development) – Дослідництво для розвитку (світовий тренд з поєднаної діяльності науковців, дослідників та підприємців заради спільного розвитку)

RG (Real Growth) – Реальне зростання

SIDA (Swedish International Development Cooperation Agency) – Шведське агентство з міжнародного співробітництва

SPRs (Standard Project Reports) – Стандартизована звітність в управлінні проектами WFP

SRDs (Sectoral Reference Documents) – галузеві довідкові документи

SRM (Specified Risk Material) – ризиковий матеріал

TEP FAO (Technical and Economic Programmes FAO) – техніко-економічні програми FAO

TOUERM (Tourism and Environment Reporting Mechanism) – механізм звітування про туризм та навколишнє середовище

UNCSD (UN Commission on Sustainable Development) – Комісія ООН зі сталого розвитку (КСР)

UNDP (United Nations Development Programme) – Програма розвитку ООН (ПРООН)

UNECE (United Nations Economic Commission for Europe) – Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН)

UNECE EPR (UNECE Environmental Performance Reviews) – Екологічні огляди ЄЕК ООН

UNEP (United Nations Environment Programme) – Програма ООН з навколишнього середовища, ЮНЕП

UNFCCC (UN Framework Convention on Climate Change) – Рамкова конвенція ООН зі зміни клімату (РКЗК)

UNWTO (United Nations World Tourism Organization) – Всесвітня туристична організація

WHO (World Health Organization) – Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)

WMO (World Meteorological Organization) – Всесвітня метеорологічна організація (ВМО)

WTTC (World Travel and Tourism Council) – Всесвітня рада туризму і подорожей

WWF (World Wildlife Fund) – Всесвітній фонд дикої природи

This image shows a full page of blank, lined paper. It features approximately 28 evenly spaced horizontal black lines across its entire width, providing a template for handwriting practice or general note-taking. The margins are consistent on all sides.

Науково-популярне видання

**РЕАЛІЗАЦІЯ ВИМОГ ЄС ЩОДО
ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ
(АГРАРНИЙ СЕКТОР, ХАРЧОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ,
ТУРИЗМ)**

Редактори: Д.В. Казіміров, Р.М. Олексенко, П.М. Підгайний, Л.А. Чабак
Комп'ютерний набір та верстка: В.М. Лесько
Коректори: Д.В. Казіміров, П.М. Підгайний

Підписано до друку: 29 грудня 2017 року
Формат 42х30/18. Папір 80 гр./м. Обкл. 300 гр./м.
Гарнітура Arial. Друк цифровий. Ум. друк. арк. 138
Тираж 350. Зам. № 2-21/17

Комунальний заклад «Чернігівський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування,
держаних підприємств, установ і організацій»
(офіційна скорочена назва – Сіверський центр післядипломної освіти)
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 4438 від 13 листопада 2012 року

14000, м. Чернігів, проспект Миру, 43
Тел. (0462) 774-312 Факс (0462) 676-052
Електронна пошта: chcppk@gmail.com
Інтернет: <http://sivertraining.org.ua>

